

Innvandrerblikket:

En studie av unge menns opplevelse med stopp og sjekk

Nor Fares

**Masteroppgave ved institutt for kriminologi og
rettssosiologi**

Det juridiske fakultetet

Universitetet i Oslo

November 2011

Innvandrerblikket: *En studie av unge menns opplevelse av stopp og sjekk*

Nor Fares

2011

Innvandrerblikket - En studie av unge menns opplevelse av stopp og sjekk

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Tittel: *Innvandrerblikket - En studie av unge menns opplevelse av stopp og sjekk*

Skrevet av: Nor Fares

Veileder: Guri Larsen

Fag: Masteroppgave i rettssosiologi Høsten 2011, Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo

Temaet for denne oppgaven er å belyse unge innvandrer menns opplevelser i møte med politiet på gateplan, og den tar utgangspunkt i problemstillingen: "Hvilke opplevelser har unge menn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn av stopp og sjekk metoden"?

Hovedspørsmålene i oppgaven er hvorfor blir ikke-vestlige innvandrere ofte stoppet og sjekket, kan det være på grunn av deres utseende eller en kombinasjon av flere kjennetegn? Hvilke syn har ikke-vestlige innvandrere om politiets praksis og maktutøvelse i møtet? Hvilke formeninger har ikke-vestlige innvandrere når det gjelder kjennskap til sine rettigheter, tillit til politiet og klage på politiet? Jeg tar utgangspunkt i disse spørsmålene og besvarer dem ved å se på dem fra et nedenfra-perspektiv og et maktperspektiv.

For å belyse denne tematikken har jeg intervjuer med åtte unge menn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, som primært ikke har blitt straffet og enten jobber eller studerer, eller begge deler. De har selv erfart å bli stoppet av politiet på grunn av mistanke. Det er noen sentrale funn som har blitt fremtredende gjennom analysen. Det ene handler om hvordan informantene viser til at deres opplevelser med politiet er for det meste negative. Det andre handler om at informantene mine var seg bevisst på at politiet stoppet dem på grunn av deres utseende, enten det skulle være hudfarge og klesstil. De unge mennene følte at de noen ganger ble stoppet ut fra en kombinasjon av deres utseende, type bil og tid og sted. Det tredje funnet var at informantene er klare over at det eksisterer maktulikhet mellom politiet og dem under møtet. Hvor politiet besitter og utøver stor makt, og som de noen ganger kan misbruke. En del av informantenes negative opplevelser av politiet, er dannet fra tidligere fordommer fra hjemmelandet, og venners og families erfaringer. Det fjerde funnet gjelder innvandreres mangel på kjennskap til sine rettigheter og mangel på informasjon i møtet. Noe som videre førte til at mine informanter fikk mistillit til politiet og dermed ikke har ønsket å klage dersom de skulle føle seg urettmessig behandlet i møtet.

Forord

Å skrive en masteroppgave er en svært spennende, men krevende jobb. Uten hjelp og støtte fra familie og venner hadde den prosessen vært adskillig tyngre. Aller først vil jeg takke Allah for å ha gitt meg muligheten til å komme så langt i min utdanning. Jeg ønsker også å takke mine foreldre og mine søsken for deres tålmodighet og støtte. Jeg takker Antirasistisk senter og OMOD for å ha gitt meg forslag for intervjupersoner. Jeg ønsker også å takke mine informanter for at de kunne stille opp til intervju. Jeg har mottatt innspill og respons fra en rekke personer, og det ville kreve alt for stor plass å takke dem alle. En spesiell takk går likevel til min beste venninne Karianne Vodakova, arbeidskolleger Bente Lopez, klassevenninne Irene, og mine to søstere Hanin Fares og Hadil Fares for deres nådeløse blikk på leting etter skrivefeil og dårlig språk. En varm takk til mine beste venninner Avin Rostami og Azin Taha for mange hyggelige og givende stunder med refleksjon og samtale rundt min masteroppgave. En stor takk til Mai Thanh Ho og Nawjin Rostami for å være gode og støttende venninner, under hele skriveprosessen. Jeg takker Ingjerd Hansen og Akhenaton Oddvar de Leon for deres innspill og hjelp under oppgaven. Og til slutt takker jeg min veileder professor Guri Larsen ved Rettssosiologis og Kriminologisk institutt, Universitetet i Oslo. Uten hennes veiledning og støtte hadde denne oppgaven aldri sett dagens lys.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Forord	4
Innholdsfortegnelse	5
1 Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn for valg av tema	7
1.2 Begrepsavklaring	8
1.3 Avgrensning.....	8
1.4 Problemstillinger og oppgavens gang.....	9
2 Metode.....	10
2.1 Fremgangsmåten.....	10
2.1.1 Informanter.....	11
2.1.2 Utvalg	12
2.2 Etiske dilemma	13
2.3 Intervjuene	15
2.4 Analyse og tolkning av materialet	16
3 Stopp og sjekk	19
3.1 Nasjonale og internasjonale studier om stopp og sjekk.....	20
3.2 Stopp uten sjekk av stående.....	25
3.3 Stopp og sjekk av gående	27
3.4 Stopp og sjekk av kjørende.....	28
3.4.1 Biler assosiert med kriminelle	33
3.5 Stopp uten sjekk av kjørende.....	35
3.6 Stopp og sjekk tilsynelatende med grunn	36
3.7 Stopp og sjekk på bakgrunn i publikumbestilling	45
Kort oppsummering.....	46
4 Unge menns syn på politiet	49
4.1 Synet på politiet som forskjellbehandler	49
4.1.1 Forskjellsbehandling ut fra en kombinasjon av kjennetegn.....	57
4.2 Synet på politi som overdrivende, provoserende og frekke	63
4.3 Synet på politiet som maktutøver	74
4.3.1 Hva slags makt har politiet?	75

4.3.2	<i>Politiet er lite hjelpsomme</i>	79
4.4	Synet på politiet som maktmisbruker	86
4.5	Danning av fordommer.....	92
4.5.1	<i>Erfaringer fra hjemlandet</i>	93
4.5.2	<i>Venner og familie er sentrale</i>	94
	Kort oppsummering.....	96
5	Hvorfor blir de unges møte med politiet negativt for dem?	97
5.1	Manglende kjennskap til rettigheter i møte med politiet	97
5.2	Et spørsmål om tillit	105
5.3	”Det hjelper ikke å klage”	111
	Kort oppsummering.....	114
6	Registrering og dokumentasjon av politikontrollen	115
7	Innformanters ettertanker	124
7.1	Har synet på politiet forandret seg over tid?.....	124
7.2	Ville de reagert annerledes i ettertidens tanke på møtene?	128
	Kort oppsummering.....	129
8	Oppsummering	131
	Litteraturliste	134
	Vedlegg 1	142
	Rettigheter i møtet med politiet.....	142
	Vedlegg 2	143
	Hvordan klage på politiet	143

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I NRKs kveldsnytt ble følgende sagt: ”Mer synlig politi i gatene nattestid er det eneste som vil stanse narkotikasalget i Oslo” (01.10.2011). Vil mer synlig politi også føre til mer bruk av stopp og sjekk-metoden, vil politiblikket bli mer kritisk til omverdenen? Kan etterspørselen etter mer synlig politi ikke bare føre til bekjempelse av kriminalitet, men også bidra til å styrke politiets makt overfor publikum? Politiloven og politiinstruksen definerer politiets oppgaver slik: politiet har i følge § 2 en forbyggende, beskyttende, hjelpende funksjon, samt forfølge straffbare forhold (Politiloven 1995 og Politiinstruksen 1990). Oppgavene er vidtfavnende og maktaspektet ligger implisitt i angivelsen av oppgavene. Spørsmålet mitt er om den makten politiet nødvendigvis må ha for å kunne utføre disse oppgavene, påvirker deres møte med befolkningen, og om noen grupper vil være mer utsatte for mistenksomhet enn andre i møte med politiet?

Oppgavens tittel er ” *Innvandrerblikket – en studie av unge menns opplevelse av stopp og sjekk*, og mitt tema er: ikke-vestlige innvandrernes synspunkter og erfaringer i møter med politiet, og ikke grunner politiet har for å stoppe og sjekke dem. Deres møte med politiet kan utfylle historien om deres situasjon som innvandrere i det norske samfunn. Mitt inntrykk etter å ha skrevet min fordypningsoppgave i kriminologi, om kriminalitet blant ikke-vestlige innvandrere, er at noen grupper blant innvandrere er mer utsatt for mistenkeliggjøring enn andre: ”Det kan framstå som at innvandrere er mer kriminelle enn nordmenn”. Innvandrere lever under bestemte sosiale, økonomiske, kulturelle og psykologiske faktorer og kan dermed bli sett på som kjenninger for politiet og oftere utsatt for stopp og sjekk-metoden (Fares 2009). I følge Liv Finstad (2000) ligger det i politiblikket at politiet ser etter det som er mistenkelig og annerledes. Finstad skrev ” *En svart ung mann på dyr sykkel kan bli en interessant kategori for politiblikket*” (s. 93). Formålet med oppgaven er et ønske om å formidle forståelse for hvordan det er for unge innvandrere å bli stoppet og sjekket når de selv ikke forstår hvorfor de blir stoppet av politiet. Kanskje oppgaven også kan bidra til å forebygge misforståelser og bryte ned fiendebilder hos begge parter? Jeg håper oppgaven kan bidra til gi politiet og andre relevante myndigheter bedre forståelse for unge innvandreres livssituasjon, deres forståelsesformer, tolknings- og handlingsmønstre. Jeg håper også at den kan være til hjelpe for innvandreres forståelse av politiets praksis.

1.2 Begrepsavklaring

Det sentrale begrepet som bør avklares i min oppgave er ikke- vestlige innvandrere. Statistisk sentralbyrå (2008) bruker begrepet innvandrere, og betegner det som personer med to utenlandskfødte foreldre som selv har innvandret til Norge. De deler innvandrerbefolkningen i to grupper, ”innvandrere” vil si de som selv har innvandret (førstegenerasjonsinnvandrere) og ”norskfødte med innvandrerforeldre” vil si personer som er født i Norge av to utenlandsk foreldre (SSB, 2008). Siden SSB ikke har noe krav til statsborgerskap, vil deres forståelse av begrepet ”innvandrere” bedre kunne beskrive mine informanter. Med begrepet innvandrere mener jeg i denne oppgaven ikke-vestlige innvandrere med norsk statsborgerskap, som kommer fra verdensdelene Afrika og Asia. Jeg skal i oppgaven bruke ordet innvandrere når jeg referer til ikke- vestlige innvandrere.

1.3 Avgrensning

I denne oppgaven undersøker jeg ikke-straffede unge menn med ikke-vestlige innvandrerbakgrunn som har opplevd å bli stoppet og sjekket av politiet. Det er to grunner for hvorfor jeg velger å undersøke denne gruppen, og begge ligger i Larsens (2000) artikkel *”Er svarte unggutter en trussel?”*. For det første viser hun at tall fra SSB kan gi grunnlag for en antagelse om at innvandreteres overrepresentasjon i statistikk over siktede kan speile større politikontroll av svarte enn norske. Støtte for en slik antakelse finner hun i tall som viser at forholdsvis færre siktelsler blant innvandrere fører til tiltale og dom enn blant norske (s. 52). Spørsmålet er hvorfor blir færre siktet og flere frifunnet? Kan det si oss noe om politiets selektive praksis? I følge kriminalstatistikken tabell 34 er det totalt 1814 innvandrere som ble straffet. Antallet er høyest blant straffede for volds- og narkotikaforbrytelse. Tabell 20 viser at det totalt er 4071 innvandrere som er siktet for lovbrud, og antallet er høyest blant narkotika- og annen vinningskriminalitet Dette er totale tall. (SSB, 2009). Men innvandrere er overrepresentert i noen lovbruddstyper, viser Larsen, som ikke bare kan forklares ut fra en eventuell selektiv praksis fra politiets side. Mulig forklaringen på det mener hun kan ha å gjøre med at innvandrere kommer dårligere ut enn norske på levekårsvariabler i tillegg til at mange har erfaringer med å bli diskriminert bl.a. på arbeidsmarkedet, og mange kan også ha en følelse av hjemløshet. Mitt fokus er på den delen av politiet som flest publikum kommer i kontakt med og som ofte etterspørres av publikum. I oppgaven min avgrenser jeg meg til ett geografisk område, Oslo. I følge Aalandslid (2007) bor en tredjedel av

innvandrerbefolkningen i Oslo, og 36 prosent av dem er innvandrere med bakgrunn fra ikke vestlige land.

1.4 Problemstillinger og oppgavens gang

I det som følger skal jeg gjøre rede for oppgavens gang, og hvilke problemstillinger jeg drøfter i hvert kapitel. I kapittel 2 gjør jeg rede for metoden jeg benyttet meg av for å besvare oppgaven. Her går jeg nærmere inn på hvordan jeg har gjennomført undersøkelsen. I slutten av dette kapitlet skal jeg redegjøre for hvordan jeg har systematisert og organisert datamaterialet, samt hvordan jeg leste og tolker materialet. I kapittel 3 gjør jeg rede for hvilke opplevelser ikke-vestlige innvandrere har i stopp og sjekk situasjoner. Hva utløser stopp og sjekk situasjoner? I hvilke situasjoner blir informantene mine stoppet og sjekket? Opplever de unge møter med politiet alltid som grunnløst? Får de vite hvorfor politiet stopper dem?

I kapittel 4 presentere jeg informanternes syn på politiet mer generelt, deres oppfatninger om politiets syn på innvandrere og makt overfor dem, Hva er informantenes meninger om hvordan politiet og innvandrere bedre kan forstå hverandre og gjøre møtene mer positive for begge parter? Jeg gjør også rede for bakgrunnen for informantenes syn på politiet. Hvordan dannes deres forestillinger om politiets rolle og makt? I kapittel 5 tar jeg opp spørsmålet om informantene mine har kjennskap til sine rettigheter i møtet, samt hvilke organisasjoner de kan kontakte dersom de skulle bli forskjellbehandlet under en stopp og sjekk situasjon. Har informantene mine tillit eller mistillit til politiet: vil de få hjelp fra politiet når de trenger det? Blir de alltid behandlet på en rettferdig måte? Hva hindrer mine informanter fra å klage når de føler seg urettferdig behandlet og mistenkeliggjort av en politibetjent?

I kapittel 6 gjør jeg rede for fordeler og ulemper ved en registrering- og dokumentasjonsordning, og i kapittel 7 presenterer jeg hvordan noen av mine informanter har endret sine oppfatninger av møtet med politiet. Avslutningsvis i kapittel 8 oppsummerer jeg hovedtendensene i de unges oppfatninger av politiets praksis overfor dem, og min tolkning av hvorfor møtene oppleves slik de gjør.

2 Metode

Jeg skal i det som følger gjøre rede for min forskningsdesign og hvilken metode for innsamling av data jeg har benyttet. Deretter vil jeg presentere noen utfordringer i rekruttering av informanter. Jeg gjør rede for utviklingen av intervjuguiden og søknadsprosessen for å få godkjenning av prosjektet. Videre presenterer jeg hvordan datamaterialet har blitt bearbeidet, samt noen av de etiske avveiningene som jeg har gjort. Avslutningsvis redegjør jeg for min analysestrategi.

2.1 Fremgangsmåten

Siden det er innvandreres oppfatninger og opplevelser jeg ønsker å presentere, har jeg valgt kvalitativ metode. Det som kjennetegner kvalitativ metoden er fleksibilitet, som videre er viktig når det gjelder problemformulering. Fordelen med kvalitativ metode er at den gir grunnlag for fordypning i det fenomen vi studerer. Slik kan jeg få frem mine informanters egne forståelser av temaet. De to mest brukte metodene innenfor kvalitativ metode er intervju og observasjon. På grunn av masteroppgavens korte tid bygger jeg oppgaven på intervjuer, siden informantene da kan dele sine tanker med meg. Intervju presenterer den forståelsen folk har når de skal sette ord på sin egen erfaring og det de ønsker å fortelle til en forsker, det gjenspeiler den subjektive opplevelsen den enkelte individet har av hva som har foregått. Informantene mine sitter inne med erfaringer og synspunkter på politiarbeidet og erfaringene sine med møtet med politiet. Gjennom å intervju dem vil jeg få beskrivelser og fortolkninger av informantenes erfaringer og opplevelser, som jeg ikke kunne ha lest meg til av litteratur (Thagaard, 2009). De sentrale temaene i mine intervjuer vil være hvordan de oppfatter møtet med politiet og politiarbeidet. I følge Kvale og Brinkmann (2009) er det syv stadier i en intervjuundersøkelse; tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysering, verifisering og rapportering (s. 118). I min oppgave har jeg brukt disse syv fasene for best å beskrive metoden jeg benyttet.

Etter at man har bestemt seg for hvilken metode som egner seg best til det valgte tema, blir det sentrale hvem og hva som skal undersøkes, og hvordan undersøkelsen skal gjennomføres. Denne prosessen betegnes som forskningsdesign. Det finnes to viktige kriterier for hvordan undersøkelsen skal gjennomføres. For det første skal man tenke på tidsdeminsjonen, om undersøkelsen skal gjennomføres på et bestemt tidspunkt

(tverrsnittundersøkelser) eller over lange perioder (longitudinelle undersøkelser). Siden det er en masteroppgave hvor jeg benyttet meg av intervju, har jeg valgt tverrsnittundersøkelsen. Oppgaven ble gjennomført i tidsperioden for masteroppgaven og med gjennomføring av intervjuene i deler av perioden. Fordelen med denne undersøkelsesdesignen er at jeg får informasjon om variasjoner og sammenhenger, mens ulempen er at det blir vanskelig å generalisere om noe når data er fra kort tidsrom (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2010, kap:4). For det andre må man avgjøre om undersøkelsen skal bestå av ett utvalg eller en populasjon. Jeg valgte å undersøke et bestemt og lite utvalg, for å kunne besvare min problemstilling på best mulig måte. Når det gjelder hva og hvem som skal undersøkes så beskriver Thagaard (2009) strategisk utvalg som det å velge ut informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen (s. 55).

2.1.1 Informanter

Spørsmålet om hvor mange informanter det er nødvendig å ha avhenger av hvilken problemstilling som er valgt og hvor omfattende arbeidet skal være. Kjennetegnet ved det kvalitative intervjuet er at man skal gå i dybden og det avgjørende er at antall informanter er tilstrekkelig for å få besvart problemstillingen. Jeg har intervjuet åtte personer, og deres alder var mellom 21 og 29 år. I denne avhandlingen har jeg valgt å intervju unge menn som ikke er straffedømte. Mine informanter jobber eller går på skolen, men har hatt erfaring fra møter med politiet. De har bakgrunn fra forskjellige ikke-vestlige land, to av dem er født i Norge av foreldre med innvandrerbakgrunn, mens andre kom til Norge i ung alder enten ved start på barneskolen eller ungdomskolen. At det ble dette utvalget med informanter, henger sammen med flere faktorer. For det første var det viktig for meg at de ikke er dømt for lovbrudd, og at de er integrert i samfunnet i betydningen at de har jobb eller under utdanning og kan det norske språket godt. Jeg vil se hvordan ikke-kriminelle opplever å bli stoppet og sjekket, og hvilke oppfatninger de kan danne seg.

Jeg fikk litt problemer med å få nok kontakter til å begynne med, og jeg tror grunnen er at unge menn som ble anbefalt av OMOD og Antirasistisk senter, muligens misforstod min problemstilling. De fleste jeg snakket med og fortalte at jeg skriver en oppgave om innvandreres møte med politiet, svarte fort ”men jeg er ikke kriminell”. Dette uten at jeg fikk fullføre med å si at jeg er ute etter å intervju ikke-kriminelle unge menn.

2.1.2 *Utvalg*

Jeg har til sammen intervjuet 8 menn i aldersgruppen 18-29 år. I utgangspunktet bestemte jeg meg for å intervju bare de over myndighetsalder. I følge loven om Kongens myndighetsalder av 13. mai 1921 er det bestemt at Kongens myndighetsalder skal være det fylte 18. år. Siden det ikke finnes en klar definisjon på hvem unge menn er, har jeg valgt aldersgruppen fra myndighetsalder og opp til 29 år. De kan bestemme over seg selv, få førekortet og lever muligens et mer løsrevet liv fra sine foreldre enn yngre gutter gjør. De ferdes kanskje oftere ute i det offentlige rom enn både yngre og eldre etablerte i egne familier. Strategisk utvelging oppfatter jeg som best egnet for å kunne belyse problemstillingen min, og fordi det var hensiktsmessig ut fra den korte tidsrammen en masteroppgave setter.

Etter å ha kommet fram til hvem jeg ønsker å intervju, valgte jeg en kombinasjon av tilgjengelighetsutvalg og snøballmetoden for å finne fram til informanter. Den førstnevnte metoden går ut på at utvalg består av personer som er villige til å delta i undersøkelsen. I følge Thagaard (2009) kan denne utvelgings metode også være strategisk ved at informantene har de kjennetegn som er vesentlige for min problemstilling. Det er fremgangsmetoden for utvelging av representanter, som er basert på deres tilgjengelighet for å kunne delta undersøkelse. Den andre metoden går ut på først å kontakte noen få personer som har de egenskapene eller kvalifikasjonene jeg ønsket skulle være med i utvalget, for deretter å spørre disse om navn på andre som har tilsvarende kjennetegn. I slik metode vil utvalget i begynnelsen være lite og for så å vokse mer og mer. Jeg tenkte en kombinasjon av disse utvalgsmetodene, kunne hjelpe meg å få et utvalg som kan avdekke ulike erfaringer fra møte med politiet. Ulempen ved snøballmetoden er at utvalget kan bestå av personer fra samme nettverk, samme miljø og som mulig kjenner til hverandre (s.56). Bare to av mine informanter kjente til hverandre, en av dem anbefalte den andre. Andrews og Vassenden (2007) presiserer at snøballmetoden har et etisk problem når det gjelder informert samtykke. Fordi alle informantene må samtykke til å delta i undersøkelsen, men dette etiske prinsippet vil svekkes når en informant forslår en annen informant. Det kan skape problemer mellom de involverte, fordi forskeren da vil få informasjon om den andre uten at vedkommende har gitt samtykke til dette. For å unngå dette benyttet jeg meg av Andrews og Vassenden (2007) forslag til hvordan man kan håndtere et slikt problem (i Thagaard, 2010, s 56-57). Når min informant fortalte at han kjente andre som hadde kjennetegn, jfr. punkt 1.3 og 2.1.1, som passet min undersøkelse, ba jeg han først om å snakke med ham og spørre om han ønsket å delta. Etter at vedkommende takket ja til å delta, tok jeg kontakt med ham.

De seks andre informantene kom jeg i kontakt med ved at jeg kjente tre av dem og to av mine venner introduserte meg til to andre. Flertallet var i mitt eget nettverk, enten direkte ved at de var bekjente eller indirekte ved at informantene og jeg hadde en felles bekjent. Til å begynne med prøvde jeg å unngå det ved å kontakte ulike organisasjoner for å få informanter, men det ble vanskelig. Derfor gikk jeg over til å spørre bekjente om de ønsket å delta eller om de kjente folk som kunne passe inn i min oppgave. Den siste informanten fikk jeg kontakt med gjennom Antirasistisk senter. Jeg ringte dem først og presenterte prosjektet og hvilket utdanningssted jeg kom fra. Jeg spurte også om de var villige til å la seg intervju, og om de kjente til andre personer som også kunne være relevant å intervju. Underveis i intervjuene oppdaget jeg raskt at jeg kommer til å få nok materiale. De to siste intervjuene jeg foretok bar i hovedsak preg av å få mye av den samme informasjonen jeg hadde innhentet tidligere.

2.2 Etiske dilemma

I en masteroppgave som i andre forskningsoppgaver er det veldig viktig å diskutere eventuelle etisk dilemma. Både i metode bøkene til Thagaard (2009, s. 23-30) og Kvale og Brinkmann (2009, s. 4) er det presentert tre sentrale etiske retningslinjer som man bør følge for å sikre den etiske delen i oppgaven. Disse er samtykke, konfidensialitet og konsekvenser av forskningen. I min masteroppgave har jeg i tillegg til de overnevnte pliktene også taushetsplikt (Ingierd og Langtvedt, 2010). Med informert samtykke siktes det til at informantene må få en grundig informasjon om prosjektets formål, og mulig fordel og risiko ved å delta. Det skal også være klart og tydelig at vedkommende deltar frivillig og kan når som helst trekke seg. Jeg bearbeidet et skriv (samtykkeark) hvor jeg sikret de overnevnte punktene, og de måtte signere under. Slik kan jeg sikre at alle informantene har lest og er klare over hva de takket ja til. Krave om konfidensialitet innebærer at all personlig data som kan identifiseres skal bli anonymisert i den skriftlige besvarelsen. Fordi informantene lever i et bestemt miljø, blir anonymisering av navn og steder viktig, noe som innebærer at alle personnavn og stedsnavn som kan knyttes til området der jeg gjorde feltarbeidet, er anonymisert. De ulike stedene som har blitt nevnt under intervjuene har jeg anonymisert ved og kun å kalle dem for [stedet]. Det er også et ansvar for hvordan informasjon som fremkommer etter observasjoner eller samtaler blir håndtert. Det er mitt ansvar at forhold informantene kanskje ikke forstår rekkevidden av, ikke kommer ut i offentligheten. Selv om informantene fikk et samtykkeskjema i begynnelsen

av feltarbeidet, har jeg likevel i den grad det lar seg gjøre, sjekket med informantene at det er greit at informasjonen de har gitt meg blir benyttet i masteroppgaven.

Når det gjelder navnene på informantene, så valgte jeg å anonymisere de ved å gi dem nye navn. I sitt feltstudium gir Sollund (2007) sine informanter norske navn som for eksempel Pål og Kjetil, dette til tross for at de var unge menn med minoritetsbakgrunn som pakistanere og vietnamesere. Mine informanter er ikke-vestlige innvandrere, og derfor valgte jeg å gi dem navn som ofte blir brukt i den ikke - vestlige verden. Jeg føler at det ikke blir riktig av meg å gi informantene norske navn, siden alle de jeg intervjuet er stolte over å være innvandrere. Å gi dem norske navn kan føre til en følelse av fremmedgjøring fra sin egen identitet, noe jeg ikke ønsker. Jeg valgte å snakke med dem fordi de er innvandrere, og derfor vil jeg ikke ta fra dem denne identiteten. I oppgaven nevner jeg ikke hvor den enkelte intervjupersonen kommer fra, men gir dem et tilsvarende navn som brukes i hjemlandet. Ved å gi dem navn kjent fra deres hjemland vil de kunne gjenkjenne seg i min oppgave. Slik kan andre lesere fra samme landsbakgrunn kunne føle med vedkommendes opplevelse og oppfatninger. Vi lever i en globalisert verden med flyt av kunnskap og informasjon mellom verdensdeler. Navneskikker har også blitt mer globaliserte og ”overføres” fra et land til et annet. De navnene jeg bruker i min oppgave kan muligens også være navn som kan bli brukt av norske og av vestlige innvandrere, ikke noe er bestemt her. Siden mitt ønske er at mine informanter skal lese denne oppgaven, har jeg valgt å gi dem navn som gjør at de kan kjenne igjen seg selv der jeg gjengir deres opplevelser. De fiktive navnene jeg har valgt å benytte meg av er Shaho, Rami, Samer, Hadi, Leonardo, Sami, Fayez og Waqas.

Det siste etiske prinsipp er hvilke konsekvensen forskningen kan ha for de som deltar. For det første ved å anonymisere mine data hindrer jeg at noen kan kontakte de jeg intervjuet, og eventuelt skape noen problemer for dem. For det andre er de temaene jeg tar opp ikke så sensitive. Det innrykket fikk jeg under intervjuene, fordi ingen av mine informanter var redde eller fryktet å fortelle meg noe. De virket trygge i intervjusituasjonen. Jeg ønsker at denne oppgaven kan være til hjelp for dem for å få kjennskap til rettigheter de har i møter med politiet, og hvordan de bør opptre i stopp og sjekk situasjoner for å unngå å få trøbbel. Noen av dem syntes det var bra at jeg skriver en slik oppgave, da kan politiet få mer innblikk i deres syn. Derfor er mitt ønske også at politiet blir interessert i å lese oppgaven.

2.3 Intervjuene

I følge de etiske kravene (NESH, 2010) er det vesentlig at informantene var klare over hva informasjonen skulle brukes til. Derfor var det viktig at alle som var involvert i intervjuene var klar over min status som masterstudent, og hvilke hensikter jeg hadde med dette studiet. Etter at jeg ringte mine informanter, avtalte vi en dag for intervjuet. Jeg innledet hvert intervju med å dele ut et samtykkeark hvor det står nærmere informasjon om problemstillingen, temaet for avhandlingen og en kort presentasjon av hva slags bakgrunn jeg har. Informantene mine fikk også informasjon om hvordan jeg hadde tenkt å behandle materialet og at intervjuet skal bli tatt opp på et lydopptak.

Når det gjelder intervjuguiden utarbeidet jeg spørsmålene etter at jeg har lest meg opp i litteratur også ut fra den kunnskapen jeg fikk etter å ha skrevet bacheloroppgave. Det er to sentrale litteraturstudier som har inspirerte meg mest, og det Ragnhild Sollund (2007) sin studie *"Tatt for en annen"* og den danske studien til Ansel-Henry, Anthony og Susanne Branner Jespersen (2003) *Konflikt på gadeplan: når etnisk minoritetsungdom og politi mødes*. Kvalitative intervjuer kan variere i struktur, derfor valgte jeg at min intervjuform skal være delvis strukturert, hvor jeg har bestemt temaet på forhånd, men ikke rekkefølgen på spørsmålene. Det skal legges vekt på fleksibilitet og åpenhet, som er egnet til enkeltintervju (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2010, kap. 8). Jeg valgte ikke å ha noen klare oppfølgingsspørsmål, fordi jeg ville få frem deres opplevelser slik de ser det og beskriver uten at jeg skulle lede dem til noe. Jeg ønsket å legge mer opp til en samtale enn intervjuet, der jeg spør og vedkommende svarer. Jeg oppfattet den tryggheten mine informanter følte under intervjuet som et resultat av at temaet engasjerte dem, men også fordi jeg stilte spørsmål som åpnet for å gi lange redegjørelser. Jeg brukte ikke intervjuguiden så mye, annet enn som en huskeliste.

Under gjennomføring av intervjuet brukte jeg notisblokk og en digital lydopptaker. En fordel ved å bruke opptak er at man i etterkant kan skrive ut intervjuene ord for ord, noe jeg har gjort. Under intervjuet er visse ting kanskje ikke blitt skrevet ned ordrett fordi det da ikke virket helt relevant, men i ettertid kan det vise seg å ha stor verdi fordi noen andre har vektlagt nettopp dette. En ulempe ved bruk av digital lydopptak er at den kan fungerer hemmende for informantene, siden det fjerner noen av den anonymiteten de er blitt lovet. Dette var ikke tilfelle under mine intervjuer, fordi det ikke var snakk om svært personlige tema. En fordel med kvalitative intervjuer er at intervjuene gir fleksibilitet som gjør det lettere å oppdage forhold som forskeren ikke hadde tenkt på i forkant. Dermed kan forskeren stadig

endre, tolke og forme hypoteser, og teorier underveis i arbeidet (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010).

Siden intervjuene er transkribert ordrett og mitt fokus var på informantenes opplevelser i møte med politiet, vil det derfor være muntlige gjengitte sitater. Derfor kan mange av sitatene noen ganger passe inn under flere steder i oppgaven. De hadde mye å fortelle, og av og til ble det noen gjentakelser. Mitt mål med å intervju innvandrere har vært å få deres oppfatning og erfaringer slik de beskriver det og drøfte deres erfaringer ut fra et nedenfra perspektiv: innvandrerblikket i motsetning til politiblikket. Derfor er ikke oppgaven et forsøk på å trekke generaliserte konklusjoner eller beskrive og forstå hendelser også ut fra politiets oppfatninger i møtene, men snarere gi eksempler på hvordan møter med politiet kan oppleves av de som blir stoppet, og belyse mulige faktorer som påvirker hvordan møter forløper. Derfor velger jeg i stor grad å referere det informantene forteller uten å fjerne mye fra deres svar på mine spørsmål. Slik ønsker jeg å få best mulig fram hvilke andre tanker mine informanter kom på når jeg stilte dem det enkelte spørsmålet. Noen av sitatene kan derfor inneholde flere momenter enn det jeg spurte dem om.

Fem av intervjuene fant sted på et grupperommet på Institutt for kriminologi og rettssosiologi og to fant sted ute på en kafé og den siste var på arbeidsplassen til vedkommende. Når det gjelder intervjusituasjonen var det to ting jeg reflekterte rundt før intervjuene. For det første tenkte jeg på om intervjusituasjonen kunne oppleves som en avhørssituasjon for informantene, siden jeg hadde båndopptak og jeg skulle stille dem spørsmål. For det andre funderte jeg mye rundt betydningen av at jeg er en innvandrerkvinne som skal intervjuet åtte innvandrermenn, hvor seriøst ville de oppfatte intervjuene og meg som kvinne og student. Det viste seg å fungere tilfredsstillende slik jeg oppfattet det. De møtte meg med respekt og alvor og villighet til å svare på mine spørsmål.

2.4 Analyse og tolkning av materialet

Analysering av kvalitative data er en kontinuerlig prosess, som allerede starter ved innsamling av materialet. Det er to sentrale momenter i en analyseprosess. For det første skal en analysen føre frem til en helhetsforståelse av dataenes meningsinnhold, og dette gjøres ved å dele opp analysen og samtidig studere disse delene i forhold til sin helhet. Det andre momentet er formidlingen av resultatene, hvor det sentrale blir hva datamateriale egentlig sier noe om (Thagaard, 2009). I min analyseprosess har jeg vært opptatt av hva mine informanter legger vekt på i deres møte med politiet. De valgene og refleksjonene jeg gjorde underveis i oppgaven, fra valg av tema og valg av

spørsmål til informantene er sentrale for hvordan data kan analyseres. Gjennom disse valgene og refleksjonene hadde jeg allerede påbegynt de første stadiene i min analyse.

Når det gjelder fremstilling av mine resultater er det viktig å tenke på hva jeg ønsker å vektlegge, og derfor ønsker jeg å følge Thagaards (2009) analyseframstilling. Når det gjelder meningsinnholdet i en intervjuetekst kan man enten konsentrere seg om personsentrert tilnærming eller temasentrert tilnærming. I den første tilnærmingen vektlegges fremstillingen av materiale der personer er i fokus (s. 148). Mens i den andre tilnærmingen vektlegges forestillingen av materiale hvor tema er fokus, hvor forskeren sammenligner informanternes informasjon om hvert tema (s. 171). I kvalitativ intervjuer er det vanlig å kombinere disse to tilnærmingene. Dette skal jeg gjøre i denne oppgaven der informanternes historier omhandler opplevelsen av deres møter med politiet, samt deres mening om politiets oppførsel. Jeg sammenligner ikke de ulike historiene mine informanter tok opp, siden de noen ganger konsentrerte seg om ulike sider fra sine møter med politiet. Situasjonene der de har blitt stoppet og sjekket har dessuten vært forskjellige. Noen vektla deres opplevelser og erfaringer rundt selve møtet med politiet, mens andre konsentrerte seg mer om å få frem meningene sine om politijobben. Jeg har derfor valgt å inndele oppgaven etter tema de tar opp, fordi det viste seg at mange reflekterte rundt de samme spørsmålene og delte nesten de samme tankene. Det jeg sammenligner, er formeningene mine informanter hadde om de ulike temaene, hva som oppleves likt og hva oppleves ulikt av dem.

Det første jeg gjorde etter å ha transkriberte og printet ut intervjuene, var å lese gjennom intervjuene flere ganger. Deretter kategoriserte jeg materialet etter temaene som jeg syntes fanget opp det mine informanter fortalte. Eksempler på tema fra dette stadiet i prosessen er positive og negative møter med politiet, tillit eller mistillit til politiet, om utseende har betydning for hvorfor de blir stoppet av politiet, kjennskap til rettigheter og klageadgang, og deres syn på politiet. Deretter sorterte jeg intervjuene etter disse tema. Etter å ha kategorisert de tema mine informanter brakte frem i intervjuet, formulerte jeg mine delspørsmål, jfr. 1.4. Så formet jeg en disposisjon for oppgaven der jeg formulerte svar på hvert delspørsmål ved hjelp av informantens sitater. Deretter valgte jeg de sitatene som best belyste og besvarte mine delspørsmål. Etter å ha kategorisert og tematisert materialet på en slik måte, gikk jeg over til å fortolke disse svarene, ved å se hvordan de kan forstås i lys av relevante teorier. Jeg valgte å transkribere det mine informanter sa så nøyaktig som mulig, uten å rette særlig mye på måten de uttrykker seg på. Dette har jeg gjort for at mine informanter skal kunne gjenkjenne seg i teksten.

Jeg har valgt en kombinasjon av induktiv- og deduktiv tilnærming i min tolkningsarbeid. Det førstnevnte innebærer at det teoretiske perspektivet utvikles på grunnlag

av tolkningen av dataene, det vil si at teorien utvikles ut fra det innsamlede datamaterialet. Her er hensikten å finne relevante teorier eller forklaringsmønster på det fenomenet man forsker på. Deduktiv tilnærming vil si at forskeren tar utgangspunktet i hypoteser fra tidligere teorier, hvor man tester disse teorien i forhold til datamaterialet (Thagaard, 2009, s. 193-194). Min hovedtilnærming er først og fremst induktiv, men den deduktive tilnærmingen kommer til å benyttes når det trengs. Jeg arbeidet induktiv ved at jeg presenterte de opplevelsene og erfaringene mine informanter har hatt med politiet, ut i fra hvordan de selv forstod og opplevde møtet og fortolker det ut fra teori. Jeg arbeidet også deduktivt, da utgangspunktet for min interesse for innvandreres erfaringer var min fordypningsoppgave (2009) og Sollunds (2007) studie ”Tatt for en annen”. Da jeg utarbeidet intervjuguiden min ønsket jeg å få nærmere kunnskap om tema jeg hadde derfra.

Valg av tema og tolking av data er blitt til delvis ut fra en faglig forforståelse ut ifra den litteraturene jeg har lest, i tillegg ut fra det mine informanter vektla i intervjuene. Disse temaene har jeg videre drøftet ut fra et nedenfra-perspektiv og et maktperspektiv. Det første perspektivet i følge Gullestad (1999) går ut på at: *”Det sett «innenfra» og «nedenfra» finnes former for uformelle «hverdagskunnskap» som sett «ovenfra» og eller «utenfra» ikke betraktes som kunnskap”* (s. 336). Hun sier videre at det perspektivet dreier seg om hvordan verden ser ut fra et ståsted til de uten nevneverdig makt som «den vanlige kvinnen og mannen». I oppgaven min belyser jeg innvandrernes opplevelser og erfaringer med å bli stoppet og sjekket av politiet sett fra deres perspektiv eller innvandrerblikk - et nedenfra-perspektiv. I følge Mathiesen (1982) har maktperspektivet et ovenfra og utenfra perspektiv, og dermed kan det forstås at dette perspektivet er relatert til et nedenfra-perspektiv, men som dens motsats: sett fra makthavernes ståsted. De teoretikerne jeg bruker og som beskriver maktperspektivet er Mathiesen (1982), Hawks (1991) og Christensen og Daugaard Jensen (2008). Ønsket mitt er å bidra til økt forståelse for unge innvandreres situasjon, spesielt hvorfor deres møter med politiet blir negativt for dem. Dette gjør jeg gjennom å veksle mellom hva mitt datamaterial kan føye til forskningen om innvandrers møte med politiet, og hva eksisterende teori kan tilføre mitt materiale.

3 Stopp og sjekk

Flere studier viser at innvandrerdøml har hyppigere møter med politiet enn andre ungdommer, og dermed får politiets oppmerksomhet (Sollund 2007, Ansel-Henry og Jespersen 2003). De hyppige møtene kan føre til at det oppstår en tettere kontakt mellom politiet og innvandrere, enn tilfellet er med andre grupper i befolkningen. Finstad (2000a) viser til at politiarbeidet kan oftest deles inn i publikumsbestilt politiarbeid og politiinitiativ, som vist i tabellen under:

Tabell 1. Hendelser fordelt etter publikumsbestillinger og politiinitiativer. I totaltall og prosent.

	Publikums- bestillinger	Politiinitiativer
Totaltall	248	178
I prosent	58	42

(Kilde: Liv Finstad, 2000a, s. 43).

Den først nevnte vil si at politiet mottar bestillinger fra publikum som for eksempel naboer som klager over høy musikk. Selv om den overnevnte tabellen viser at totalt så er det mer publikumsbestillinger hos politiet enn politiinitiativ, men vi kan se at tallene på politiinitiativet ikke er så langt ifra. Når politiet ikke får noen publikumsbestillinger vil politiet få bedre tid til å kunne gjøre noe annet. Her kommer politiinitiativet inn, og stopp og sjekk metoden.

Tabell 3. Politiinitiativenes profil. I prosent (N = 178).

Stopp og sjekk av	
personer og kjøretøy på mistanke	40
Sjekk av miljøer («uroing») på mistanke	16
Publikumskontakt	13
Håndtere trafikk	12
Politiobserverte lovbrudd	8
Håndtere ordensforstyrrelser	8
Annet	2
SUM	99

(Kilde: Liv Finstad, 2000a, s. 50).

Tabell 3 viser at mer enn halvparten av alle politiinitiativer handler om å stoppe og sjekke. Det er under denne kategorien opplevelsene til mine informanter befinner seg, men umulig å vite hvor mange fra minoritetsgruppene som finnes i dette antallet.

I innledningen av sitt studium sier Sollund (2007) at ”stopp og sjekk” er en utbredt politimetode, og hun presiserer at det begrepet henviser til politikontroller av gående eller kjørende (s. 13).

Tabell 3.1. Stopp og sjekk		
Stopp og sjekk av kjørende	Stopp og sjekk av gående	Stopp på oppdrag fra Operasjonssentralen ^a
18	20	11

(Kilde: Ragnhild Sollund 2007, s. 63).

Denne tabellen viser at færre blir stoppet og sjekket på oppdrag fra operasjonssentralen. Antallet på de som blir stoppet og sjekket gående, er ikke mye større enn de som blir stoppet og sjekket kjørende.

I et britisk forskningsprosjekt publisert av Home Office ble stopp definert på følgende måte: *“When a police officer requests a person to account for their actions, behavior or possession of anything the encounter will be regarded as a stop (...). This will apply if the person is on foot, driving and riding any vehicle or a passenger in or on such a vehicle”* (Sitert i Politidirektoratet, 2003, s. 19). Miller, Bland og Quinton (2000a) stopp og sjekk metoden på følgende måte: *“Stop and search refers to the police practice of stopping members of the public because of suspicion that they have illegal items in their possession, and carrying out a search for these items. Where these are found, they will typically be followed by an arrest* (s. 3). Denne definisjonen av stopp og sjekk metoden, er også lik den Sollund (2007) og Finstad (2000a) presenterer i sine studier. Jeg skal i det som følger gjøre først kort redegjøre for teorier om stopp og sjekk. Innholdet i det underkapitlet er basert både på nasjonale og internasjonale forskning rundt stopp og sjekk metoden. Deretter skal jeg i de andre underkapitlene presentere informantenes opplevelser med ulike stopp og sjekk situasjoner..

3.1 Nasjonale og internasjonale studier om stopp og sjekk

Når det gjelder stopp og sjekk metoden kan det kanskje antas at i Storbritannia har metoden blitt utviklet tidligere enn i Norge, og brukes også oftere. For det første ble ”stop and search” først presentert i Storbritannia i 1824 i *The Vagrancy Act* av 1824 (i Sollund, 2007, s. 50). For

det andre har Storbritannia stopp og sjekk metoden hjemlet i PACE – lovgivningen (s. 49). Det er en politlov som ble vedtatt i 1984 som et resultat av Scarman-rapporten og står får Police and Criminal Evidence Act. Denne rapporten ble skrevet i 1982 etter de voldsomme opptøyene i Brixton i London i 1981, hvor storparten av de som deltok i opptøyene var unge svarte menn (Politidirektoratet, 2003, s.19). For det tredje har det blitt bearbeidet flere guider og håndbøker for hvordan politiet skal utøve stopp og sjekk i Storbritannia. Eksempler på en slik guide er *ACOP's guide*, som ble utarbeidet av Association of Chief Police Officer i 2001 (Politidirektoratet, 2003, s.19). Home Office har også utarbeidet en stopp og sjekk håndbok for å sikre at politiet bruker stopp og sjekk metoden på en rettferdig og god måte. Håndboken ble utført av Stop and Search Action Team (SSAT, 2005). I PACE har tidligere lovgivning og praksis blitt kodifisert og en sentral koding for denne oppgaven kan være code A, som tar for seg stopp og sjekk. Her er det blant annet gjort rede for hvordan politiet skal oppføre seg i en stopp og sjekk situasjon (Home Office, 2010).

For det fjerde har Storbritannia gjennomført flere forskningsprosjekter om stopp og sjekk metoden på bakgrunnen av drapet på den svarte ungdommen Stephen Lawrence. Han ble knivstukket av fem eller seks hvite ungdommer. Siden politiet mente det ikke var nok bevis ble ingen straffet på den tiden, tiltross for at det var noen øyevitner. Macpherson-rapporten oppstod ut fra politiets etterforskning av drapet på Lawrence. Rapporten fastslo at politiets etterforskning var dårlig og mangelfulle og politiet i London ble anklaget for å være rasister (William Macpherson, 1999, Kap:1). Som svar på rapporten til granskningskommisjonen fikk Home Offices i oppdrag å gjennomføre en undersøkelse av politiets stopp og sjekk metode, og som ble kalt for: *Police stops and searches: Lessons from a programme of research* som er utført av Miller, Bland og Quinton (2000b, s. 1). Dette forskningsprosjektet inneholder seks studier som tar for seg ulike sider ved stopp og sjekk, av disse kommer jeg bare til å nevne tre fordi jeg mener disse best kan hjelpe meg å besvare min problemstilling. Det første prosjektet konsentrerte seg om virkningen av politiets bruk av stopp og sjekk på publikum og kriminalitet i et område. Det ble konkludert med at politiets proaktive holdninger har innflytelse på bekjempelse av kriminalitet og gir politiet nyttig informasjon. Tabell 17 i denne undersøkelse viser til at det er flere afrikanere og asiater som både blir stoppet og sjekket, enten en gang i året eller flere ganger i året (Miller, Bland og Quinton, 2000a, s. 48). Tabell 21 i samme studiet viser til hvor mange som var fornøyd med stoppet, hvor de hvite var mest fornøyd og innvandrere var mindre fornøyd (s. 53).

Det tredje prosjektet gjennomført av Stone og Pettigrew (2000) undersøkte publikums

oppfatning av stopp og sjekk, og kom frem til at både hvite og svarte følte seg ”viktimitisert” av politiet og ofte ble stoppet, men de svarte opplevde møtet mer som negativ. Ordet viktimitisert kommer av viktimologi, som i kriminologien vil si læren om offerets rolle og situasjon (Grothe og Snare, 1998). Tabell 1 hos Stone og Pettigrew (2000) viser til hvor mange som ble stoppet og sjekket av politiet i undersøkelsens periode. Menn med etnisk minoritetsbakgrunn er overrepresentert, og alderen deres ligger mellom 19-25 år. Hvorav 14 av dem ble stoppet og 21 ble sjekket, men ingen ble arrestert (s.4). Undersøkelsen viser også at respondentene vektlegger ulike kriterier når de rubriserte en stopp og sjekk situasjon som positiv eller negativ. Respondentene hadde også klare synspunkter på hvordan politiet avgjør hvem som skal stoppes og sjekkes. Dette var både basert på deres personlige erfaringer, samt hva de hadde sett i media. Det fjerde prosjektet ser på politiets arbeidsrutiner når det gjelder stopp og sjekk. Den belyser også hvilke faktorer politibetjentene legger til grunn når de stopper og sjekker en person, som for eksempel utseende, oppførsel og tid og sted (Miller, Bland og Quinton 2000 c).

På Metropolitan politi (2011) sin nettside finnes en egen link om stopp og sjekk, hvor det er gjort rede for de mest spurte spørsmålene med svar. Alle spørsmålene er rettet mot stopp og sjekk situasjoner, som for eksempel hvorfor bruker politiet i London stopp og sjekk, samt gjøres det rede for hva et stopp er og hva en stopp og sjekk er. De definerer stopp på tre ulike måter, hvor første definisjonen er rettet mot en vanlig stopp situasjon: *“When a police officer or police community support officer stops you in a public place and asks you to account for yourself and may ask you the following questions: What you are doing? Where have you been? Where you are going? What you are carrying?”* Den andre definisjonen var rettet mot en stopp og sjekk situasjon, og var på følgende måte: *“When a police officer stops and then searches you, your clothes and anything you are carrying”*. Den siste definisjonen var rettet mot kjøretøy, og var følgende: *“A police officer can stop any vehicle and ask the driver for driving documents. This is not the purpose of stop and search, but you may be given documentation relevant to road traffic matters. It becomes a stop if: you or any passengers with you are asked to account for themselves; or a search is carried out of the vehicle, you or any passengers with you”* (s. 2).

Artikkelen presiserer at bare politibetjenter kan stoppe og sjekke personer, og definerte stopp og sjekk på følgende måte: *“You may be stopped as the officer may have grounds to suspect that you are carrying: Drugs, weapons or stolen property and Items that could be used to commit crime or to cause criminal damage”*. Så med andre ord det som skiller en

stopp situasjon fra en stopp og sjekk situasjon i følge de overnevnte definisjonene, er at politiet i det førstnevnte gjennomfører vanlige rutine stopp eller trafikkkontroll. Når det gjelder den andre situasjonen stopper og sjekker politiet personer ut fra en mistanke om at de har noe ulovlig med seg eller skal gjøre noe kriminelt. Videre gjøres det også rede for at bakgrunnen for at politiet skal stoppe noen må være basert på fakta, informasjon eller etterforskning eller på bakgrunn av måten personer oppfører seg. Politiet kan dermed stoppe og sjekke personer når det er bevis for at noe ulovlig og voldelig kan finne sted, med andre ord hendelser som bryter med Section 60 Criminal Justice and Public Order Act 1994 (ibid: 3).

Når det gjelder Norge er situasjonen annerledes, fordi det eneste som er å finne i norsk lovverk er § 333 i straffeloven om å oppgi personalia og forvisning av legitimasjon av utenlandske statsborgere i følge § 44 i utlendingsloven (Sollund, 2007, s. 49). Stopp og sjekk metoden har ikke hjemmel i noen lovverk, og det finnes heller ikke noen håndbøker eller guide som viser hvordan politiet skal utøve en stopp og sjekk situasjon. Norge har heller ikke gjennomført mange forskningsprosjekter om stopp og sjekk. Sollunds (2007) studie problematiserer politiets praksis med stopp og sjekk, og Finstads (2000a) undersøkte om politiblikket viser hva ordenspolitiet ser etter når de er ute, hva som vekker mistenksomhet og utløser stopp og sjekk. Disse to studiene gir ikke på samme måte som de engelske prosjektene like detaljerte og konkrete beskrivelser av hvordan politiet utfører stopp og sjekk, og omfanget av slike episoder, heller ikke oppskrift på hvordan politiet bør utføre stopp og sjekk. På politiets nettside og i politiloven og politiinstruksen finnes det heller ikke noen klare retningslinjer for hvordan politiet bør utføre en stopp og sjekk situasjon. Det eneste jeg finner er hvordan politiet bør oppføre seg generelt, men ikke noe spesifikt om stopp og sjekk. I de britiske forskningsundersøkelsene, PACE- lovgivningen, håndbøkene og guidene vektlegges også etnisk minoriteter, som for eksempel svarte menn. Dette er verken tilfelle i politiloven eller politiinstruksen. I Norge er det heller ikke gjort en skille mellom en stopp situasjon og en sjekk situasjon, som det er gjort i Storbritannia. Et slikt skille kunne være på sin plass for innvandrere som møter politiet på gateplan. For å gjøre det enklere for innvandrere å forstå hvorfor politiet stoppet dem, og at de får beskjed når et stoppe utvikler seg til å bli en sjekk.

I følge Finstad (2000a) er stopp og sjekk av personer en vanlig politimetode, men der politibetjentene må ha en god grunn for å stoppe vedkommende. Videre skriver hun at det er to miljøer som utløser politiets interesse, gatemiljøet og prostitusjonsmiljøet. Disse to miljøene er spesielt viktige for politiet, ikke bare for kontrollens skyld, men også for å avdekke hjelpebehov (s. 135). Finstad (200b) konkluderte i sin artikkel at stopp og sjekk er en

kriminalitetsfremmende politimetode. Også fordi hun mener at denne metoden skaper mer registrert kriminalitet og enda færre handlingsalternativer for de som kontrolleres. Politiets intensjon med å bruke denne metoden kan virke mot sin hensikt, ved at den skaper en underklasse av utstøtte kriminelle og nye tapere (s. 7). Rapporten *Tillit på prøve* (2007) utarbeidet av Berg og Johansen og handler om etikk, mangfold og etnisk diskriminering i Sør-Trøndelag politidistrikt. I en spørreundersøkelse viser rapporten at to av tre ansatte ved Trøndelags politidistrikt mener politiet ofte beskyldes for utilbørlig stopp og sjekk av personer med synlig minoritetsbakgrunn, og en av fem ansatte mener politiet kontrollerer innvandrere oftere enn nordmenn, samt en av fem ansatte mener politiet må slutte med å kontrollere innvandrere oftere (s. 19-20).

I det som følger skal jeg gjøre rede for opplevelsene mine informanter har hatt med stopp og sjekk metoden, der jeg forstår stopp og sjekk metoden i likhet med Sollunds (2007) forståelse, hvor politiet stopper og sjekker personer enten gående, stående eller mens de kjører bil. Jeg kommer til å inndelegge informanternes opplevelse ut fra Sollunds forståelse av stopp og sjekk, der jeg først starter med å fremvise stopp og sjekk episoder hvor mine informanter var stående. Deretter skal jeg fremvise opplevelsene til mine informanter med å bli stoppet og sjekket mens de gikk. Får deretter å fremvise deres opplevelse med å bli stoppet og sjekket mens de kjørte bil. I likhet med Miller, Bland og Quinton (2000a) og artikkelen på Metropolitan politi (2011) nettsiden, skal jeg også i denne oppgaven skille mellom stopp uten sjekk og stopp inkludert sjekk. Jeg skal i tillegg til det også fremstille to andre situasjoner, der vedkommende blir stoppet og sjekket med tilsynelatende med grunn og bakgrunn i publikumsbestilling. Inndelingene må ikke ses som faste eller entydige, det kan også være overlappende situasjoner. Grunnen for at jeg velger å inndelegge informantenes opplevelser av stopp og sjekk episoder på denne måten er fordi jeg ble inspirert både av Sollunds (2007), Miller, Bland og Quinton (2000a) definisjon på stopp og sjekk, samt artikkelen på Metropolitan politi (2011) nettside. Slik vil informanternes opplevelse fremstilles på en måte hvor det blir enklere å vise til likheter og ulikheter når det gjelder stopp og sjekk episoder. Jeg ønsker å vise at stopp og sjekk metoden er ikke bundet til kun en enkel situasjon, men til ulike situasjoner.

3.2 Stopp uten sjekk av stående

Her skal jeg gjøre rede for de opplevelsene mine informanter hadde med å bli stoppet og sjekket stående. Jeg velger å bruke utrykke ”stående” fordi jeg også kommer her til å fremstille opplevelsene en informant hadde med å bli stoppet mens han satt i en parkert bil. Leonardo var en av mine informanter som opplevde å bli sjekket av politiet mens han en fredagskveld stod og ventet på å bli hentet. Han fortalte om følgende opplevelse:

”Jeg var hjemme hos noen venner også skulle jeg bli hentet, ved [stedet] i Oslo, og det var ca rundt kl:1.00 om natta. Plutselig er det en politibil som kjører rundt og stopper ved meg og ruller ned vinduet. Det var rart fordi det stod andre der også, det var folk som satt der og spiste. Politiet spurte meg ”hva gjør du her”? Jeg sa ”jeg venter på å bli hentet”, da kjørt de videre bare”.

En liknende opplevelse hadde også Rami en gang med politiet. Forskjellen her er at politiet ikke trodde mye på det han sa, episoden ble formulert på følgende måte:

”Vi prøvde å røyke for første gang, og vi stod ved [stedet] T-banestasjon. Så kommer plutselig to sivilpoliti og vi var jo flere, han ene sa til meg ”hva gjør dere her?” Så sa jeg ”vi bare står her og tar en røyk”. Så han ”hvorfor står dere her?”, og da sa jeg ”for å være helt ærlig med deg så vil jeg ikke at onkelen min skal se meg ute i gate og røyker så jeg bare gjemmer jeg meg her og røyker”. Han sa ”tror du virkelig jeg skal gå på den”. Da ble jeg satt ut og jeg sa ”det er bare sannheten”, og han trodde ikke på meg eller på noen andre. Så han sa ”kom dere bort herfra, her skal dere ikke stå og røyke”.

Rami ble overrasket over måten politiet reagerte på da han fortalte grunnen til hvorfor dem røyket der. Han fortalte meg at han ikke var så ung da det skjedde, men at han var 15 år. I følge politiloven § 5 er enhver pliktet til å følge politiets pålegg, og det gjorde Rami og hans venner i dette tilfellet. Mens i følge § 7 andre ledd står det at politiet kan gripe inn for å stanse forstyrrelser av den offentlige ro og orden, ivareta allmennhetens sikkerhet og avverge eller stanse lovbrudd. I denne sammenhengen kan de forby opphold i bestemte områder. Den overnevnte episoden Rami fortalte viser at de verken utførte noe som forstyrret den offentlige roen og orden, eller var mot allmennhetens sikkerhet eller noe lovstridig. Derfor ser jeg ikke noe grunn for politibetjenten å be Rami og hans venner om å forlate området, og nekte dem å røyke der.

De kriteriene respondentene i Stone og Pettigrew (2000) tilegnet et negativ møte, var knytte til at vedkommende ikke fikk informasjon om hvorfor de ble stoppet og sjekket, følelsen av krenkelse når politiet behandlet dem på en måte hvor de er skyldige inntil det motsatte er bevist, ønsket om at møte skulle forløpe så fort som mulig og at ingen av de som de kjente skulle se at politiet stoppet og sjekket dem. I likhet med Stone og Pettigrew respondenter opplevde Leonardo og Rami deres opplevelser som negativet fordi politiet behandlet dem på en måte som om de hadde gjort noe ulovelig og de fikk heller ikke en forklaring på hvorfor politiet stoppet dem. I motsetning til dem har Hadi hatt en positiv opplevelse med å bli stoppet av politiet. Han fortalte meg om følgende hendelse:

”Jeg satt i bilen med en jeg var sammen med, på parkeringsplassen. En politibetjent kom bort til meg og viste ganske mye forståelse til det, og spurte ”hva gjør dere her?” og jeg sa bare ”nei ingenting”. Han skjønnte at vi bare satt der og snakket, så han sjekket førerkortet mitt og sa ” ja da får dere fortsatt ha en fin kveld”.

Hadi opplevde dette møte som positivt fordi politibetjenten her viste forståelse og etter at han fikk svar på sitt spørsmål ønsket han dem en fin kveld. I motsetning til politibetjenten i Rami sin opplevelse trodde politibetjenten her på det Hadi sa. Når respondentene i Stone og Pettigrew (2000) opplevde at et stopp var positiv, var det først og fremst fordi de fikk en god forklaring på stoppet. Det var også like viktig at politibetjenten som stoppet og sjekket var høflig, at møte ikke varte lenge og at personen ikke følte seg urettferdig behandlet. I likhet med disse respondentene følte Hadi at dette møtet var positivt fordi politibetjenten som stoppet ham var høflig og ikke urettferdig og møtet gikk over fort. Finstad (2000b) presiserer at det er sunt for politiet noen ganger å utføre det hun betegner for ”stopp og prat”, der politibetjenten prøver å skape et mer allsidig forhold til publikum, også selv om de skulle være kenninger. Ved å gå rundt å snakke med vanlig folk, uten at det skal være noe form for politikontroll, kan politiet få mer kjennskap og forståelse til byen og folk. Hun mener at politibetjenten må kunne utvikle en *konverserende, forklarende og avdramatiserende* politirolle, ved å snakke med dem de treffer på (s. 6). Hadis episode viser at ikke alle stopp og sjekk opplevelse trenger nødvendigvis å være negativet. Dette kommer vi også til å se andre eksempler på under de ulike kategoriene.

Disse tre overnevnte episodene kan være gode eksempler på hva Metropolitan Police (2011) og Home Offices (i Politidirektoratet, 2003, s. 19) definisjon som et stopp. Her ble alle

stilt spørsmål om hva dere skal og hvor dere skal, og ingen av dem ble sjekket i den form av å vise legitimasjon.

3.3 Stopp og sjekk av gående

Waqas og Sami har opplevelse med å bli stoppet og sjekket av politiet mens de gikk. Waqas fortalte meg om episode han hadde med politiet ca tre år tidligere, han sa følgende:

”Jeg bare gikk der så kom politiet og stoppet meg og han spurte ”hvor skal du”? Det var om sommeren og det var natt. Jeg sa til ham ”jeg skal hjem bare”, og da sa han ”kan jeg se legitimasjon”? og jeg ga den til ham og han spurte ”har du vært borti politiet før”? Og jeg sa ”ja men det er lenge siden nå”. Etter at han sjekket min id fikk jeg gå”.

Waqas opplevelse kan også ses på som et klassisk stopp og sjekk metode utført av politiet. De stanset ham og stilte noen spørsmål og ba om å sjekke legitimasjonen hans. Sami hadde også en liknende episode med politiet, hvor han også fikk erfart å bli stoppet og sjekket gående en fredag kveld. Han fortalte meg følgende historie:

”Ja det var en gang jeg ble stoppet av sivil politi når jeg gikk ned av bussen på [stedet] ble stoppet og sivil politiet ba om å sjekke sekken min”.

Sivilpolitiet hadde i følge Sami ventet på bussholdeplassen, og med en gang Sami gikk ned stoppet de ham. Han fortalte også at sivilpolitiet stoppet og sjekket kun hans sekk. Når de ikke fant noe spesielt fikk Sami gå. Denne episoden kan være et godt eksempel på det Metropolitan politi (2011) definere som stopp og sjekk og Miller, Bland og Quinton (2000a) definerer som sjekk. Fordi Sami ble både stoppet av sivilpolitimenn og hans sekk ble sjekket. Samis oppfatning av sin hendelse som negativ, kan også forklares ut fra de samme kriteriene som respondentene til Stone og Pettigrew (2000) vektla. Sami opplevde møtet som negativt fordi han ikke fikk en god forklaring på hvorfor politiet stoppet akkurat ham og ransaket vesken hans. I følge straffeprosessloven § 195 kan politiet foreta ransaking av vedkommendes person når de med skjellig grunn mistenker at vedkommende skjuler noe som er ulovlig. Strpl § 197 tilsier at bestemmelsen i strpl § 195 må ha vedkommendes skriftlige samtykke, men politiet fikk en muntlig samtykke fra Sami. I rapporten ”Å kunne vurdere, forklare og beklage” til Dahl og Myhrer (2009) var det mange tilfeller en svak forståelse for

hvilke gjennomslag normer på ulik høyde i regelhierarkiet har. En lokal nedfeltet rutine i den praktiske politiutøvelsen går foran både politiloven og forskrifter. Det ble også vist inntrykk av at det som bar vanlig opptreden i standard situasjoner, også ble oppfattet som en lokal regel om at ”slik skal tjenesten utføres” (s. 25). Det viser at politiet ikke alltid følger loven, men noen ganger opererer ut fra lokale regler som de selv fastsetter.

Sami episode kunne passet under punkt 3.6, fordi han fortalte at politiet mulig stoppet ham fordi de har fått beskjed fra sentralbordet at noen i denne bussen bærer med seg narkotika. Fordi han mente at stede han kom fra er kjent for å smugle narkotika. Siden jeg ikke kan få snakket med de samme politibetjentene som utførte stoppe og sjekk Sami den dagen, kan jeg ikke klart si om politiet hadde de samme tankene som Sami. Derfor har jeg valgt å kategorisere episodene etter deres opplevelse av hendelsene. Grunnen til at jeg ikke kan finne de samme politibetjentene er fordi politiet mangler en kvitteringsordning. Dette viser jeg til i kapittel 6.

3.4 Stopp og sjekk av kjørende

Mange av mine informanter har også hatt erfaringer med å bli stoppet og sjekket av politiet når de kjørte bil. En sommer ettermiddag i 2002 rundt klokka 6-7 tiden ble Shaho og to andre venner stoppet og sjekket av politiet. Han kjørte en BMW. Shaho fortalte meg at på den tiden var det et vanvittig problem når det gjelder BMW, fordi det var noe med A og B gjengen, og de kjørte bare BMW. Videre fortalte han følgende:

”(...) Jeg kan si det sånn nå, og det er sikkert ikke mange som tror, men i løpet av 1 eller 1 1/5 time så ble jeg stoppet 7 ganger, det var rett og slett fordi dem hadde gått veldig lei gjenger og sånt nedi i byen og dem skulle ha dem ut av byen liksom. Det som skjedde var at jeg dro til VG og hentet en journalist jeg hadde avtalt med. Han hadde med kamera og ventet på at politiet skulle stoppe, men i den perioden så ble jeg ikke stoppa, så når journalisten gikk av halv time etter på så ble jeg stoppa. Jeg kjørte forbi [stedet] så ble jeg stoppet der, og tok rundkjøringa og kjørte tilbake så ble jeg stoppet på andre siden, mens politiet så at jeg hadde blitt stoppa. Denne gangen så stoppet jeg ikke til å begynne med, men så stoppet jeg og åpnet ikke vinduene. Jeg ble bedt om å åpne vinduet og da sa jeg at jeg hadde nettopp blitt stoppet. Så sa han at vi ikke har kapasitet til å høre det på walkie talkie hvem som har blitt stoppet. Så jeg måtte gi førerkortet, og de står bak bilen. Vi var jo tre stykker inn i bilen og politiet hopper inn

i bilen jeg var jo redd for bilen, jeg ville ikke ut, men vi ble jo behandlet som om vi var de verste gjengamatørene, så vi gikk ut til slutt”.

I denne episoden ble Shaho og hans venner stoppet og sjekket av politiet, fordi de kjørte BMW, mente Shaho. Politiet har etter strl. § 333 og straffeprosessloven § 195 rett til å sjekke Shahos førerkort, personalia, samt ransake bilen hans. I likhet med Shaho opplevde Fayeز også en episode der politiet ransaket bilen til vennen hans. Denne hendelsen fant sted klokka ni om kvelden på et sosse sted i Oslo. Han fortalte meg følgende:

” (...)Min kompis hadde fått lappen så vi kjørte rundt, og stoppet på Seven-eleven, og gikk ut fra bilen og så kommer politiet og stopper oss. Så sier de ”ja har dere legitimasjon”? Vi var tre stykker og vi sa ”ja vi har id, to av oss har det i hvert fall, jeg og min kompis, men han siste har ikke det”. Så spør politibetjenten ”hva gjør dere her?”, og vi sa at han ene har nettopp fått lappen og vi kjører rundt. Da sier de ”ja dere ser veldig mistenksomme ut, vi har sett dere kjøre rundt i denne bilen, og hva er årsaken?”, så sier kompisen min ”ja jeg fikk lappen og vi ville bare kjøre”. Da sier de ”nei dere kan ikke kjøre her så seint på natten”. Så kommer de med sånne ting fordi de ikke har noe annet å ta oss på, så kommer de med sånne unnskyldninger”.

Det plaget Fayeز og hans venner da politiet sa at de ikke kan kjøre på det stedet seint på natta. Og de tolket politiets ord for å være en unnskyldning politiet brukte når de ikke fant noe å ta dem for. Videre uttrykket han det slik:

”Så sier kompisen min ”men hvorfor ikke?”, så sier de ”nei fordi jeg sier det”. Plutselig så ble det sinnsykt, så går politidamen til den tredje personen som ikke hadde id og ber ham oppgi navn, etternavn og fødselsnummer, men han husket ikke de siste 4 sifrene så blir politidamen sur og sier ”ja hvorfor? du er pliktet til å gå med legitimasjon i lomma det er brudd på loven”? Så sier jeg ”nei fordi jeg er ganske sikker og vet at det ikke er det”. Så sier hun ”ingen snakker med deg”, så sier jeg ”ja men jeg vet hans rettigheter og han som borger har ikke plikt til å bære legitimasjon, han skal oppgi fullt navn og personalia som han vet om, men resten er irrelevant og dere har ikke krav på det”. Hun sier da ”jo vi har rett til å kreve å få vite det”, og så blir det en kringel ut av det og han som ikke hadde id blir arrestert fordi han kranbler”.

Det som skiller den episoden fra Shahos historiene er at den både endte med arrestasjon og det skjedde en del skarpe konfrontasjoner mellom politiet, Fayeze og hans venner. Her ser vi et eksempel om hvordan en stopp og sjekk episoden også kan ende med arrestasjon. Vennen til Fayeze som ikke hadde legitimasjonen med seg ble arrestert, og det plaget Fayeze fordi i følge hans mening har ikke politiet rett til å gjøre det. I følge strl. § 333 er alle pliktet til å angis deres personalia, og om vedkommende nekter kan han bøtes eller fengsles inntil 3 måneder. Det samme er å finne i politiloven § 8 første ledd nr 3, der det står at politiet kan innbringe de som ikke oppgir personalia når politiet forlanger det, eller som gir feil informasjon. I Fayeze sin historie nektet ikke hans venn å oppgi personalia, han nevnte alt, uten om de fire siste sifrene fordi han ikke husker dem. Loven sier at vedkommende innbringes dersom den nekter, noe vennen til Fayeze ikke gjorde. Verken politiloven eller straffeloven sier noe om at vedkommende skal arresteres dersom de ikke har legitimasjon på seg. Politiet hadde ikke rett til å arrestere vennen til Fayeze, så vid jeg kan forstå ut fra det Fayeze forteller.

Sollund (2007) viser i sitt studium hvordan stopp og sjekk situasjoner kan eskalere ved at det blir en del konfrontasjoner mellom politiet og den som ble stoppet. Hun viser til en episode fra hennes informant Peter og mener at politiets oppførsel avgjør om en kontroll foregår rolig eller fører til å eskalere situasjonen. Sollund presiserer også at det er to parter som deltar i en stopp og sjekk situasjon, og sier at Peter utviste aggresjon noe som fikk politiet til å bli mer offensive (s. 95 og 100). De samme forholdene kan også beskrive konfrontasjonen mellom Fayeze og politibetjenten ovenfor. Fayeze kunne også bli arrestert hadde han ikke hørt på politidamen som ba han være stille.

Rami opplevde å bli stoppet og sjekket mens han kjørte med en kamerat. Gutten Rami satt på med har en uke før denne hendelsen skjedde, blitt tatt for å røyke hasj bak skolen. Denne episoden kommer jeg til å fortelle nærmere om under punkt 3.5. Aller først skal vi se hvordan Rami sin episode med å bli stoppet og sjekket kjørende var:

”Vi ble stoppet på [stedet] og ble spurt om hva vi gjorde her? da sa vi at ”vi slappet av hos en kompis og nå skal vi hjem”. Politibetjenten ville se vognkortet, og i det han ser på vognkortet spør han min venn, ”har du blitt tatt for noe tidligere eller noe”? Og da sa gutten ”ja jeg skal være ærlig med deg, jeg ble tatt for å ha narkotika på meg for 5 dager siden, og fikk forelegg”. Politibetjenten sier ”da så” og går for å sjekke opp min venn i politibilen. Det var dritt for han gutten fordi han jo hadde blitt tatt før. Så kom politibetjentene tilbake, de var ikke slemme eller snille, og ikke aggressive men strenge. Så sjekket de også spurte hva vi skulle, og etter det sa de at vi

skulle gå. Vennen min var redd at de hadde tilkalt flere politimenn, siden han hadde blitt tatt for narkotika før. Og at de skulle ransake bilen og komme med hunder osv, for å se om det er noe i bilen. Fordi mens vi kjørte ned så vi en politibil komme foran oss og så var det en politibil bak oss (...).

I Ramis episoden kunne politiet ha hatt rett til å ransake kjøretøyet, med hjemmel i strpl § 195, som tilsier at politiet kan ransake vedkommendes person om de mistenker at vedkommende besitter noe ulovlig. Ramis venn innrømte til politiet at han for fem dager siden ble tatt for besittelse av narkotika. Til tross for det ransaket politiet ikke dem, men bare stilte dem spørsmål om hva de gjorde her og hva de skal. I motsetning til Ramis opplevelse under punkt 3.1, hvor politiet ikke trodde på det han sa og nektet dem å stå og røyke på stedet. Ser det ut som at politiet i denne episoden trodde på hva vennen til Rami sa og etter å ha sjekket og ikke funnet noe på ham, lot han dem gå. I likhet med Rami hadde også Hadi erfart å bli stoppet og sjekket av politiet i bil. Han presenterte historien slik:

”Jeg og tre andre av mine kompiser var ute på et show, det var seint ca rundt halv et og det var fult ute. Etter Showet dro vi ut på byen (...) Det var en nyere bil (...) så det var i hvert fall ekstremt for hvorfor jeg kjører den bilen her. Og det endte med at politiet måtte ringe faren min for å sikre at bilen stod på hans navn. Og på vognkortet kan man ha en eier og en medeier, og pappa står som eier og jeg står som medeier, men politibetjenten fremdeles nektet for det og måtte ringte min far for å sjekke om bilen hans er hos meg, at det ikke er tyveri. Selv om vi har samme etternavn, men politibetjenten brydde seg ikke om det. Han spurte meg om det var din far og jeg sa ja, og at jeg står som medeier, men han sa ja men vi har rutinekontroll så bare vent i bilen. (...) Politiet spurte oss mange spørsmål, og de spurte en og en om leg og om de er kjenninger til politiet, fordi da må de fortelle det. Etter det spurte de oss hvor vi skulle nå, og da sa jeg ”det vet jeg faktisk ikke, er det noen utesteder som du anbefaler oss i kveld?”, Jeg prøvde å drite han litt ut og da sa han ” nei jeg vet ikke” og da sa jeg ”nei men det vet vi ikke heller, men vi finner ut av det”.(...) Etter det fikk vi kjøre videre og de sa til oss ”ja dere får kjøre forsiktig og ha fortsatt en fin kveld”.

Denne episoden kan være et eksempel på hvordan politiet oppfører seg under stopp og sjekk av personer som kjører bil. Politiet trodde ikke på Hadi, og måtte derfor sjekke at informasjonene Hadi ga var riktig. Måten Hadi svarte på politiets spørsmål var mer preget av sarkasme. Hadi fortalte meg også at han følte seg flau og uttrykket det slik:

”Det var midt i Oslo sentrum og da kan du tenke deg hvordan det var. Det kjørte ca hundre biler foran meg og det er mange som kjenner meg og politilyset er på. Det var et show for mange og alle ser og tenker hva faen er det utlendinger har gjort nå. Man får mye oppmerksomhet at man blir litt flau, det var helt unødvendig”.

Det at denne hendelsen ble fortolket som negativt av Hadi, handlet ikke kun om selve møtet med politiet, men om konsekvensen av å bli stoppet. Selv om Hadi mislikte at politiet stilte dem mange spørsmål, så tror jeg ikke at det var alene grunnen for at Hadi følte møtet som negativt. Stoppet gjorde Hadi flau, fordi det skjedde mitt i sentrum og mange av dem som var der kjente ham. Det plaget Hadi at politiet stoppet dem fordi en konsekvens av det kan være at folk tror at han har gjort noe kriminelt. I likhet med Samer tolker Hadi møtet som negativt ut fra konsekvensene møtet kan få, og ikke ut fra selve møtet. På samme måte som respondentene i Stone og Pettigrew (2000) oppfattet Hadi møtet som negativt fordi den varte lenge, og politiets oppførsel var ikke så høflig.

Ut fra den hendelsen kan vi se hvordan stopp og sjekk av innvandrere kan noen ganger føles ubehagelig. Tilsvarende beskrivelser av at noen stopp og sjekk kan føles ubehagelig siden andre kunne se dem og dermed blir de flaue, kan vi også finne blant informantene til Stone og Pettigrew (2000). I likhet med mine informanter opplevde deres informanter at det var ubehagelig at folk så på da de ble stoppet og at de automatisk kan trekke en konklusjon at de var kriminelle. Et tilsvarende utsagn som Hadi sa er å finne hos en hvit informant som også ikke likte å bli stoppet fordi han mente at folk vil da tenke: (...) *‘He’s been up to no good’, it gives you a bad image*” (s. 14). Å bli flau ligger ikke kun hos unge menn med innvandrerbakgrunn, men deles også av hvite unge menn. Alle de overnevnte episodene er gode eksempler på Metropolitan politiets (2011) tredje definisjon på hva et stopp er, hvor det refereres til at politiet kan stoppe alle kjøretøy og be om førerkort og andre viktige dokumentasjoner. Episoden til Shaho og Fayez skillet seg mest ut av de andre episodene, fordi kun deres bil ble ransaket.

Informantene i Sollunds (2007) studie har i likhet med Hadi, Rami, Shaho og Fayez opplevd å bli stoppet og sjekket kjørende. I likhet med mine informanter ble hennes informanter også ofte stoppet og sjekket mens de kjørte bil. Både mine og Sollunds informanter mente at hvilke type bil man kjører har mye å si om hvor ofte man blir stoppet, er det en BMW eller en dyr bil vil politiet oftere stoppe og sjekke dem. Kjetils erfaring med å bli stoppet i bil illustrerer dette bra (s. 57-59). I Ansel-Henry og Jespersen (2003) rapport ble fire unge menn stoppet og sjekket kjørende (s. 21). Opplevelsen som ble presentert i denne

rapporten har noen likheter med opplevelsen til Fayez, som ble presentert ovenfor. I begge episodene var det flere unge menn med innvandrerbakgrunn som satt i en bil, noe som kan vekke politiets oppmerksomhet. I alle de overnevnte episodene, samt Sollunds (2007) og Ansel-Henry og Susanne (2003) informanters opplevelser med å bli stoppet og sjekket kjørende, har en ting tilfelles. Alle fant sted enten om kvelden eller seint på natten, og i alle tilfellene var det innvandrere som kjørte bil, enten de var alene eller med andre innvandrere venner.

Sollunds (2007) fremstiller ulike faktorer som kan utløse en stopp og sjekk situasjon, som at noe ikke stemmer og som er "out of place". Med det sikter hun for eksempel til situasjoner hvor unge gutter kjører en dyr bil, shabby bil, biler i industriområde på natta. Derfor mener hun at biler som kjører eller personer som er ute sent om natta blir ofte stoppet. Så med andre ord kan noen stopp og sjekk situasjoner likne en gjettelek, der politiet tenker og gjetter om vedkommende skal stoppe eller ikke på bakgrunn av ulike grunner.

3.4.1 Biler assosiert med kriminelle

Både internasjonale og nasjonale studier viser at en kombinasjon av minoritetsbakgrunn og utseendet på deres bil har en stor betydning til hvor ofte innvandrere stoppes og eventuelt kobles til kriminelle miljøer (Stone og Pettigrew 2000 og Sollund 2007). Kan det samme forholdet eksistere hos mine informanter. Hadi hadde noen formeningene når det gjaldt kombinasjonene innvandrere og bil:

"Jeg har ofte blitt stoppet med bilen bare fordi jeg er utlending og de bilene jeg kjører har rykte med at pakkiser som kjører det, men hva har det å si jeg blir stoppet bare fordi jeg ser utlending ut og kjører en bil som de mistenker. Jeg har alltid hatt BMW i de siste fire årene, og det er ikke all verdens dyreste bil, det er bare at den ser grei ut og jeg må få lov til å få min hobby. Og om jeg blir stoppet så får jeg det, fordi jeg ikke gjør noe ulovlig. Det er litt kjedelig og bli stoppet for ofte".

Hadi synes at det er kjedelig å bli ofte stoppet fordi han kjører en BMW, og han har flere ganger fortalt meg om møter med politiet hvor bilen har ofte vært årsaken. Han var klar over at han ble stoppet på grunn av at han er innvandrere og på grunn av utseendet på bilen. Jeg merket hvor bestemt han var og derfor spurte jeg om han tror det er kun ham eller bilen som er grunnen for at han har blitt stoppet så ofte? Til dette sa han:

”Det er begge deler, fordi om det ikke er bilen da er det meg, og om ikke det er meg da er det bilen. Jeg har ikke blitt stoppet utenfor bilen, jeg har alltid blitt stoppet med bilen, men de fleste gangene hadde jeg BMW. En gang ble jeg stoppet da hadde jeg en gammel 87 modell bil og jeg hadde nettopp fått førerkortet (...) jeg ser kanskje ikke så mistenksom ut”.

Ut fra mine informanternes erfaringer tyder det på at en kombinasjon av innvandrerbakgrunn og det å kjøre dyr bil tilsier at politiet blir mistenksomme på dem. Dette kan støttes av politibetjentene som Sollund (2007) kjørte med under sitt feltstudium, hvor de sa:

”Særlig for noen år siden, ved kombinasjonen mørk hudfarge og BMW, stoppet jeg dem oftere enn en hvit mann” (s. 61).

Utsagnet til politiet kan være støttende til Hadis episode under punkt 4.1 om den gangen politiet stoppet hans norske venner og var vennlig med dem, uten å legge merke til at Hadi satt bak. Han var vitne på at politiet opererte mer vennlige med nordmenn enn de gjør med utlendinger, og det fikk Hadi til å sammenligne denne episoden med de episodene han selv hadde i møte med politiet, hvor politiet var langt fra vennlig i følge ham.

Etter at Shaho gikk lei av å bli stoppet ca 7 ganger i løpet av 1 ½ time, spurte han en politibetjent: *”Hva er hensikten at dere stopper mange BMW da?”*. Det svaret Shaho fikk kan fungere som krenkende og sarkastisk, politibetjenten svarte Shaho og sa:

”Ja det får du prøve å finne ut selv, er du med i en gjeng så vet du hva som gjelder. Men har du ikke lyst til å bli stoppet, så kjører du ikke til Oslo”.

Et tilsvarende svar fikk også Sollund (2007) da hun sa til en divisjonsleder at ikke alle som blir stoppet er kriminelle” og til det sa han:

”Hvis de kjører BMW får de ta skylda sjølv. For du ser ut som en skurk hvis noen fra din gruppe har skapt en presedens for at de er kriminelle, for eksempel A- og B-gjengen”(s. 61).

Hvilke type bil man skal kjøre er noe den enkelte har rett til å velge, men når en synlig innvandrер kjører BMW blir det mistenkeliggjort. Utsagnet til divisjonslederen og politimannen som stoppet Shaho, ser ut til å antyde at innvandrere som kjører BMW skal akseptere at de blir koblet til kriminalitet, på grunn av bilen. I likhet med det Sollund (2007) tar opp i sin bok om *”farget mann på dyr sykkel”* (s. 107), så ser vi her at også hvilket

bilmerke man kjører har noe å si for hvor stor sjanse det er å bli stoppet av politiet. I Shahos og Hadis tilfelle var det den mørke hudfargen og at de kjørte en BMW eller annen dyr bil.

Stone og Pettigrew (2000) presiserte i sin rapport at politibetjentene har stereotypier, siden mange av informantene deres hadde erfaringer som tilsa at hvis de var enten svart eller asiatisk og kjørte en dyr bil, ville sjansen for at de ble stoppet større. Noen type biler ble betraktet som mer utsatt for kontroll enn andre, som eksempel Renault 5s, Vauxhall Astras, fordi de var enkle å bryte seg inn og er favorisert av bilranere. Dette har fått noen av respondenter til å forandre hvilke type bil de kjører, fordi i likhet med mine informanter gikk de lei av ofte å bli stoppet. Siden noen av dem ikke ble stoppet når de satt i bilen til andre venner eller slektninger, antok de at hvilke bilmerke en kjører har mye å si.

Som nevnt tidligere så fortalte Hadi at han en gang ble stoppet mens han kjørte en gammel bil som var 87-modell. Siden bilen er gammel så passer ikke de overnevnte teoriene om at politiet stopper innvandrere fordi de kjører dyre biler eller BMW til denne situasjonen. Så hva kan forklaringen være på at politiet stoppet Hadi den gangen? I følge Waddington, Stenson og Don trenger ikke bilen å være ny, for eldre biler er like attraktive som nye. Siden de er enklere for tyver å bryte opp (i Sollund, 2007, s. 62). Med dette blir eldre biler like viktige for politiet som de dyre bilene er. Finstad (2000a: 92) og Waddington, Stenson og Don (2004) viser at det er like stor sjanse å bli stoppet i en gammel og billig bil, som det er å bli stoppet i en dyr bil. En politibetjent hos Sollund (2007) formulerte det på følgende måte:

”Vi stopper ingen uten grunn, men hvis du f. eks kjører en Mazda 626 eller 323 på natten så blir du stoppet, for det er biler som ofte blir stjålet” (s. 62).

3.5 Stopp uten sjekk av kjørende.

Rami har også opplevd å bli stoppet av politiet i bil, men det som skiller hans opplevelse fra andres opplevelser er at han ikke ble sjekket denne gangen. Hendelsen fant sted klokka fem om morgen og han utdypet det slik:

”Vår venn kjørte oss hjem, han slapp han ene først på [stedet] og vi stoppet på bensinstasjon og vi var fem gutter. Han ene gikk av fordi han bodde der, det var venner av meg, to fra [Afrika], to fra [Asia] og jeg. Vi stoppet der og han går av og da så vi at politiet hadde fulgt etter oss, og de stopper rett bak oss. De kom og stilte spørsmål og de sa ”ja hva skjer her?”. De var faktisk kule. Politibetjenten spurte hva

vi drev med og da sa vi "vi slappet av hos en venn", og så sa sjåføren (min venn) "og nå skal jeg kjøre de andre hjem". Og da sa politiet at "er du sjåføren for gutta i dag?" og min venn sa "ja" på en humorisk måte og så sa de "ja hva har dere drevet med?" og vi sa "vi spilte fifa hos en kompis". Så spurte politibetjenten "hvem vant da?" Så sa jeg "jeg kan være ærlig og si at jeg vant". Så sa jeg til politibetjenten "saken er at vi spilte to mot to og han her ved siden av meg han her tapte og så sier han at det ikke går an å spille to mot to. Det er ingen noe unnskyldning to mot to eller en mot en, enten er du god eller så er du ikke god". Da begynte politibetjenten å le og sa "det er sant er man god så er man god, ja da får dere ha en fin kveld". Så det synes jeg er veldig hyggelig".

I motsetning til de andre opplevelsene informantene hadde i møte med politiet i bil, ser det ut som at Rami sin opplevelse oppfattes som positiv fra hans side. Møtet ble følt som positivt siden politiet ikke sjekket vognkortet og det tolket ham med at de stolte på dem. Det eneste politiet gjorde var å stoppe dem og snakke hyggelig med dem. Her ser vi tegn på det Finstad (2000b) betegnet for "stopp og prat" under punkt 3. 2. Hans episode fant også sted seint på natta og i likhet med de overnevnte episodene, kunne dette møtet også ende med at politiet sjekket Rami og hans venner. Ramis møte kan være et godt eksempel på det Home Office betegner for et stopp (Politidirektoratet, 2003, s. 19), samt Metropolitan politiets (2011) definerte nummer en av stopp. I begge tilfellene ble et møte med politiet hvor de stiller spørsmål som hvor og hva skal dere, oppfattet som kun et stopp. Når politiet oppfattes som hyggelige og høflige forsterker det opplevelsen som positiv.

3.6 Stopp og sjekk tilsynelatende med grunn

I de overnevnte episodene framgår det ikke om politiet hadde en klar grunn for å stoppe mine informanter, i alle fall fikk ikke informantene noe informasjon om hvorfor de ble stoppet. I det som følger skal jeg derfor fremstille opplevelsene mine informanter hadde med å bli stoppet og sjekket, hvor politiet hadde en grunn til å stoppe dem. Episoden Rami fortalte meg om da to sivilpoliti stoppet dem ved siden av skolen, kan være en og illustrasjon på et stopp og sjekk av stående med grunn: Hendelsen fant sted våren 2006, da Rami gikk i tredje klasse på videregående.

”Vi stod i en bakgate. Han fyrte opp en joint, og så stod han der og trakk det. Tydeligvis hadde det gått to sivilpoliti forbi, vi hadde ikke merket de. Mens vi stod der kom plutselig sivilpolitibetjentene og skjøv oss bak og satt håndjern på oss og begynte å spørre oss og stille oss mange spørsmål. Vennen min holdt jo røyken i hånda, men jeg røyket ikke bare stod der, men de satt på meg håndjern også. De sjekket i lommene våres og sånt, også ble han gutten tatt med til politistasjonen fordi han hadde det i hånda og røyka det. Han andre sivilpolitibetjenten fulgte meg tilbake til skolen og stillet meg mange spørsmål. Han sa at han har ikke sett meg før på gata og greier, og at jeg hadde ikke rulleblad og sånt. Det var deilig at han fulgte meg inn til skolen også var det ikke noe mer enn det”.

Grunnen for at sivilpolitiet stoppet og sjekket Rami og hans venn, var fordi de så dem røyke hasj. Politiet har kompetanse og erfaringer, som kan gjør at de vet når noen røyker vanlig røyk, eller hasj. Vennen til Rami ble tatt til politistasjonen fordi han var i besittelse av narkotika. Rami og vennen ransaket av politiet, hvor deres lommer ble sjekket. Igjen kan det henvises til strpl § 195 som gir politiet myndighet til å ransake vedkommende. I følge politiloven § 7 nr 3 hvor politiet her grep inn for stanse en lovbrud, vennen som røyket hasj. Politiloven § 8 nr 4 presiserer at politiet kan innbringe til politistasjon under polititjenesten den som treffer på eller ved et sted der det må antas å være begått en forbrytelse umiddelbart forut. Spørsmålet her blir om det var nødvendig av politiet å sette på håndjern? Politiinstruksen § 3-2 tredje ledd krever at bruk av håndjern skal knyttes til en vurdering av risikoen for voldsutøvelse eller fluktfare. Dahl, Svein og Tor-Geir Myhrer (2009) viser til at noen av tjenestemennene i rapporten hadde en oppfatning om at det alltid er adgang til å påsette pågrepne håndjern, og at håndjern bruk blir ikke forstått som galt (s. 24). Hvorfor politiet stoppet Rami og vennen kan forklares ut fra Miller, Bland og Quinton (2000c) studiet. Han viser til at flere politibetjenter ville ha stoppet ungdommer fordi de kan være innblandet i noe kriminelt og oftere enn andre forårsaker trøbbel (s. 19). Så det kan hende politiet til å begynne med gikk bort til Rami og vennen fordi ville bare småprate med dem, men da dem oppfattet at vennen røykte hasj endret situasjonen seg.

Samer hadde også opplevd en stopp og sjekk situasjon, hvor det i følge politiet var en grunn til å stoppe ham og hans venn. Det var en ettermiddag, og første Id dag, for muslimer kan Id forstås som jul for kristne. Den hendelsen fant sted da Samer var 14 år, han fortalte følgende:

"Jeg hadde fått 500 kr hjemme fra. Jeg møtte en venn og vi dro på kino, valgte film og kjøpte billett. På den tiden smug røyket jeg litt, og vi gikk ut for å ta en røyk, og da så vi at det var bråk i godteri butikken ved siden av kinoen. Da så vi at det var gutter fra [Stedet] så vi gikk bort og hilste på noen av dem. Så kom plutselig politiet og tok mange av dem. Det viste seg at de har vær i godteri butikken og stjal godteri og gjorde litt hærverk der inne. Vi stod og pratet med han ene og politiet drev og telte opp folk og sa du kommer hitt og du kommer hitt, og så sa de til resten "hey fjern dere herfra, hvis vi ser dere her igjen, så blir dere tatt med til stasjonen". Da så jeg på min venn og tenkte "vi skal ingen steder vi skal se på kino". Så vi stod bare ute, så kom politiet tilbake ca et kvarter seinere eller noe, da ble vi taua inn. Politibetjenten sa til oss "vi ba dere gå her fra", og da sa vi "men vi skal se på film", og da sa de "ikke noe men kom", og vi ble tatt.

Denne hendelsen var Samers første møte med politiet og hans første innsyn i politiet, derfor har denne hendelsen festet seg i tankene hans. En annen grunn for at Samer tenker på denne hendelen, er fordi han betegnet det som et negativt møte med politiet. Videre forteller han følgende:

"Vi ble kjørt inn med en stor kommando bil og ble plassert i en vente celle, og der var det mange ungdommer, og de som var 15 og oppover ble tatt inn til glattcelle, og siden jeg og noen andre var under 14 år skulle vi snakke med barnevernet. Tilslutt var det min tur å snakke med han fra barnevernet og fortalte ham om det som hadde skjedd. At min kompis er inne på glattcelle og at vi ventet for å dra på kino og her er billetten min og han har billetten sin på seg og her har jeg 500 kr, så hvorfor skal jeg stjele, det er id i dag og jeg skulle feire. Etter å ha sagt det trodde han på meg og han sa at uansett så må vi be foreldrene dine ringe oss og bekrefte at det var id og at dere skal på kino og at du har fått penger fra dem.

For en 14 år gammel gutt blir det vanskelig å dra hjem å fortelle at han ar vært hos politiet. Derfor prøvde Samer først å ringe selv, fordi han var redd for hva familien skal si, selv om han var uskyldig. Samer ringte opp til politiet, og skjønte at det var en ung stemme, og sa "gå hjem og la foreldrene dine ringe, og slutt og ring oss". Så skjedde følgende med Samer:

"Jeg dro hjem og fortalte faren min og det var id. Så hele slekta er samlet og ingen unntak. Jeg fortalte hva som hadde skjedd og fikk et klapp på bakhode og ble kalt

kriminell og tyv. De trodde ikke på meg i det hele tatt at jeg var uskyldig. De ringte barnevernet og han fortalte dem at jeg ble tatt med ved en missforståelse, men fortsatt trodde familien ikke på meg og sa hvorfor er du sammen med slike folk, og vanker med disse folk og feil sted. Alt det her og en måned husarrest, og 500 kr inndratt. Alt det for noe jeg ikke har gjort, alt det fra mitt første møte med politiet og etter det så har jeg prøvd å holde meg unna det, selv om jeg gjør ingen ting (...)".

Samer ble innbrakt selv om han ikke stjal eller gjorde hærverk, en episode som fikk store konsekvenser for han. Det at Samer og hans venn ikke fjernet seg fra stedet til tross for at politiet sa det, var tilstrekkelig for politiet å bringe dem inn. Jeg tror politiet ikke innbrakte Samer og hans venn fordi de mistenkte dem for noe, men heller fordi de ikke rettet seg etter politiet pålegg om å forlate stedet. I følge politiloven § 5 er enhver pliktet straks å rette seg etter politiets pålegg. Denne episoden har skapt frykt hos Samer, og han uttrykker det slik:

"(...)Jeg kan liksom gå ut i gata, uten å være dømt for noe, men tenker obs det er politi gå onkelig. Det har blitt refleks hos meg, fordi jeg vokste opp på [Stedet] "

Både Samers, Leonardos og Fayeze sine opplevelse er en bra illustrasjon på stopp og sjekk av gående tilsynelatende med grunn. Leonardo fortalte meg om følgende episode:

"Vi kommer fra vorspiel og er på vei til t-banen. Det eneste feilen vi gjorde var at vi dro ut med drikke, og det er selvfølgelig feil å drikke på en offentlig plass, så det var dumt av oss. Så kjører politiet forbi oss helt tilfeldig og de ser at vi har drikke i hånda og selvfølgelig stopper de oss, midt i veien og da skjer det sånn at "hva har dere i hånda" og vi sier drikke. Selvefølgelig er vår første reaksjon å si at det er vår feil vi skjønner det og kaster bort drikken ikke sant, det er greit. Men likevel så vil de spørre oss, det dumme spørsmål "hvor er dere fra? og vi sa "fra [et strøk som grenser vest til Oslo]", og da sa de "hva gjør dere her". Vi sa "er det ikke et fritt land og kan vi liksom ikke være hvor vi vil. "De begynte å si at "[stedet i Oslo]-folka oppfører seg ikke som vi gjorde der og er det greit i deres sted at folk går med drikke i hånda", og de provoserte oss. Selv om vi skjønte feilen og visste det med en gang og kasta drikken, så prøvde de likevel å provosere oss og ville finne ut hva vi gjorde der og hvorfor en kompis av oss har flyttet dit. Vi skjønte at det var vår feil, og vi sa "ja greit vi beklager", vi sa beklager tusen ganger, men likevel så skulle de provosere oss. Det startet rolig men etter at politiet sa det de sa så ble min venn provosert, han følte at

det var en slags krenkelse og dette fordi i [strøk i Oslo] så er det rike folk og det skal ikke være utlendinger der, der skal høystatus folk være. Og han følte at de skal prøve å utrydde oss da og at vi ikke har noe å gjøre. Og det ser jo helt feil ut i alles øyne, og han ble veldig provosert av det”.

Leonardo følte at denne episoden allerede var negativ fra starten av fordi det var deres feil å gå ut med drikke og bli stoppet av politiet. Grunnlaget for at Leonardo tolket denne episoden som negativt var fordi han først og fremst følte at politiet var kun ute etter å provosere dem. Selv om han og hans venner gjorde noe ulovlig, så følte de at politiet ikke skulle provosere dem. Politiet stoppet og sjekket Leonardo og hans venner fordi de hadde drikke i hånda, men hendelsen ble også forstått litt annerledes fra Leonardo og vennene hans. De opplevde at politiet ville ha stoppet dem uansett om de hadde drikke i hånden eller om de gikk uten. Jeg spurte Leonardo om politiet hadde spurt dem om hvorfor de gikk med drikkevarer i hånda da de ble stoppet, han svarte:

”Nei. (...) fordi når de snakket med oss så spurte de ikke mye om drikkingen, og ingen spør hva gjør du her. Siden de spurte først ”hvor er dere fra” og da sa vi ”[i Akershus, like utenfor Oslo]” og da sa de ”ja hva gjør dere her da”. Det var liksom hvorfor spør du oss så dumt, hvor vi er fra så må vi ha rett til være der hvor vi vil være, vi syntes det var veldig dumt”.

Ut fra Leonardos fremstilling kan det virke som om drikkevarene mer var en unnskyldning for å stoppe dem ut fra et generalisert bilde av innvandrere som potensielle kriminelle. I følge Miller, Bland og Quinton (2000c, kap 3) vil ungdommer som er seint ute om natta, er på feil sted, oppfører seg på en mistenkelig måte bli stoppet og sjekket av politiet. I sitatet sier Leonardo at de følte seg uvelkommen på [stedet] ut fra de spørsmålene politiet stilte og deres opptreden. Det kan tyde på at politiet så på deres tilstedeværelse på [stedet] som en mistenkelig grunn for å sjekke dem. En gang ble Fayeze stoppet av politiet da han var mellom 13 og 14 år. Han sa følgende:

”Jeg var med noen kompiser og en venninne, og vi skulle møte andre venner da politibetjent som kjenner meg igjen fra før ser meg og ser de bevegelsene jeg gjør som om jeg skal gjøre noe kriminelt. De stopper oss i det vi skulle gå over veien, og min første reaksjon var å snu meg, og med en gang jeg snur meg så skurrer han på sirenen. Jeg stopper og han tar ned vinduet og ber meg komme bort og spør om hva jeg skulle. Da sa jeg at ”jeg skal over gata og møte kompisen min. Og politibetjenten sa ”nei

sikker på at du ikke skal selge noen ting, og jeg sier "nei jeg har ingenting på meg". De spurte om de kunne ransake meg, og da sier jeg "nei hva faen skal dere ransake meg for". Så sier han ene politibetjenten "ja ok" og sparker og går ut av bilen og så går partneren også ut, og han går til mine andre kompiser som står på andre siden av gata og jeg står med mine kompiser bak meg".

Allerede fra begynnelsen av møte ser vi tegn på Fayeze sin irritasjon, hvor han nektet å la politiet ransake ham. Grunnen for at politiet stoppet ham, var fordi han på den tiden var en kjenning hos politiet. I sin bok konstruerer Finstad (2000a) begrepet politiblikket slik: *"Politiblikket er konsentrert og årvåkent. Blikket skal oppdage, avsløre, være til hjelp for publikum, gripe inn mot straffbare forhold"* (s. 60). Med det mener hun at politiblikket er politiets måte å observere på. Når politiet bedømmer publikumet er det med utgangspunkt i de generelle observasjonene og fortolkningene de innehar av publikum. For hvert møte får politiblikket ny informasjon, men det største skillet går mellom vanlig publikum og kjenninger. Dermed er politiskjønn et resultat av ulike møter med publikum, hvor det er politiet som har siste ordet selv om publikum har en viss råderett over utfallet (ibid:179 og 188). Videre fortsatt Fayeze med å fortelle følgende:

"Så spør han ene politibetjenten meg "hvem er de"? "ingen spesielle" sier jeg. Da sier politibetjenten "aha så de er ikke noe spesielle venner av deg da", og da sier jeg "nei ingen spesielle". Når han spurte meg og jeg sa ingen spesielle da provoserte han meg med å si "de er ingen, med andre ord de er ikke noe spesielle venner av deg derfor sier du ikke hvem de er", og mine venner hører det på den måten. Så sier jeg "jo, men de har ikke noe med saken å gjøre". Politibetjenten ransaket meg og spurte "hvem er de på den andre siden da?", og da sier jeg "døtrene til din mor hva vil du med det liksom, det er irrelevant og det har ikke noe med saken å gjøre". Så sier politibetjenten "siden jeg sier det, så er det det", og da sier jeg "ja men jeg har også noe å si, fuck deg hva skal du gjøre med det". Da ble han sur, men jeg sa "fuck deg" fordi han dissa til meg først, og jeg tok igjen".

Her merker vi hvordan konfrontasjonen mellom politiet og Fayeze utviklet seg til å bli mer negativ. Siden Fayeze fikk et inntrykk av at politibetjenten prøvde å være frekk når han snakket på følgende måte om hans venner foran dem, følte han en trang til å måtte svare ham tilbake. Det kan være et tegn på at møtet er på vei til å eskalere seg, men uten pågripelse fordi Fayeze fortsatt med å si følgende:

"Da sa politibetjenten "denne tonen tar du ikke med meg", og da sa jeg "hvilken tone, spiller jeg noe instrument". Politibetjenten sa "ja du kan bli med meg inn i bilen", og jeg sier "nei du har ikke noe på meg og bare fordi jeg er flinkere enn deg til å snakke så skal du putte meg i en bil, du får bare gå å komme deg på skolen sier jeg". Da klikker det for politibetjenten og han tok meg i nakken og slengte meg rett inn i bilen og "her blir du og jeg vil ikke høre en dritt fra deg" sa han og lukket døra. Så kom han etterpå og sa "jeg har snakket med partneren min og vi har tenkt å la deg gå", så går jeg ut av bilen og ser stygt på ham. Han sier "ikke noe takk" og da sa jeg ingen ting og bare så på ham og gikk".

Selv om møtet kan bli oppfattet av andre som negativt, var ikke det tilfellet hos Fayeze. Det inntrykket man muligens kan få av hans sitat kan stemme med de negative forestillinger om hvordan noen tenker om hva som har betydning for å komme unna politiet. Selv om Fayeze var klar over at politiet stoppet ham fordi de mistenkte at han skulle finne på noe kriminelt, tok Fayeze det vanlig og svarte politiet frekt og prøvde å provosere dem. I følge Fayeze var denne episoden en positiv hendelse. Jeg antar at tolkning av at det møte var positivt handlet ikke om selve møtet med politiet, men heller om de fordelene han fikk etter møtet. Han følte at han mestret møtet siden han klarte å snakke seg ut av situasjonen, og følelsen av å ha makt i situasjonen. Det blir forsterket av fordelene han fikk av møtet i vennekretsen, som det å få tøffere status. Han følte at han kan klare alt og ikke noe eller noen kan stå i mot ham. Det møtet ga Fayeze mer selvtillit og gjorde ham sterkere. I Fayeze tilfelle antar jeg at han tenkte at politiet ikke tok ham fordi han mestret situasjonene og klarte å snakke seg ut av arrest. Dette blir feil, fordi grunnen til at politiet lot ham gå, var jo at de ikke hadde noe å ta ham for.

Som jeg kan forstå av Fayeze sin episode, klarte han å provosere politibetjenten. Dette fordi politibetjenten ble hissig og oppførselen hans ble litt aggressiv. I politiinstruksen § 5-2 står følgende: *En politibetjent må ikke la seg provosere ved motstand eller fornærmelser. Uten en rolig opptreden kan han ikke opprettholde sin autoritet og vente nødvendig bistand og støtte fra den besindige del av publikum.* Dette så vi eksempel på her, den ene politibetjenten ser til å miste litt kontrollen. I følge Fayeze stoppet politiet ham den dagen fordi han på den tiden var en kjenning for politiet. Han pleide å henge med A og B gjengen og gjorde små kriminelle handlinger. Sollund (2007) forteller også om en episode hvor politiet stoppet og sjekket vedkommende fordi han er en kjenning av politiet. Politiet passerer en hvit mann som en av politibetjentene gjenkjenner som en som var innblandet i en skyteepisode, og de stopper dem og ransaker bilen og finner en slåsshanske og en tapetkniv. I mellomtiden får

politiet beskjed fra sentralen om at han ene er etterlyst, og mannen blir veldig stresset og ringer sin advokat. Politibetjenten ringer opp til sentralen fra sin egen mobiltelefon for å dobbelsjekke informasjonen, og får vite at beskjed om etterlysningen var gammel. Både slåsshansken og tapetkniven ble beslaglagt, og de to hvite mennene fikk gå (s. 66). Etter at jeg leste denne episoden begynte jeg å undre over om politiet ville ha operert på samme måte om personen de stoppet var en unge innvandrer mann. Ville de ha ringt sentralen for å dobbelsjekke om informasjonen de fikk ha vært riktig før dem arrestere vedkommende? Ville en innvadrermannen gått fri til tross for at politiet finner skarpe redskaper i bilen?

Sollund sier videre at politiet ikke loggførte denne hendelsen fordi det ikke var kapasitet på sentralen, til tross for at det var avdekking av ulovelig våpen. Dette var i overstemmelse med dataen hun fikk inn av politiinformantene, hvor noen mente at stopp alltid loggføres hvis fødsels- og personnummermens noteres. Andre mener at det er avhengig av kapasiteten. En tredje gruppe mener: *"stopp ikke skal loggføres, fordi det kan gå ut over vedkommende som stoppes hvis han/hun ble stoppet uten grunn i det han da vil være registrert med stopp i politiets logg. Derved vil vedkommende være mer mistenkelig"* (ibid). I følge politiloven § 7a fjerde ledd står det at beslutningen om visitasjon skal: *"(...)nedtegnes og begrunnes skriftlig, så vidt mulig før visitasjon skjer"*. Politiet opererte i strid med loven når de unnlot å loggføre hendelsen. Derfor antar Sollund (2007, s. 65) at loggføring er en kan-situasjon, mer enn en må-situasjon og at det kan få betydning når man skal føre statistikken stopp og sjekk episoder. Dette kommer jeg nærmere inn på under kapittel 6, der jeg ser på at gjennomføring av en kvitteringsordning kan være en løsning til mangel på statistikk. Av mine åtte informanter var det tre som har opplevd å bli stoppet og sjekket mens de kjørte bil med en tilsynelatende grunn. Shaho fortalte meg om en slik episode:

"Jeg ble stoppet i sentrum og politibetjenten skulle til å spise opp bilskiltet. I følge dem var skilte ulovlig, men jeg har jo fått skiltet fra biltilsynet. Som jeg sa noen politifolk har peiling på noen biler mens andre er de helt grønne. Dem hadde ikke noe anelse om hvordan bil det var. Han dro den ut, og da sa jeg til ham "har du tenkt å ødelegge fanget fordi den koster en del å reparere". Og han sa "den har dere sikkert ranet", så sa jeg "hvorfor er du så frekk". Da sa politibetjenten "jeg er frekk jeg kan gjøre hva jeg vil jeg". Og da ble jeg frekk tilbake og snakket til ham om måten han så ut på og etter det så ble han litt rød og tok det jeg sa til ham. Det var to politimenn, og han andre stod bare der, jeg tror han var fersk og skjønte ingen ting og veldig grønn."

Jeg tror han politibetjenten som prøvde å ta skilte prøvde å vise han ferske politibetjenten hvordan han skal håndtere ting”.

Denne episoden er et eksempel på at noen møter ikke eskalerer. Selv om Shaho svarte politibetjenten tilbake og sa frekke ting til han, lot politiet seg ikke provosere av Shahos aggressive språkbruk. Hadde Shaho reagert på en litt mer aggressiv måte og politiet hadde også gjort det samme, da ville situasjonene klart eskalerte seg. I følge politiloven § 2 nr 2 og 3 og politiinstruksen § 2-2 nr 1 og 3 skal politiet forebygge og motvirke kriminalitet, samt forfølge straffbare handlinger. Grunnen for at politiet stoppet Shaho var fordi han i følge dem hadde et ulovlig bilskilt, noe han selv ikke mente fordi han fikk den sendt fra biltilsynet. I følge politiloven § 6 tredje ledd og politiinstruksen § 3-1 fjerde ledd, viser det til at under tjeneste skal politiet opptre sannferdig, saklig og upartisk og med omtanke for personers integritet. I politiinstruksen § 5-2 er det gjort rede for ulike kriterier om hvordan politiet bør opptre i tjenesten. De skal opptre med den ro og beherskelse som situasjonen krever, må ikke la seg provosere ved motstand eller fornærmelser, det er ikke tillatt å bruke sårende eller andre upassende uttrykk og alle slags skjellsord forbudt, samt skal en politibetjent opptre høflig mot enhver. I følge Shaho var politibetjenten aggressiv i måten han skulle fjerne bilskiltet, og han trodde at politibetjenten ville ødelegge fanget på bilen. Politibetjenten var ikke høflig i måten han snakket til Shaho på, og det at han sa ”den har dere sikkert ranet” kan tolkes som ubegrunnet mistenkeliggjøring. Måten politiet svarte og snakket med Shaho på var ikke sakelig. Selv om politiet stoppet og sjekket Shaho med hjemmel i loven, kan måten de oppførte seg på oppfattes å være i strid med politiinstruksen. Shahos episode med politiet har også noen likheter med Fayeze sin episode presentert ovenfor. I begge tilfellen ble politibetjentene provosert og man kan si at de også mistet beherskelsen. For Waqas var møtet med politiet positivt:

”Jeg skulle hente en kompis fra [bydel nordøst i Oslo], og på den tiden så var det ofte kontroll. Jeg kjørte vanlig og det var kontroll men det visste jeg ikke, så jeg bare kjørte forbi fordi politiet ikke vinket til meg og ba meg stoppe, men plutselig merker jeg at purken var bak meg. Tre biler kjørte etter meg og stanset meg, og da sa de ”hvorfor stoppet du ikke”? og da sa jeg ”ingen ga meg signal til å stoppe”. De sa ”frem med førerkortet og legitimasjon” og da sa jeg at jeg ikke har førerkort og jeg kjørte bilen til faren min. Jeg og kompisen min måtte ut av bilen, og politibetjenten tok legitimasjonen min og sa ”du får ikke kjøre nå, så noen må komme for å hente bilen.

Jeg kjørte fra politiet jo, jeg fikk utsettelse da og bot, men de kunne ha vært mer sleipe mot meg og kunne ha sagt at han prøvde å stikke av, men det skrev de ikke. De sa at siden du ikke har lappen så skjønnte du ikke hele greia. De hadde forståelse for det jeg sa til dem, de trodde på meg”.

Selv om Waqas fikk utsettelse og bot av politiet følte han at det var positivt av politiet å ikke gi ham strengere straff og at de trodde på det han sa. Den samme oppfatningen delte Rami under punkt 3.5. Den positive følelsen utløste seg først og fremst i møtet med politiet, og muligens kan ha dannet en positiv oppfatning av politiet hos Rami og Waqas.

3.7 Stopp og sjekk på bakgrunn i publikumbestilling

I begynnelsen av dette kapitlet gjorde jeg rede for forskjellen mellom publikumsbestilt arbeid og politiinitiativt arbeid. Jeg gjorde også rede for at stopp og sjekk metoden er en form for politiinitiativt. Stopp og sjekk metoden kan også noen ganger bli brukt når det er publikumsbestilt arbeid. Blant de opplevelsene mine informanter fortalte meg, var det kun Sami som hadde opplevd å bli stoppet og sjekket på bakgrunn i publikumbestilling. Sami fortalte meg om en viktig hendelse med en venn som har blitt værende i tankene hans:

”Jeg var hjemme på en fest hos en kamerat, og det er en annen kamerat der han er [latinamerikaner], og var beruset, så var det noen andre på den festen som hadde startet en slåsskamp utenfor og politiet ble innkalt. Så når de kom så stormet de lokalet. Han [latinamerikaneren] har litt dårlig erfaring med politiet, så han snakker til dem på en provoserende måte og så skjeller de ham ut. Han sliter litt med angst da, og vi ble alle spurt om hva som skjedde på festen, og hva jeg gjør her og hvordan jeg er tilknyttet festen, hvor jeg skal sove den kvelden og navn, adresse og fødselsnummer og personnummer. Og da ble vi bedt om å gå fra lokalet, og [latinamerikaneren] ble mer sur, og da slo angsten hans inn. Han har opplevd rasistiske uttalelser tidligere, vet ikke om det var fra politiet. Så begynner de å skjelle oss ut, og sa ”hvis ikke dere tar hånd om ham så kommer vi til å ta ham”. Da prøvde jeg å roe dem ned, og sa ”Oki bare ikke si noe fordi han tar alt dere sier negativ nå, han har blitt rasistisk behandla før, så ble politidamen provosert, og hun var oppi trynet mitt med fingeren og sa ”hør nå her dere tar ham nå eller så drar vi alle dere inn”. Synes det var den verste opplevelsen med politiet her i landet som jeg har opplevd. Hun var veldig

bestemt i kroppsspråket og i tonen og det var da jeg ble dyttet til. Det var da vi skulle ut og ned trappa så var det en politibetjent som gjorde det. Jeg ble skjøvet ut. Etter at politidamen begynte å snakke i sin bestemte tone, sa jeg ”ta det med ro, og vær så snill og ikke si noe, fordi jeg ikke mente noe med det jeg sa og jeg skal få ham ut”. Så gikk de og da gikk vi”. ”At jeg måtte passe på at min kompis ikke tok selvmord resten av kvelden.”

I følge Sami ble politiet innkalt til festen fordi en slåsskamp oppstod utenfor festområdet. Når politiet blir innkalt til et sted, vil det si at noen har kontaktet politiet og bedt dem komme. Det kan enten være noen som var på festen eller naboer som fikk øyet på slåsskampen. I følge politiloven § 2 nr 1-4 skal politiet beskytte personer og eiendommer og vern om all lovlig virksomhet, samt opprettholde den offentlige orden og sikkerhet. Politiet skal også i følge denne paragrafen forebygge kriminalitet og andre krenkelser av den offentlige orden og sikkerheten, avdekke og stanse kriminell virksomhet og hjelpe borgerne og yte tjenester for dem, jfr. § 7 nr 1-3. Til å begynne med forstod ikke Sami hva politiet gjorde der, men da han fikk med seg at to gutter kranglet utenfor, skjønnte han hvorfor politiet var der. Slik jeg forstår Sami så opplevde han denne episoden som negativt fordi han resten av kvelden måtte passe på at hans venn ikke begikk selvmord. Selv om selve møtet med politiet den dagen kan forstås som negativt, fokuserte Sami mer på konsekvensen det møtet ga ham. I sin studie viste Sollund (2007) til to stopp og sjekk episoder som følge av publikumsbestilling, hendelsene fant stede på ettermiddag og om kvelden. I likhet med Sollunds forståelse av disse to hendelsene, om at politiet ville ha grepet inn uavhengig av minoritetsbakgrunn, er det samme tilfelle i Samis opplevelse. Dette fordi det var publikumsbestilling og ikke politiinitiativ, også fordi politiet ba alle i festen om å forlate området og ikke bare Sami og hans venn. Det positive her er at Sami var klar over at politiet ikke stoppet og sjekket han og vennen fordi de var innvandrere, men politiet kom fordi det hadde oppstått en slåsskamp utenfor leiligheten.

Kort oppsummering

Politiet har hjemmel i lovverket (politiloven og politiinstruksen) om å kunne stoppe og sjekke personer, for å forbygge og forfølge kriminelle eller hindre ulovlige handlinger. Med andre ord kan politiet stoppet vedkommende når de mener det er en skjellig grunn til mistanke. Selv om politiet under alle disse hendelsene hadde hjemmel i lovverket, vil det ikke si at de også har hjemmel i lovverket til å snakke på en uhøflig måte eller oppføre seg på en litt respektfull

måte. I noen av disse episodene var politiet sakelig og hyggelig, mens i andre var de ikke det. Det som er likt for alle disse opplevelsene mine informanter har hatt med stopp og sjekk metoden har vært preget av standard spørsmål, som ofte kjennetegner rutinestopp. De fleste stopp og sjekk episoden som har blitt fremstilt i dette kapitlet har enten funnet sted om kvelden eller om natta. Tabellen nedfor hentet fra Finstad (2000a) viser til at fleste politiinitiativ finner sted enten om kvelden eller om natta. Mulig fordi deres mistankeblikk forsterkes, siden de får mer øyet på det som ikke stemmer.

Tabell 4. Hendelser fordelt etter publikumsbestillinger og politiinitiativer etter tidspunkt på døgnet. I prosent.

	Dag	Kveld	Natt
Publikumsbestillinger	82	56	50
Politiinitiativer	18	44	50
	(N = 72)	(N = 158)	(N = 196)

(Kilde: Liv Finstad, 2000a, s. 97).

I følge politirespondentene i Miller, Bland, og Quinton (2000c) er det å befinne seg ute seint på natta en tilsynelatende grunn for å stoppe og sjekke en person:

“Earlies will involve doing paperwork. Lates involve responding to incidents. Nights are uncommitted time where you seek to do proactive work - so 8pm to 6am is when you are most likely to do your self-generated work” (s. 29).

De fleste av de overnevnte stopp og sjekk situasjonene kan reflektere til det Home Office (2000a) oppfatter som ”search”, fordi i de fleste episodene ble mine informanter både stoppet og sjekket. I motsetning til Stone og Pettigrew (2000) merket jeg ikke at mine informanter skilte mellom det og bare bli stoppet eller det å bli stoppet og sjekket. Grunnen til dette ligger muligens som sagt i at en slikt skille mellom disse to begrepene verken finnes i norsk lovverk og heller ikke i andre forskningsarbeid. Kanskje også fordi opplevelsen av ubehaget ved å bli stoppet er det avgjørende. Et gjennomgående trekk blant informantene mine var at de generelt oftest har hatt negative opplevelser med politiet. Hadi uttrykket seg på følgende måte da jeg spurte om han ofte har hatt positive eller negative møter med politiet:

”Bare negative. Kanskje én positiv, men om du tar regnestykket så vil det bli 0,0 % bare”.

De som skilte seg mest ut var Hadi, Fayez og Sami, siden de var de eneste som mente at deres generelle oppfatninger og erfaringer med politiet var negativt. De kriteriene mine informanter rubriserte en opplevelse til positiv eller negativ, er stort sett lik de faktorene respondentene i Stone og Pettigrew (2000) vektla. Når det gjelder de negative møtene vektla informantene politiets frekke språkbruk og oppførsel, for lange møter, mangel på informasjon til stoppet, ikke å bli betrodd og hørt og urettferdigheten i å bli urettmessig mistenkeliggjort. Et siste kriterium ligger i konsekvensene av møtet, enten det skulle være med familien eller bli flau når noen de kjente så at de ble stoppet av politiet. De eneste episodene som skilte seg ut var Hadis, Waqas og Ramis positive episoder. Informantene tillegger det å bli trodd og at når politiet møter dem på en hyggelig og respektfull måte oppleves møtene som positive. Disse kriteriene viser at Finstads tanke om et politi som stopper og prater, kan hindre at mange møter eskalerer seg. Og heller skaper positiv interaksjonen mellom begge partene. I tillegg til de kriteriene opplevde Fayez sitt møte som positivt ut fra å mestre en situasjon med politiet, og viser at det å besitte en form for makt er noe positivt.

4 Unge menns syn på politiet

Når det gjelder politiet og innvandrere er det viktig å se på hva slags kunnskap og syn de har om hverandre. Det jeg kommer til å presentere i det som følger er oppfatningene mine informanter har om norsk politi. Med det mener jeg ikke at det er slik norsk politiet er, kapitlet handler ikke om faktiske beskrivelser av politiets virksomhet, men tar heller utgangspunktet i oppfatningene mine informanter har om hva politiet gjør. Liv Finstad (2000a) gjør det klart at meningene om politiets rolle og virksomhet er mange og ulike. Hvilke oppfatning og assosiasjoner av politi rollen en person har, er annerledes hos en annen. Noen forbinder politiet med maktmisbruk, rasisme, politivold og farlige biljakter, mens andre forbinder dem med trafikkopplæring for barn, trygghetsskapende arbeid og redningsarbeid (s. 18). Det Finstad sier er at politiet bedømmes fra ulike ståsteder, hvor den enkelte assosierer ut fra egne erfaringer og opplevelser med politiet. I kapitel tre så vi at informantene mine hadde for det meste negative møter med politiet, derfor skal jeg i det som følger vise til hvilke oppfatninger mine informanter har om politiet mer generelt. Jeg kommer også til å undersøke om informantene mine hadde reflektert noe rundt hva som kan gjøres for å forbedre møtet mellom politiet og innvandrere. Må politiet være mer forsiktigere med å utøve makt mot innvandregutter enn mot andre? Hva må politiet være klar over når de møter innvandregutter?

4.1 Synet på politiet som forskjellbehandler

Noen av informantene mine fortalte meg om spesifikke hendelser som en forklaring på hva de mener om norsk politi. Hadi fortalte meg om en opplevelse han hadde med politiet, for å fortelle meg at politiet forskjellbehandler. Han sa følgende:

”En gang ble en norsk venn av meg stoppet av politiet og jeg fikk helt sjokk da politiet spurte føreren om han var norsk. Han gutten hadde kjørt for fort og kunne fått større bot, men det gjorde han ikke, politiet sa greit kjør, men ikke gjør det her igjen. Det der kommer jeg aldri til å glemme fordi hvorfor skulle han få en slik behandling og ikke jeg, er det bare fordi han er norsk at han skal få lov til og grisekjøre videre. Det er ikke bare et tilfelle, men det er mange tilfeller at mange av de bilene jeg har hatt har mørke ruter og det har mange av mine venner også. Jeg har blitt stoppet sammen med

norske venner som har hatt samme bil som meg, og politiet sa at det var kult og det går bra ikke tenk på det, men de har ikke lagt merke at det sitter en utlending bak og hører”.

Hadi har sammenlignet denne episoden med hans møter med politiet, og kom frem til at det er store forskjeller. I rapporten (1999) fra Senter mot etnisk diskriminering, har de konstatert at flere med minoritetsbakgrunn opplever at enkelte politibetjenter opptrer annerledes og strengere ovenfor dem i møte enn ovenfor nordmenn. Og at enkelte polititjenestemenn tillegger personer med minoritetsbakgrunn mindre troverdighet, og i enkelte tilfeller utsetter dem for en svært dårlig behandling enn personer som er etnisk norske (s. 61). Sami er også enig med Hadi, men han føyer til enda et sentralt moment:

“Hvilken bakgrunn en har, har mye å si i møte med politiet. Jeg tror ikke jeg blir behandlet likt av politiet som en svenske, men jeg tror at en afrikaner ville ha blitt behandlet verre enn meg, er ganske sikker på det”.

Sami peker på et viktig moment som jeg kommer til å diskutere seinere i dette underkapitlet, bevissthet rundt eget etnisk utseende. En av Sollunds (2007) informanter Pål er også enig i de overnevnte opplevelsene. Da Sollund spurte ham om hvordan han føler det og stadig bli stoppet, sa han:

”Jeg vil si det er stigmatiserende. Og i hvert fall når det skjer så ofte og sett i lys av at mine etnisk norske venner aldri blir stoppet, og de kjører i like fine biler. Da føler mann at man blir stigmatisert, trakassert og hengt ut” (s. 214).

Videre diskuterer Sollund om den stigma følelsen Pål har, kan før til at han godtar å bli stemplet av politiet, siden han var enig i å passe til profilen til en mistenkelig person. Denne tanken har ikke Hadi, fordi han ikke aksepterte å bli dårlig behandlet eller bli sett på som en kriminell. Den samme tanken om negativ behandling mener Samer at politiet har da jeg spurte om han har blitt stoppet av samme politi flere ganger på [strøket på østkanten],

”Ikke alene men med andre folk, og de folka jeg har gått med har gjort dumme ting, så de er kjent for politiet, og jeg var sammen med dem så politiet tar alle under samme kam. Det er mitt inntrykk av hvordan politiet jobber, hvis det er en gruppe med mennesker så er det alle som er skyldige og ingen er uskyldige. (...) Om det har skjedd et bråk, og det har skjedd meg flere ganger, da ser de oss og plutselig snur de og kommer til oss og ber om legitimasjon. Og når vi spør hvorfor sier de ”at det har vært

bråk”. Eh bare fordi de ser tre personer sammen ja da er det noe galt”. Jeg synes at politifolk skal være vanlig mennesker de og, og oppføre seg vanlig og ikke å heve seg over oss, det å ha makten over oss. Er politiet for å skremme generelle folk eller kriminelle, men når de skremmer en del av generelle folka, da har de gjort feil. Jeg møtte en politibetjent nylig som pleide å gå rundt i ungdomskoler og ha et forbyggende arbeid, da han møtte meg sa han at alle mine venner sitter inne, og han spurte hva drev jeg med og jeg sa ”[jobb i media]”, han sa ”oi det kunne jeg ikke trodde”. Det var en undervurdering av meg, men det er sant jeg er den eneste som klarte meg. De tenker en gang kriminell alltid kriminell”.

Man kan forstå Samers mening som at politiet tenker ”en gang kriminell alltid en kriminell” og at de tar alle under samme kam, som en stereotypisering. Fordi i følge Sollund (2007) innebærer stereotypisering at man anvender sammenfattede bilder på en hel gruppe eller kategorier av mennesker. Disse bildene tyder på en generalisering om denne gruppen, og man vil da behandle alle enkeltpersoner innen den gruppen på spesielle måter. En politiinformant hos Sollund sa følgende da han ble spurt om han greier å unngå å generalisere fra grupper:

”Jeg er ikke blitt kynisk og tror ikke jeg blir det heller. Det er noen få som ødelegger for mange, og alle som har minoritetsbakgrunn er ikke mer kjeltring enn nordmenn som er kjeltringer, men jeg skal være så ærlig at jeg generaliserer grupper av gruppene (...)” (s. 172).

Her ser vi tegn på det Samer mener, at politiet tar alle under samme kam. En annen politiinformant mente at en slik generalisering er også å finne hos nordmenn. Han mener at dette ikke er akseptabelt å generalisere noen for kriminelle eller ikke kriminelle, og sier avslutningsvis:

”Jeg skal ikke underslå at det finnes noen [politifolk] med gale holdninger” (ibid).

Respondentene i Stone og Pettigrews (2000) hadde liknende oppfatning om at politiet tror folk med etnisk minoritet ikke hadde jobber som kunne gi dem råd til dyre biler. En asiatisk respondent fortalte om en gang politiet hadde spurt hvordan han kunne ha råd til å forsikre bilen hans. En liknende opplevelse hadde også en ung svart karibianer, hvor han ble spurt på en spydig måte om hvilken jobb du har, som for deg til å eie en bil som dette (s. 28). Hadi har også opplevd dette og fortalte meg følgende:

”Politiet stoppet meg og sa ”hvordan har du fått råd til en sånn bil”? For et spørsmål! Det er faktisk mange av dem som ikke liker å se at en utlending kjører en bra bil”.

Hadi mener at politiet blir overrasket når de hører at han eller andre av hans utenlandske venner har en utdanning, og han hevder at mange politibetjenter ikke liker å se en utlending kjøre en dyr bil. En liknende oppfattning av politiet har Einar, en av Sollunds (2007) informanter. Han formulerte det slik:

”Politiet liker ikke at negere har fine biler” (s. 58).

Hadi mente at politiet bør være mer bevisst og varsom på måten de snakker til folk på, det de sa til han angående bilen oppfattet han som kun spydigheter. Dette kommer jeg nærmere inn på under neste punkt. Slike stopp og sjekk av innvandrere kan gi dem en følelse av at de er mindre verdt fordi de ikke har råd til å kjøpe noe dyrt og fint, og dermed må det de har være stjålet. I sitt sitat tar Samer opp to sentrale momenter, som han mener politiet må tenke over når de møter innvandrere, unødvendig maktbruk og politiets stereotyper av at innvandrere ikke kan få seg en bra jobb. Siden politiet er en kontroll organ, vil det følge med en viss mengde med makt. Det ser ut til at Samer er klar over at politiet har makt, men han mener at de ikke alltid trenger å bruke den. Han mener videre at politiets bruk av makt kan noen ganger rettes mot feil gruppe, som videre kan skape konsekvenser enten for politiet eller gruppen som blir stoppet. Samer har dannet seg en oppfatning om at politiet er etter dem, med dem mener han innvandrere. Den tanken har bygget seg opp muligens ut fra de negative opplevelsene og erfaringene han har hatt i møte med politiet. Den samme tanken om at politiet har egne stereotypier deler også Sami, og mener også de tar alle under samme kam. Ut fra Samers utsagn, merker jeg at det kan plage innvandrere når politiet stopper dem fordi de tror de har gjort noe lovbrudd. Den irritasjonen har dannet et fiendtlig bilde hos Samer av politiet ”dem mot oss”. De stereotypiene som Sami og Samer føler politiet har, kan jeg også se tegn til i Hadis sin utsagn om at politiet er mer vennlige mot nordmenn.

At visse grupper innen for politiet er i risiko, for å arbeide ut fra en stereotypi bilde av innvandrere er dokumentert i studien til Sollund (2007). Granér (2004) kom frem til at det forekommer en nedvurdering av ikke- nordvesteuropeere blant politiet i Sverige, og at de av dem som ble knyttet til kriminalitet ble nedvurdert av politiets stereotypier. Holmbergs og Kyvsgaards (2003) presenterte i sin danske studie at politiet ser på andregenerasjons innvandrere som kriminelle. De viste til et eksempel hvor politiet stoppet to ungdommer fordi

de ikke var etnisk danske, og at de ble overrasket over å møte andregenerasjons innvandrere som ikke har brutt loven (i Sollund, 2007, s.170-171). Ansel-Henrys og Jespersens (2003) viser til hvilke konsekvenser politiets generaliserende bilde av andregenerasjons innvandrere som kriminelle kan ha. En konsekvens av at visse grupper innenfor politiet opererer med en slik generalisering av unge innvandrere, er at det blir en instruks på hvordan politiet generelt behandler de unge. De mener videre at en slik generalisering kan muligens bli et innebyggt bilde av innvandrere hos de fleste politibetjenter, selv om de har møtt på den atferden eller ikke (s. 53). Holmberg (1999) problematiserte politiets fordommer av innvandrere ved å vise til en sammenheng mellom politibetjentens erfaringer fra tidligere arbeid med innvandrere og deres fordommer av dem. Han fant ut at holdningene de har til innvandrere er knyttet til tidligere erfaringer som de har hatt. Det er under tjeneste politiet danner sitt syn og fordommer, og de omtaler innvandrere i forskjellige kategorier som er knyttet til ulike typer kriminalitet (i Sollund 2007, s. 171). Sollund viser til at politiet for eksempel stereotypiserer marokkanere i Norge som lommetyver og unge somaliere som barneranere (S. 171).

Sollund (2007) viser hvordan noen politibetjenter kan generalisere enkelte grupper innen innvandrergupper som helhet, som for eksempel de fra Somalia som en gruppe adskilt fra innvandrerguppe som helhet. Hun mener at det samme forholdet er å finne i feltarbeidet til Holdaway i London, hvor han fant ut at svarte ble stereotypisert og typologisert til å være små bråkete, mislike politiet, ha kriminelle tilbøyeligheter, voldelige og en klengete gruppe som ikke er til å stole på (i Sollund, 2007, s. 172). På bakgrunn av en politibetjent Sollund har snakket med mener hun at stereotypisering rammer ikke bare synlige etniske minoriteter, men også mange av de gruppene politiet har ofte kontakt med. I følge Shearing og Ericson medfører det at flere blir definert som gjerningspersoner og at disse gruppene spiller en negativ rolle i historien som blir fortalt mellom politibetjentene. En av Sollunds politiinformanter Harald mente at jo mer erfaringer en har, jo mer negative holdninger danner man. Hans holdninger har endret seg fra da han kom fra Bergen til Oslo, hvor hans holdninger er mer negative enn før. Sollund mener at de fleste politiinformantene hennes startet med å være naive og med tiden har de blitt mer kritiske mot etniske minoriteter (s. 172 og 175). Finstad (2000a) mener også at politiblikket er erfaringsbasert, hvor man handler ut fra egne erfaringer eller andres politimenns erfaringer. Hun sier også til at politiblikket er bearbeidet fra gata og ser etter det som vekker mistanke. Dermed kan det tendere mot å gjøre de som stoppes og sjekkes til "outsidere". At det kan bety at innvandrere som helhet forstempling som kjenning. Politiets generaliserte bilde av innvandrere kan føre til

mistenkeligjøring og dermed økt kontroll av denne gruppen, i motsetning til kontroll av andre. Politiblikket blir da selektivt fordi den oftere ser innvandrere enn de ser nordmenn. Det at politiet stereotypiserer, kan også føre med seg som vi så en kategorisering av gruppe innvandrere til type kriminalitet. Ansel-Henrys og Jespersens (2003) viser at politiet var opptatt av å få ungdommene bort fra gatene. Politiet mente at ungdommene som henger ute på gaten, lettere kan komme til å begå kriminalitet. Og videre ble det presisert at denne gruppen av ungdommer oppførte seg annerledes enn etnisk dansk. Informantene i rapporten forklarte at grunnen for at de ofte er ute på gata er fordi de ikke ønsker å være hjemme (s.53). Her kan vi bruke momentet Yvonne Mørck (1998) fremhever i sin bok at mange innvandrere ønsker å være uavhengige fra foreldrene. Derfor blir gatene et sted hvor de unge kan møte, og kan være seg selv uten innblanding fra foreldre eller andre (i Ansel-Henrys og Jespersens (2003) s. 54). Om mine informanter ønsker å samle sine kompiser og sitte ute i en park kan de bli stoppet og sjekket fordi de er samlet, og fordi politiet kan frykte at de har noe på gang.

Politi informantene i Sollunds (2007) studiet både bekrefter og avbekrefter at politiet forskjellbehandler eller er behandler innvandrere urettferdig. Geir er en av politiinformantene som hans utsagn kan tolkes som bekræftende på at noen politibetjenter forskjellbehandler:

”Det ligger en stor fare for forskjellbehandling, og jeg har sagt at ikke alle pakistanere i BMW er kriminelle, men det har mine kollegaer vanskelig for å tro” (s. 60).

Geir sitat viser at han er klar over, så å si sikker på at noen politi forskjellbehandler innvandrere, og mener at det er noe alvorlig som må endres. På sin side prøver han å endre på det ved å forklare hans kollegaer at ikke alle som kjører BMW er kriminelle. Politiinformanten Martin er også mot forskjellbehandling:

”Ja for eksempel at de [etnisk minoriteter] skal behandles likt. Slik tenkte jeg ikke før. Jeg tror helt sikkert jeg har blitt mer tolerant. Det er handlinger som skal generere en reaksjon, ikke språk eller hudfarge” (s. 178).

Mange andre politiinformanter er enig med Geir og Martin. Lederen av politiforbundet Arne Johannesen har et annet syn på dette, og sa følgende når en journalist spurte: *”Hva gjør politiet med rasismeproblemet i egen rekke?”*:

”Det er et tema vi må ta tak i. Dette er vanskelig. På den ene siden må jeg forsvare våre medlemmer, men jeg er klar over enkeltepisoder vi ikke er stolte av. Det er et

problem at flerkulturelle opplever at de blir behandlet dårlig. Og nå kommer vi helt sikkert til å bli beskyldt for at vi er trakasserer A- og B- gjengen. Fordi vi skal knekke dem” (Sollund, 2007, s. 60).

Dette sitatet viser at Johannesen ser at rasisme kan finne sted hos noen politifolk, men mener også at problemet kan ligge hos innvandrere. Han mener at innvandrere vil føle seg feilbehandlet og beskylder politiet for trakassering, når de prøver å stanse kriminell virksomhet. Politiinformanten Geir pb2 innrømte at dem feilbehandler folk, han sa:

”Jeg må være åpen for at jeg faktisk feilbehandler folk. Mange kolleger mener jeg blottstiller meg for at jeg faktisk er rasist. De vil ikke gå i dialog. Jeg vet ikke hvorfor de ikke vil erkjenne at vi faktisk behandler folk forskjellig (s. 179).

Det er noe ulike syn blant politibetjentene når det gjelder spørsmålet om forskjellbehandling. Noen er sterk i mot det, andre oppfatter ikke behandlingen som forskjellsbehandling eller er seg ikke bevisst at de diskriminerer, mens andre igjen tar det mindre alvorlig. De hvite respondentene hos Stone og Pettigrew (2000) mente at noen politimenn ble redde for å stoppe og sjekke svarte eller asiatiske, fordi de vil bli anklaget for rasisme og det vil dermed bli rapportert i avisen (s. 26). Dette illustrerer hvilke vanskeligheter politiet kan treffe på i møtet og at de må til tider forsvare sine handlinger til det offentlige. De

overnevnte formeningene informantene mine hadde om at politiet forskjellbehandler dem, kan tolkes ut fra Egeberg og Skjerdingsstad (2011) teori. I sin bok *Tanker sitter i øyet* har de valgt å bruke blikket som en metafor for tenkning. Boka viser til ulike måter å se og tenke på, ut fra hvilke blikk man velger å ha. De syv blikkene er: det mytiske blikket, det objektiviserende blikket, det voyeuristiske blikket, det visjonære blikket, det orfiske blikket, det refleksive blikket og blindheten (s. 7). Av de syv, kan fire blikk passe til informanternes formening om at politiet forskjellbehandler. Som vist er politiblikket i følge Finstad (2000a), Sollund (2007) og Ansel-Henrys og Jespersens (2003) erfaringsbasert, enten det er dannet fra egne erfaringer eller andres. Sollund (2007) betrakter ordenspolitiets oppgave å jakte på den ”tradisjonelle skurken som en myte (s. 79). I følge Egeberg og Skjerdingsstad (2011) kjennetegnes det mytiske blikket av å ha oversikt, og gir form til kaos, er helhetlig, entydig, ekskluderende, samt bekreftende. Her kan myte også erstattes med hypotese (s. 13). Når politibetjenter tilegner seg erfaringer fra andre politimenns negative opplevelser med innvandrere, kan det danne en negativ hypotese om at innvandrere er for eksempel mer kriminelle enn andre og derfor må oftere bli stoppet og sjekket. Derfor kan politiet ha et mytisk blikk på innvandrere,

som kan føles som diskriminerende og ekskluderende blant innvandrer menn.

Et slikt blikk kan føre til at innvandrere føler politiet har et objektiverende blikk på dem. Egeberg og Skjerdingsstad har hentet dette blikket fra begrepet objekt, og beskriver det slik: *"Objektet er noe som ses av et subjekt som anser seg selv som prinsipielt atskilt fra objektet"* (s. 20). Forfatterne bruker Bentham's panopticon som et eksempel på dette blikket, og viser til hvordan vokteren med sin makt overvåker, isolerer og objektiverer de innsatte. Her blir den innsatte betraktet som et objekt for kontroll og vedkommende blir tingliggjort. En liknende følelse kan dannes hos mine informanter. Deres formeninger om at politiet urettferdig behandler dem og ofte stopper dem mer enn nordmenn, kan tyde på at politiet ser på dem som et objekt for kontroll. Det tredje blikket kan ses på som et mer ekstremt blikk av det objektiverende blikket. Fordi her blir vedkommende også betraktet som et objekt, som blir observert gjennom en kikkert. Det betyr at den som er observatør observerer alt ved vedkommende som et objekt, uten selv å bli sett (s. 46). Når informantene mine ble både stoppet av synlige politimenn med uniform, samt usynlige sivilpoliti, er det enklere for sivilpolitiet å observere uten å bli sett. Et godt eksempel på dette kan være Ramis opplevelse da han og vennen ble stoppet utenfor skolen sin, ingen av dem la merke til de to sivilpolitibetjentene.

Dersom politiets utgangspunkt er en mistenksomhet overfor innvandrere ut fra deres kunnskap om at innvandrere er overrepresentative i visse lovbruddstyper, kan stopp og sjekk for dem oppfattes som begrunnet kontroll. Det fører oss til det siste blikket, blindhet. Egeberg og Skjerdingsstad (2011) forklarer dette blikket slik: *"(...) å understreke at ingen noensinne kan se eller forstå alt, men også for å vise at ved å være oppmerksom på det som ikke ses kan en komme til å se noe annet og uventet"* (s. 130). Blindhet kan oppstå blant politimenn på to måter. På den ene siden kan blindhet oppstå blant ferske politifolk, som kun tar til seg erfaringer og opplevelser fra tidligere politifolk og gjør det til sitt eget. På den andre siden kan politiet bli blinde for all annen type kriminalitet og grupper, når de kun konsentrere seg om innvandrere og eventuelt deres kriminalitets type. Om politibetjenten går over til å konsentrere seg om nordmenn, kan de muligens finne ut noe annet og uventet om denne gruppen, som for eksempel at de er mer kriminelle enn innvandrere.

Mine informanternes opplevelse av å bli diskriminert av politiet, betyr ikke at politiets praksis er gjennomsyret av diskriminering overfor svarte unggutter. Men noen betjenter diskriminerer, og noen blir oppfattet som rasist av de unge uten grunn. Sollund sier til forskning.no (Grønli, Kristin Straumsheim 2011) at norsk politi er ikke rasistisk, "men

situasjoner eskalerer for eksempel når politiet møter minoritetsungdom med større mistanke enn norsk ungdom, fordi de vet at noen grupper er mer representert i kriminalstatistikken.” Kanskje det kan hevdes at politiets treffsikkerhet er mindre treffsikkert overfor svarte unge når de blir stoppet og sjekket uten at politiet har grunnlag for det. Mistenkeliggjøringen har mer grunnlag i generaliserte bilder av de unge enn i forhold som vanligvis, og oftest med rette, utløser politiets mistanke. Politiblikket er trolig mindre treffsikkert overfor innvandrere enn overfor norske. Den formeningen om forskjellsbehandling som mine informanter har, kan muligens endre seg dersom politiet ikke har disse fire overnevnte blikkene. Med dette mener jeg ikke alle politibetjenter, men bare de som mistenkeliggjør uten grunn. Dette er et forslag til å tolke informantenes formening om politiet som forskjellsbehandler.

4.1.1 Forskjellsbehandling ut fra en kombinasjon av kjennetegn

Det som er sentralt å undersøke nå er om politiet velger ut personer til kontroll kun på grunn av utseende eller på grunn av sosial status og klesstil? De trekkene en først og fremst legger merke til ved andre er knyttet til utseende og hudfarge er det mest iøynefallende. Jeg kom frem til at mange av mine informanter forstår stoppet ut fra flere kombinasjoner. Det som oftest forekom var hudfarge, men også i kombinasjon av andre kjennetegn som visse ansiktstrekk eller tatoveringer. Det står verken noe i politiloven eller i politiinstruksen om hvilke kriterier politiet skal gå ut fra når de stopper og sjekker, men flere internasjonale og nasjonale (Sollund 2007: 51 og, Bland og Quinton, 2000c, s. 19-30) studier har konkludert med visse faktorer. I sin studie refererer Sollund (2007, s. 53) til Browns tre indikatorer patruljerende politi bruker når de vurderer om noen skal stoppes: *Incongruity* (som ikke passer inn), *prior information* (tidligere informasjon) og *appearance* (utseende). Finstad (2000a) er enig i at politiintitativets kontroll er basert på en mistanke, og benevner dette med ”å sjekke slask”. En slask er en sekkebetegnelse for den gruppen politiet ofte kommer i kontakt med fordi de enten begår lovbrudd, eller er i nærheten av lovens grenser eller mistenkes for lovbrudd. Det er ikke bare et bestemt trekk eller handling for en ”slask”, men det er heller en kombinasjon av flere kjennetegn. Derfor kan politiet bruke ordet ”slask” om personer som ikke nødvendigvis har gjort noe lovbrudd, men det kan ha noe med deres utseende og livsførsel å gjøre. Derfor mener Finstad at en person som stoppes og sjekkes ikke nødvendigvis trenger å ha gjort noe lovbrudd, men vedkommende kan ligne eller minne om at politiet ofte kommer i kontakt med (s. 88-93).

Videre sier Finstad (2000a) at politiblikket er rettet mot en bestemt ”Type Folk”, og at

biler, personer og virksomheter stoppes og sjekkes hvis politiet tolker noe som mistenkelig eller personer og biler som befinner seg på steder eller er ute til tider som vekker interessen til politiet. Jo mer bruk av stopp og sjekk, jo større risiko er det for å ramme feil. Når politiblikket rammer uskyldige, angripes rettssikkerheten og uskyldiges rett til å være i fred for politikontroll. De fleste lovlydige borgerne aksepterer imidlertid å bli sjekket, bare om det skjer veldig få ganger. Dette gjør at *treffsikkerheten* i et lengre perspektiv kan være like problematisk som mangel på sådan. Man risikerer med politiets innsats å reprodusere en klasse av utstøtte kriminelle. Finstad mener at politiblikket er treffsikkert fordi den har en mistanke og lovbruddsblikk, som folk flest ikke har. Dette på bakgrunn av politiets erfaringer, som har gitt dem god kompetanse og informasjon om ”Type Folk”. Det faktum at man vanligvis får større fangst ved å sjekke stigmatiserte grupper enn ved tilfeldige kontroller medfører at man sjekker kjenninger og utlendinger oftere enn andre grupper. Sannsynligvis bekrefter dette forholdet også vedkommendes selvbilde av å være en kjenning av politiet, og slik sett vil kontrollen kunne skape en selvoppfyllende profeti og politiblikket blir treffsikkert viser Finstad (2000a) til. Sollund (2007) konkluderte i sin bok at gjentatt stopp og sjekk av samme person kan føre til at vedkommende oppfattes som en kjenning, og deretter blir stoppet på nytt (s. 67).

Jeg skal i det som følger undersøke om de samme indikatorene som nå er blitt nevnt, er å finne blant opplevelsene til mine informanter. Jeg skal se nærmere på hva intervjupersonen min mener er grunnen til at politiet stopper dem. Stone og Pettigrew (2000) nevner ulike faktorene som respondentene mente var vesentlige for å bli stoppet og sjekket, av de som kan passe best i min oppgave er: etnisitet, tid på dagen, en kjenning for politiet, type bil og klær (kap 3). Vi ser at noen av faktorene ligner de politirespondentene i Miller, Bland og Quinton (2000c) studiet vektla i sin vurdering om å stoppe en person. Da jeg spurte Faye hva han tror grunnen var for at politiet stopper ham, sa han:

”(...)En grunn som jeg tror eller som jeg har hørt, men jeg mener ikke det, er at jeg har et kriminelt utseende sier folk. Og pluss at jeg har en tatovering som er veldig frem på midt i [en kroppsdel], og folk ser det ganske tydelig (...).”

Er det å ha en fremtredende tatovering et tegn på kriminalitet? Utsagnet om ”kriminelt utseende” har blitt problematisert på 1800-tallet i boka *Criminal man* av Cesare Lombroso. Boka gir svar på identifikasjonen av forskjellige unormale trekk ved at de skisseres opp som et helhetlig bilde av forbryteren. Hovedsynspunktet i boka til Lombroso var at forbrytere

skilte seg ut fra ikke-kriminelle ved en rekke fysiske og psykiske kjennetegn. Og et av disse kjennetegnene var tatovering, hvor det var vanligst å tatovere seg på ulike deler i kroppen. Lombroso presiserer videre i sin bok at studiet av tatoveringer noen ganger kan hjelpe oss å spore individuelle personer til kriminelle gjenger. Et eksempel han nevner er kriminelle medlemmer av Camorra, som har tatovert en tarantella på armen sin (Mary Gibson og Nicole Hahn Rafter 2006, s. 58-60). Liknende kriminelle gjenger med bestemte tatoveringer har vi også i Norge. Et eksempel på det er gjengen MS-13, som tatoverer logen MS-13 på hals og bryst (Hans-Martin Thømt Ruud, 2010). Faye fortalte at han i ungdomsalderen før han ble 17 år var "løpegutt" mellom A-og B- gjengen. Er det mulig at tatoveringen var et symbol på at han var medlem av en kriminell gjeng?

Spørsmålet blir nå hvilken betydning har en kombinasjon av utseende, klesstil og sosial klasse i tillegg til et bestemt sted for at en skal bli stoppet av politiet? Samer vokste opp i et strøk på østkanten og han fortalte at det bor mange innvandrere der. Han sa også at det foregår en del kriminalitet der, og uttrykket det på følgende måte:

"[Strøket på østkanten], har en kriminell historie, og alt har nesten vært på grunn av innvandrere. B-gjenger har vært der, og skuddrama".

Den tanke Samer har om det stede, deles også av noen nordmenn i følge Antirasistisk: "Grønland, Grünerløkka og Tøyen har fått mange rare kallenavn og betegnelser de siste årene. "Ghetto" er en av dem. Mange (hvite) nordmenn har sin egen oppfatning om hva som foregår i disse bydelene. Her voldtas det, det selges dop, det utøves vold - ikke bare på nattestid må du tro - og fy så skittent det er overalt. De stakkars få nordmennene som er igjen må flykte hals over hode, for ikke å drukne i mørkhudete" (Antirasistisk senter, 2011). Samer fortalte meg at han og vennen hans vet at visse steder kan bli sett på å være mer kriminelt belastet enn andre bydeler, og der er det mer kontroll. I følge Tormod Øia (1998) har barnevernet og politiet skapt et bilde av innvandrerungdom som problemfolk. Han mener at dette kan skyldes at en gruppe innvandrere er mer synlige fordi det er større sjanse for å bli oppdaget på de stedene politiet prioriterer enn andre bydeler (s. 118-123). Samer hadde en følelse av at politiet er ute etter dem, og at de til enhver tid bare vil finne noe å ta dem for. Han fortalte også at da han bodde i denne bydelen hadde han følgende tanke: "oss mot dem, det er en slik tanke både fra våres og deres side". Her mener Samer at både han, og hans venner har fått den oppfatningen at de skal være mot politiet, siden de følte at politiet bare prøver å ta dem for noe. Samer antar at politiet har samme tanke også, at de må finne noe å ta

innvandrere på. Siden Samer tidligere var klar over at politiet har makt, kan hans overnevnte oppfatning være tegn på motmakt. Mathiesen (1982) benevner motmakt som maktens motstykke, og beskriver motmakt på følgende måte: *”Motmakten representerer det å ”komme ut” av avmakten og over til dannelse av midler og muligheter til å endre sin situasjon og å motsette seg viljesutøvelsen ovenfor en selv”* (s. 75-76). Jeg forstår Mathiesens avmakt begrepet som et synonym begrep til maktløshet. Begge begrepene referer til det samme, mangel på makt. Jeg lurte på om det hadde vært annerledes om det bodde flere nordmenn i dette stedet? Og Samer var helt enig i det, og han mente at det ville vært stor forskjell. Og derfor spurte jeg ham om grunnen for at det er mye kriminalitet i dette strøket, er fordi det bor mange innvandrere der, og til det sa Samer:

”Saken er at de kule guttene på [et strøk på østkanten], er de kriminelle og slemme og har masse penger og kjører Mercedes. Mens de kule guttene på vestkanten er de som ser på Paradise Hotel. Ungdommene på [et strøk på østkanten], lever og ser opp til de eldre og da blir de også kriminelle, og underveis så blir man sintere og sinter på politiet”.

Forholdet Samer tar opp i sitt sitat om forskjellen på levemåten guttene fra [et strøk på østkanten], og de som bor på vestkanten, har blitt problematisert og diskutert av Albert Cohen på midten av 1950-tallet. I boken *Delinquent Boys* (1971) skriver han om hvorfor det innenfor noen sosiale grupper oppstår kriminell delkultur. Cohen fant at det var ulike måter arbeiderklassegutter forholdt seg til sin klassebakgrunn på. Siden middelklasseverdiene dominerte, følte arbeiderklassen en frustrasjon over dem, langt fra alle ble lovbrøyttere, men noen begikk lovbrudd for å vise sin protest mot middelklassen og deres verdier. Deres løsning på statusfrustrasjonene fant de i gjengkulturen, hvor de stjal og gjorde hærverk for å vise sin forakt for middelklasse verdiene. Forsvaret deres ble å dyrke middelklasseverdiernes motsetninger. Man kan se noen likheter mellom Cohen studie og sitatet presentert ovenfor. Når Samer i sitt sitat viser til skille mellom vestkantguttene og østkantguttene refererer han også til statusforskjellene. Generelt er det flere av de som bor på vestkanten som har bedre økonomi og annen sosial klasse enn de fleste som bor på østkanten. Om vi så ser østkantguttene situasjon i likhet med arbeiderklasseguttene Cohen (1971) presenterer i sin bok, er det mulig å finne noen linker som samler dem. Siden Samer sa at de yngre ser opp til de eldre, kan de dermed ta til seg deres verdier og utfallet blir som Samer sa at man blir mer sint på politiet med tiden. I likhet med arbeiderklasseguttene kan også innvandrere fra østkanten

danne egen subkultur, som en løsning på statusfrustrasjonen. En subkultur kan forstås med at normene, verdiene og kunnskapene en deler i felleskap, er like ens egne. Dette kan både skape trygghet og sympati mellom medlemmene i kulturen (s. 59-93). I likhet med Samers sin opplevelse med å bli ofte stoppet i en bestemt bydel, har også informantene til Sollund (2007) hvor Trond ble stoppet seks til syv ganger ved Akerselva. Det plaget dem like mye som det plaget Samer. I følge Wasserman (1996) vil innvandrerungdommer på steder hvor kriminalitet dominerer, være et opplagt mål hos politiet for kontroll (i Sollund 2007, s. 73).

Det finnes ikke statistikk over omfang lovbrudd fordelt på bydeler i Oslo, derfor kan jeg ikke konkludere med noe. Og om det fantes noen tall, så vil andre momenter hindre meg i å komme med en konklusjon. Kriminalstatistikken viser ikke omfang av faktisk kriminalitet, men den registrerte. Om det er mer kriminalitet i Samers bydel enn i bydeler på vestkanten, er derfor vanskelig å vite. Dessuten ferdes ungdom fra andre byer og fra andre strøk av Oslo her. Det jeg prøver å si er at det ikke er nødvendigvis beboerne i denne bydelen som begår lovbrudd der, det kan hende det er ungdom fra andre steder. Og til slutt kan medias fremstilling av bestemte områder i Oslo muligens føre til at politiet intensiverer patruljering og overvåking av problemrelaterte steder hvor ikke-vestlige innvandrere kan befinne seg. Medias oppfølging av hendelser over lengre tid, kan muligens få en stemplende funksjon i å fremstille visse steder som samlepunktet og utrygge. Dermed kan det være nok en forklaring på hvorfor politiet prioriterer oftere disse stedene. En kombinasjon av utseende og hvilke sted man befinner seg i Oslo kan også vekke mistanke hos politiet.

Som vist ovenfor var etnisitet en av faktorene respondentene i Stons og Pettigrews (2000) studie vektla. De opplevde at politiet stoppet dem fordi de hadde et annet etnisk bakgrunn enn resten av befolkningen. Respondentene opplevde på lik linje med mine informanter å bli urettferdig behandlet, og mente at grunnen ligger i deres utseende. Blant noen av de svarte og asiatiske respondentene var det en oppfatning at politiet stoppet og sjekket dem på grunn av deres hudfarge. Det har fått dem til å danne en oppfatning om at politiet ser svarte som potensielle kriminelle. De svarte følte seg mer utsatt for stopp og sjekk enn de hvite, samt innvandrere med andre minoritetsbakgrunn. De fleste unge respondentene hadde en oppfatning om at politiet stoppet folk som går med klær som vanlig blir brukt av etniske grupper. Noen følte politiet stoppet dem på grunn av måten de kledde seg, å gå med baseball caps, smykker, hettegenser, sort boblejakker, segge bukser. Dette er i likhet med den gangen politiet stoppet Leonardo mens han ventet på å bli hentet av sin mor. Leonardo mente at politiet stoppet ham på grunn av hans klesstil, fordi han hadde på seg hette genser og

seggete bukse. Mens andre respondenter i Stone og Pettigrew (2000) følte å bli stoppet på grunn av deres hår frisyrer og stereotyper knyttet til det. Ingen av mine informanter opplevde å bli stoppet på grunn av sin hårfrisyrer, men for eksempel Faye mente at hans synlige tatovering kan være en grunn for at politiet stopper ham.

Både mine og Stones og Pettigrews (2000) informantene er beviste på sitt utseende i møtet med politiet. Ut fra de overnevnte teoriene kan jeg anta at politiet under stopp og sjekk episodene mine informanter hadde som stående og gående, utførte kontroll ut fra en kombinasjon av at de er mørke og var ute til feil tid og på feil sted, noe som fikk politiet til å mistenke deres oppførsel. Når det gjelder stopp og sjekk episodene mine informanter hadde mens de kjørte, er det flere studier (Stone og Pettigrew 2000s, Miller, Bland og Quinton, 2000c og Sollund, 2007) som tilsier at en kombinasjon av en innvandrers og type bil, er en grunn for å bli stoppet. Dermed kan Browns (1999) to indikatorer "utseende" og "passer ikke inn" finne sted blant mine informanter. Alle har ideen om at politiet stopper dem fordi de ble vurdert ut fra utseende, som i den denne sammenhengen kan referere til to ting. For det første kan det referere til deres utseende, hvor informantene mine vektlegger og betegner det som utlending og hudfarge. For det andre så stoppes de også på grunn av utseendet på deres bil og fordi de muligens ikke passet inn når det gjelder tid og sted. Dette kan forsterke deres formening om at politiet urettferdig behandler innvandrere, samt har politiet egne stereotyper av denne gruppen som gjør at de blir et objekt for økt kontroll.

Når mine informanter danner seg en oppfatning at politiet ofte stopper dem på grunn av en kombinasjon av etnisk utseende og utseende på bilen, kan det bygge opp en følelse av maktløshet. I følge Melvin Seeman (1995) kan maktløshet defineres på følgende måte: *"en persons manglende forventninger om eller opplevelse av at egne handlinger har avgjørende betydning for eller kan virke forsterkende på utfallet av hendelser"* (s. 118). Siden hans beskrivelse innebærer at personen ikke har innflytelse eller kontroll over utfallet av hendelsene, kan en si at en opplevelse av manglende kontroll er en del av maktesløsheten. Denne maktløsheten kan fungere hemmende på mine informanter, fordi de ikke vet hva de skal gjøre for å hindre å bli stoppet så ofte. Maktløshetsfølelsen kan ha store konsekvenser ved at innvandrere føler seg så maktløse at det til slutt kan bli stigmatiserende, og dermed marginalisert. Disse to begrepene er sentrale for å kunne forstå de overnevnte episodene. Stigmatisering vil si å oppleve seg selv som avviker og at man kan dermed gå inn i rollen som avviker (Hauge, 1997, s. 374). Mens marginalisering vil si å bli ekskludert fra samfunnet, ofte blir det brukt overfor grupper som beveger seg i en gråsoner mellom de sosiale integrasjonene

og samfunnsmessige utstøtninger (Willy Pedersen, 2011). Mine informanter kan føle det å bli ofte stoppet av politiet på grunn av sitt utseende eller hvilke bil de kjører som tegn på at politiet stigmatiserer dem, denne følelsen forsterkes når politiet ofte stopper dem og de føler seg mistenkeliggjort for å ha gjort noe ulovlig. Følelsen av stigmatisering kan bringe mine informanter mot at de ser på seg selv som en marginalisert gruppe. I følge Howard Becker (1997) kan en oppfatning av at man er utstøttet føre til en tilknytning til en avviskultur, hvor vedkommende finner en sosial tilhørighet som han ellers ikke føler av samfunnet rundt. Dermed kan maktløshet videre føre til at mine informanter kan danne motmakt, som kan utløse seg i dannelsen av egne subkulturer, jfr. i Cohen (1971). Et eksempel på det kan være Samer sin oppfatning ”dem mot oss”.

4.2 Synet på politi som overdrivende, provoserende og frekke

Fayes og Hadi var de eneste av mine informanter som oppfattet at norsk politi gjør mer enn jobben sin. Fayez illustrerte det ved hjelp av et eksempel:

”Politiet må også ikke overdrive med sine metoder, for eksempel om de skal hente en som har hatt sin første ran, så går de ikke ned ditt med ordentlig politi drakter, med all makt utstyrene deres og kommer og henter deg fra skolen og midt i klasse rommet. Det gjør noe med folk. Og slik legger det seg opp og vedkommende vil bli mer kriminell og irritert på politi folka. Han vil ikke bli samarbeidsvillig fordi da legger det opp til at ”vi vet best og vi drar deg ut fra skolen”.

Hadi er også enig i Fayes uttalelse, og føyer til at politiet utfører jobben sin på en ekstrem måte. Igjen ser vi tegn på misnøye i politiets måte å operere på, og det kan vises til hvilke bilder politibetjentene har av politijobben. Spørsmålet her blir om politiet oppfører seg slik mot alle, eller kun innvandrere. SMED rapporten (1999) hevder at enkelte politibetjenter bruker unødvendig brutale metoder overfor personer med minoritets bakgrunn (s. 61). Da jeg spurte Fayez hva politiet kan gjøre bedre i en slik eksempel som han nevnte ovenfor, sa han følgende:

”Politiet må tenke på hvordan møte publikum og han gutten som er 17 år og gjort sitt første barneran og det er mange årsaker til hvorfor han gjorde det, som tvang, var full eller gjorde det frivillig. Og det vet ikke politiet noe om, og derfor har politiet gjort deg forberedt på. Allikevel så må politiet ikke legge opp i at jeg skal frykt og gjøre noe

mot ham, så hvis han kommer sånn med at jeg er her for å hente deg og ikke for å angripe deg, da har jeg en lavere respons. Da holder jeg meg litt rolig og kommer med sivilklær og kom for å hente meg rolig med seg ned til politistasjonen og ta det der”.

Vi ser tegn på hvor viktig kommunikasjon er for mine informanter, enten den verbale eller ikke-verbale kommunikasjonen. Ved å snakke rolig til vedkommende, vil det i følge Fayeze skape trygghet mellom innvandrerne og politiet. Den følelsen kan bli forsterket om politiet er kledd i sivile klær. En av Sollunds politiinformanter er enig i det og sier:

”Jeg blir mer forsiktig, for jeg synes det er viktig at vi tenker over hva vi sier og gjør, hvor langt man kan tøyne en situasjon for det skal så lite til, og hvis vi trækker over en grense der blir det mer flammer på bålet enn hvis vi trækker over overfor en etnisk norsk. Det er like alvorlig, men det folk sier i forhold til media - det gjør ikke at vi begrenser oss, men blir mer bevist – for da får de mer på oss hvis vi har gått over streken”(s. 184).

Siri har lik tankegang som Hadi og Fayeze, og hennes sitat kan også forstås i likhet med mine andre informanter. At vi må være forsiktig med politiet i møtet og passe på hva vi sier og gjør, eller så kan de ta oss inn for noe.

Flere studier tar opp hva politiarbeid er og viser at politijobben ikke kun går ut på å fange skurker og bekjempe kriminalitet, men at det også kan gå lange timer uten at noe skjer. Dermed kan deres ønske om å gjøre noe få politiet til å utføre mer av metoden stopp og sjekk på leting etter noe mistenkelig. Choongh (1998) problematiserer dette i sin bok og mener at politiets ønske om spenning blir en gjenstand for frustrasjon i en jobb som hovedsakelig er preget av kjedsomhet. En konsekvens av det mener han vil være at en kombinasjon av et behov om å gjøre noe spennende som for eksempel å arrestere noen og fri seg fra kjedsomhet, kan føre til at politiet utfører arbeidet på en måte som blir sett på av resten av befolkning som unødvendig. For andre kan det føles som undertrykkende og tilfeldige av politiet (i Sollund, 2007, s. 46). Finstad (2000a) viser hvilke problemer som kan oppstå når politiet har ledig tid, som det å gjøre det vedkommende føler er lettvinnt og nærliggende. I en slik situasjon vil det å stoppe og sjekke en ”slask” eller som oppfattes som en ”slask” være det enkle og mest nærliggende. Et viktig prinsipp ved nulltoleranse er at man oftere skal stoppe og sjekke på mistanke. Hun bruker rusmisbrukere som et eksempel og mener at når det ofte gjennomføres politikontroll av denne gruppen, vil det ikke føre til at de blir mer lovlydige. Hun mener at det

tvært i mot vil føles som ekstrabelastning for rusmisbrukerne, noe som kan få dem til å forsette og skaffe nytt stoff på en lovstridig måte. I sin artikkel ” Stopp og sjekk- en kriminalitetsfremende politimetode” uttrykker Finstad (2000b) det på følgende måte: *Når politiet gjør ”mer av det samme”, blir det også ”mer av det samme” for gatefolket*” (s. 6). Finstad (2000a) er enig med Choongh og sier at det å vente på at noe skal skje kan føre til at ordenstjenesten blir lite aktive og rolige. Dermed mener hun at spenningen kan bygges opp og utløses og dermed begynner politiet å ta eget initiativ. Videre sier hun at jo flere politiinitiativer, jo flere stopp og sjekk hendelser på mistanke (s. 68-71).

Sollund (2007) viste til et eksempel fra sin feltstudie som kan belyse det, hvor POP-patruljen hun kjørte med overhørte en melding om et gjengslagsmål blant noen somaliere på Oslo vestkant, som egentlig ligger utenfor deres patruljens område. Siden de tre politibetjentene hun kjørte med ikke hadde noe å gjøre ble de enig om å melde seg på oppdraget. Flere politibiler kom til stede og oppdaget at det var noen ungdommer, men ikke noe slåsskamp. Politibetjenten prøvde etter tur å oppklare hva som hadde skjedd og det viste seg at det var en etnisk norsk gutt som ble frastjålet lommeboken utenfor ungdomsklubben og var forbannet over det (s. 47). Med denne episoden illustrerer Sollund at politiets vilje til å søke spenning er stor, selv om det ikke er et oppdrag politiet dirigeres til. Sollund eksempel kan også belyse det Finstad sa tidligere, at de fleste politibetjentene melder seg på et oppdrag når de vet at det er spenning.

Finstad (2000a) viser til politiets klesdrakt, hvor sikkerheten blir gjenspeilet i klesdrakten til den enkelte politibetjenten. Hun viser også at overdriving i klesdrakten er avhengig av forestillingene den enkelte har om politijobben. Forestillingene om politirollen er ulik fra yngre til eldre politibetjenter og fra kvinne til mann, og det samme gjelder bruk av klesdrakten. Hun påpeker også på at de unge betjentene har andre forventninger til yrket enn de eldre har, guttedrømmen med det ekstra i klesdrakta. De kan også ha en forestilling om at den egentlige politijobben er å fange tyver, og da kan deres motiv være å se tøff ut, og dermed kler seg ut fra det synspunktet. Finstad betegner denne tanken for *”det lille ekstra”*, at noen politibetjenter ikke kun kler seg til anledningen, men tar med det lille ekstra. For eksempel istedenfor å ta et håndjern, så tar man dobbel sett av håndjern for å være godt forberedt (s. 100-105). Selv om noen av mine informanter mener at politiet overdriver i sin opptreden, mener mange av Holmbergs (1999) politiinformanter at etnisk minoriteter konsekvent nekter å samarbeide og at de aldri innrømmer noe som helst (i Sollund 2007, s. 170). Det kan hende det samme er tilfellet hos norske politifolk, og at de derfor overdriver i sin opptreden for å få

noe ut av dem de stopper.

Tidligere presenterte jeg hvor irritert Sami var på politiet når det gjelder den hendelsen med hans latinamerikanske venn og festen som ble stanset. Han følte at det var unødvendig av politiet å provosere hans latinamerikanske kompis. Da jeg spurte Sami hvordan føltes det der og da under hendelsen i festen, uttrykket ham seg slik:

”Følte det var unødvendig, min venn var provosert og man kunne istedenfor å helle mer bensin på båle, kunne man kaste vann.. følte at det var å helle bensin på båle, det var ikke taktisk lurt og feil håndtering av politiet”.

Sami var irritert politidamen som han mente var frekk. Da jeg spurte om han fikk lyst til å svare henne tilbake, sa han:

”Mange ganger har jeg fått lyst til å svare som jeg vil, men jeg er ikke dum, det er ikke taktisk lurt å svare tilbake. De [politiet] har jo rett til å ta en beruset person om han kan være til trussel for de som er rundt ham, men det er kun de som bestemmer det og føler at deres dømmekraft er ikke så objektiv da. Det er myndigheten deres som hindrer meg i å svare(...)”.

Selv om Sami hadde et ønske om å svare politidamen tilbake, så gjorde han ikke det fordi han vet at politiet har en sterk myndighet. Politiet kan i følge politiloven § 9 som Sami sa innbringe en beruset person hvis vedkommende forstyrrer den offentlige ro og orden. Leonardo i likhet med Sami følte at det var feil av politiet når det gjelder den gangen de ble stoppet på [\[strøk i Oslo\]](#) der hans venn ble provosert av politiets oppførsel]. Han fortalte meg at det var en del diskusjoner mellom dem og politiet. Som Leonardo fortalte under punkt 3.5 så ble hans venn provosert av politiet fordi han følte at de krenket ham ved den måten de oppførte seg på og stilte mange spørsmål. Han mener at politiet var ute etter å provosere dem. Da ble jeg nysgjerrig på hvordan politiet oppførte seg, og til det sa han:

”De snakket som om de visste at selvtilliten deres var høy og at de viste hva de gjorde og at det var rett, helt rett og sånn er det i området vårt, sånn skal dere ikke oppføre dere på vårt område. De så veldig ned på oss som om de ville provosere oss, og det føltes som vi ikke var velkommen der. Allerede da skjønnte de fleste av oss at det er ikke en diskusjon sak, så det er ikke vits å diskutere”.

En hvit informant i Stone og Pettigrew (2000) studie mente i likhet med Leonardo at politiet noen ganger snakker med høyselvtillit, han formulerte det på følgende måte:

"They get cocky with you. They get like they think they're a lot higher than you and they think they can make you do whatever they want you to do even though you haven't done owt"(s. 17).

Denne opplevelsen kan også ses i en sammenheng med Faye's sitt eksempel om hvordan politiet bør operer. Selv om Leonardo følte seg urettferdig behandlet, så ønsket han ikke å diskutere med politiet. Jeg spurte Leonardo hva som hindret ham og vennene hans i å diskutere, sa han:

"Nei fordi hvorfor skulle i det hele tatt diskutert med dem om det. Vi føler ikke i det hele tatt å ha en diskusjon med politiet, fordi vi føler at politiet kommer bare til å snu på saken, at de vil bare pirke til vi sprekker og skal gjøre et eller annet fysisk sånn at de kan ta oss inn. Fordi hvis vi rører dem i det hele tatt på noe som helst måte eller viser dem uaktsomt eller feil kroppskontakt, som de kan føle truende da kan de gjøre nesten hva de vil med deg. Så de fleste av oss prøvde å unngå det, men han ene hadde allerede sprukket ballongen sin på en måte (...)"

I likhet med Sami så var en av grunnene som hindret Leonardo og hans venner i å diskutere med politiet den dagen, frykten for politiet. Leonardo fryktet at politiet skulle gjøre noe mot dem, og han var klar over at politiet ville provosere dem og at de kan være pirkete helt til en mister kontroll og gjør noe mot politiet slik at de har noe å ta ham for. Derfor valgte Leonardo og hans venner å være forsiktige og tenke fornuftig. Hadi delte også samme oppfatningen og det som hindret ham i å diskutere med politiet var:

"Det er ikke noe vits å diskutere med politiet, fordi da kan man ende i glattcella og det har jeg unngått i hele veien"

I likhet med de to andre informantene så fryktet også Hadi noe, nemlig å ende i glattcella. Mine tre informanter har en ting tilfelles, og det er en form for frykt som hindret dem å diskutere med politiet. Ingen av dem ville si ifra eller gå inn i en diskusjon fordi de fryktet at politiet skal dra det lengre. Vi kan se i mine informanternes opplevelser ovenfor at politiet har trådd urettmessig, og de samme oppfatningene som minoritetsinformantene i rapporten (1999, s. 61) fra SMED, opplevde mine intervjupersoner i de to overnevnte episodene. For det første kan vi se at polititjenestemennene tilegnet dem mindre troverdighet. For det andre så opplevde de at de ikke ble hørt på av politiet, siden politiet i begge tilfellene ikke hørte på når Sami og Leonardo skulle forklare og beklage seg. Både Leonardo og Sami følte at de ble

utsatt for en svært dårlig behandling og at politiet var provoserende og frekke i sine uttalelser og hadde nedverdiggende ordbruk. Da jeg spurte Shaho hva politiet bør vite når de møter innvandrere, forklarte han det ved hjelp av et eksempel:

”(...) Jeg ville ha tenkt sånn at når en politi stopper folk, så må han ha en mild tanke og ikke diskriminering. Som han ene politibetjenten da han fortalte meg om fangen ”ja den kan du hente fra et annet sted”. Og som ene gangen på [Ullensaker] da jeg hjalp politiet og bil eieren om å åpne bilen. Når jeg fikk det til sa politibetjenten ”ja dette har du gjort før”. Jeg skjønnte at det politibetjenten sa til meg var tull og tok det med et smil. Veldig mange andre kunne kanskje reagert litt annerledes, noen kunne reagert veldig på det, mens noen skjønner at det er spøk”.

Med andre ord mente Shaho at politiet må være klar over at folk har ulike måter å takle ting på og derfor ikke burde ta det så ille opp om vedkommende skulle bli provosert. Selv om han ikke lot seg plage av det politibetjentene sa, er det mulig å forstå at det plaget ham litt siden han betegnet det som tegn på diskriminering. Shaho skjønnte at det var bare tull fra politiets side, men samtidig at det kunne ha slått feil om det var enn annen innvandrers. Han er enig i at måten politiet oppførte seg på kan misforstås av innvandrere, og at den bakgrunnen en har er av stor betydning når det gjelder møter med politiet. Videre spurte jeg Shaho om hvordan det ville eventuelt ha gått for andre, som for eksempel en kompis som han vet har temperament, eller en som ikke har lik tankegang som ham?

”Dette kunne oppstått noe samtale, og ført frem til at det ikke skjedde noe, men det kunne også vært en rasistisk uttalelse”

Shaho mener at det kunne ha slått feil og blitt tolket som en rasistisk uttalelse av andre, men personlig tok han det ikke så ille. Igjen viser Shaho tegn på lite irritasjon, men samtidig mener han at det politibetjenten sa til ham den dagen var rasistisk. Det kan hende at han valgte å oppfatte disse uttalelsene som tull, for som vist under punkt 6.3, mente Shaho at det ikke hjelper mye å klage. Shaho mente at det å ha nær kontakt med nordmenn vil gjøre det enklere for innvandrere å ha møte med politiet:

”Jeg mener at da vet du mer om systemet og du kan jo takle mer harde situasjoner. Fordi hos nordmenn så handler det mye mer om å prate sammen. Og om de har konflikt så har de samtaler og løser det på en enklere måte. Men hos oss utlendinger så er det mer med makt og sånn, det er slik de får det de vil. Det er slik i Norge også,

men ikke så mye. En som har kontakt med nordmenn vil ha bedre kontakt med politiet, men ikke innvandrere. Jeg selv kan ikke spøke med utlendinger, men kun med de som har oppvokst med nordmenn. Fordi de forstår meg, kan kommunisere mer med dem enn de andre. De andre ville ha misforstått meg”.

For det første problematiserer Shaho mangelen enkelte innvandrere har til å kunne kommunisere, bli tullet med og muligens få slengt noen sarkastiske uttalelser mot seg. For det andre påpeker han hvor viktig det er å ha kjennskap til nordmenns måte å snakke på. Når man tilegner seg denne kunnskapen, vil det også bli enklere å ha god kommunikasjon med politiet. En bedre forståelse av hvordan nordmenn uttrykker seg, kan muligens gjøre det lettere å forstå når en ytring er rasistisk og når den ikke er det. Selv om det føles rart å sette ordet tull i samme kategori med ordene rasistisk og diskriminerende. Fordi det førstnevnte ordet kan være positivt, mens de sistnevnte er negativt ladde. Når jeg spurte Leonardo om hvordan han tror politiet bør kommunisere med innvandrere guttene, mente han at politiet må være klar over følgende:

”Det er egentlig veldig vanskelig å si, det er mange utlendinger som blir fort aggressive, og det blir vanskelig å håndtere dem, til og med jeg har noen ganger problemer med det. Når de blir aggressive, så bør politiet ta dem til siden og snakke med dem og vise at de har forståelse for deres situasjon. Politiet har ikke noe kjennskap til forståelse når det gjelder innvandrere, de må ha mer forståelse hvor de kommer fra og kjenne litt hvordan de har hatt det tidligere. Det er snakk om hvit politi, og jeg ser veldig få politiet med minoritetsbakgrunn. Fordi misforstår politiet en ting, da vil det fort eskalere seg”.

Leonardo mener at politiet bør være mer forsiktige med innvandrere, ta seg mer tid til å roe dem ned og vise en forståelse til deres situasjon. Med det mente Leonardo at politiet ikke burde provosere innvandrere og heller ta seg god tid og forklarer dem hva som nå skjer eller skal skje. Leonardo klarer i motsetning til Shaho å forstå innvandrere, men han mener at andre må også kunne forstå dem. Da jeg spurte hva han synes politiet bør være klar over når de møter innvandrere, sa han:

”Politiet burde ha en slags delkulturforståelse av forskjellige innvandrer kulturer. Jeg for eksempel har mange innvandrer venner og jeg klarer å forstå hva de snakker om på deres språk, selv om jeg ikke har lært deres språk, men jeg har observert dem. For

politiet så er det viktig å være obs på deres kultur og deres måte å være på. Så hvis politiet hadde en kulturkurs (smiler) så ville det faktisk ha hjulpet mye. Det vil være lettere for politiet å kjenne dem om de forstår deres kultur”.

Sami mente også at politiet må tilegne seg nok kunnskap om hvilket område den enkelte innvandreren kommer fra, som for eksempel hvilket land. Da jeg spurte Sami hva han tror er viktigst for politiet og kjenne til for deres møte med innvandrere, uttrykket han det på følgende måte:

”Synes norsk politi må være bevist på at mange ikke-vestlige innvandrere har det inntrykket på politiet fra før, og på bakgrunn av det er det mange som er forsiktig og at man skal ta i utgangspunktet hensyn til hvor en kommer fra når en møter en innvandrer. Ha mer kjennskap til område og lære seg opp til det. For eksempel: somaliere, de kommer fra krigsherjede land og har vært under anarki i ca over 15-20 år. Det har tegnet politibilde for dem. Tror ikke de er glade for å møte på en politibetjent”.

Sami mener at politiet i tillegg til å ha kjennskap til personens kultur, også må ha kjennskap til hvilke land vedkommende kommer fra, og hvordan situasjonen er der. Han viste det med et eksempel fra Somalia, hvor de som kommer derfra muligens har opplevd krig og vanskelige møter med politiet. Tone Sollunds (2007) politiinformant tar også opp det samme fenomenet som Sami tok opp ovenfor. Hun sa følgende: ’

”Jeg synes det er mange utlendinger som ikke stoler på oss fordi de kommer fra land hvor politiet er korrupte. Man føler man ikke har tillit, at de har negative erfaringer med politiet i hjemmelandet som gjør at de ikke tør å åpne seg for oss, at de er redde vi skal hevne oss på dem. Det er vanskelig å komme inn på dem hvis noe alvorlig har skjedd, de tørr ikke snakke på grunn av sine erfaringer fra hjemlandet (...)” (s. 181).

Det viser at ikke kun mine informanter som er klar over at politiet må passe på når de møter folk fra en annen kultur og land. Noen politibetjenter er like oppmerksom på det som andre er. Et dilemma jeg mener politibetjenter i slike tilfeller kan møte på er på den ene siden hvordan klare å hjelpe noen som er redd for dem. På den andre siden å stoppe noe uten å bli beskyldt for å være rasist. Mange av Sollunds (2007) informanter ble veldig plaget over at innvandrere ofte beskyldte dem for rasisme, og de mislikte det veldig. Mens andre mente at slike

beskyldninger lå i å skremme politifolka til å gjøre jobben sin, eksempel på det finner vi hos Kåre:

”Vi blir jo stadig beskyldt for rasisme av unge menn med minoritetsbakgrunn (...) det virker som de tror vi skal bli redde for å gjøre jobben vår, at det er en taktikk(...)” (s. 182).

Selv om politiet plages over å bli kalt for rasist, er det ikke alle som tar det inn over seg. De er klar over at det er taktikk fra noen innvandrere for å slippe enklere unna og for at politiet ikke skal fullføre jobben sin. På lik måte som mine informanter ble provosert av politiets oppførsel eller språkbruk, viser Sollunds politiinformanter tegn på å bli provosert når de blir beskyldt for rasisme.

Waqas er enig med de andre om at kommunikasjon mellom innvandrere og politiet i møtet er viktig, for å hindre at misforståelser og aggresjon oppstår. Han foreslo følgende:

”Når det gjelder politibetjenten og innvandrere som ikke helt forstår hva politibetjenten sier, så kan politiet snakke med en som kjenner ham eller kanskje naboen. Eller ring en tolk for eksempel. Fordi det er veldig viktig med kommunikasjonen mellom en politibetjent og en innvandrere, det er veldig viktig synes jeg”.

Det viktigste for Waqas var at begge partnerne forstår hverandre, for det kan føre til et bedre møte mellom partnerne. For han var gjensidig respekt et sentralt moment i en god kommunikasjon:

”Jeg tror på gjensidig respekt, fordi hvis politibetjenten gir deg respekt så har jeg tro at du også gir ham respekt, men alle er ikke like. Det skal også være gjensidig respekt fra innvandrernes side, trenger ikke leke tøff og kjekkas. Om de stopper deg midt i Karl Johan og spør om id, greit ikke noe problem, vær så god. Det er ikke noe galt å vise frem legitimasjon.”.

Gjensidig respekt er et viktig moment også for Hadi i møte med politiet. Det er et sentralt tema, hvor begge to mener at for å få respekt, så må også politiet gi respekt. På den måten kan møtet mellom politiet og unge innvandrere bli bedre hvis begge partnerne viser respekt for hverandre, og at de er likeverdige. Halvard en av Sollunds (2007) politiinformanter sa følgende da hun spurte om de har noe spesielle problemer med etnisk minoriteter:

"De har total mangel på respekt for den jobben vi gjør og for oss som personer. Måten de behandler oss på har jeg aldri opplevd med nordmenn, det er skremmende slik enkelte er [Gjelder det ungdom?] det gjelder alle. Flest unge, men det har vært gamle og damer (...)" (s. 180).

Flere av hennes informanter mener at innvandrere møter dem med en mangel på respekt. I likhet med Waqas og Hadi mente politinformantene at respekt er et sentralt i møte med innvandrere, og at de ønsket mer respekt for den jobben de utfører (s. 180).

Når det gjelder den episoden med bilskiltet mener Shaho at politibetjenten oppførte seg slik, fordi han muligens vil vise den andre ferske politibetjenten hvordan ting skal gjøres. Psykologen Klaus Nielsen nevner et prinsipp som blir betegnet for mesterlære-prinsippet, og den går ut på følgende: *"Mesterlæren er en måte at lære på, som ikke primært baserer sig på undervisning, men derimod på at den lærende arbejder sammen med erfarne inden for et fagområde og lærer igennem en aktiv deltagelse. [...] Afgørende for læreprocessen i den sammenhæng er, hvordan et bestemt praksisfællesskab er organiseret, mere end et egentligt snævert fokus på en mester-lærlingerelation"* (i Ansel-Henrys og Jespersens, 2003, s 60). Om vi skal bruke denne mesterlære prinsippet på ferskepolitimenn, så må de i følge det prinsippet lære av erfarende politibetjenter som har vært i politiet over lengre tid. Og dermed kan det støtte Shaho sin hypotese om at politibetjenten prøvde å lære opp den andre ferske politibetjenten. En konsekvens av det kan være at ferske politibetjenter ikke bygger egne erfaringer fra feltet, men heller tar til seg erfaringene fra politimenn som har vært lengre i feltet. Slik kan deres bilde være full av fordommer som kan gjøre det vanskeligere å møte innvandrere. I rapporten til Senter mot etnisk diskriminering (1999, s. 61) konstaterte de også at enkelte politibetjenter bruker rasistiske uttalelser eller har en uakseptabel og nedverdiggende ordbruk i deres møte med innvandrere, noe vi så tegn til i Shaho møtet.

Finstad (2000a) setter også søkelyset på dette tema i sin bok. Hvor hun sier at ordet slask blir brukt en del av politiet om den gruppen som politiet ofte kommer i kontakt med, som i mitt tilfelle blir innvandrere. Politiet bruker ikke det ordet foran innvandrerne, men det er et internt ord de bruker seg i mellom. Ordet slask omfatter ikke kun den enkelte, men også grupper (s. 88-89). Sollund (2007: kap 10) tar også opp degraderende språkbruk blant politiet. Hun viste til hvordan politiet til tider betegner innvandrere for "pakkiser", "negere" og "utlendinger". Slike betegnelser kan misforstås av innvandrere og kan muligens oppfattes av dem som frekt. Et annet vesentlig eksempel på frekke og krenkende ordbruk av politiet er å

finne hos Nora, en av OMOD informanter i deres rapport. Hun har opplevd at politiet har brukt krenkende uttalelser mot henne, som *”hvis du går ett skritt herifra så skal jeg slå deg, din svarte bla bla”*. Politibetjenten sa også flere frekk og krenkende utsagn som at hun skulle bare reise tilbake der hun er i fra, og at hun er stygg og ikke hørte til og at hun bare måtte komme seg vekk og at hun er feilvare. I likhet med Shaho svarte Nora politiet frekt og sa masse om hans drakt, som det at den var falsk og at han ikke fortjener å ha den (2008, s.42-43). I politiinstruksen § 5-2 tredje ledd står det: *Under tjenesteutførelsen er det ikke tillatt å bruke sårende eller andre upassende uttrykk. Likeså er alle slags skjellsord forbudt* (Lovdata, 2006). Det vil si at politiet ikke kan kalle folk for nedsettende og krenkende ting, og heller ikke komme med noen spydige kommentarer som for andre kan føles sårende eller upassende. Dermed er politiets frekke ordbruk i strid med loven.

I likhet med mine informanter opplevde informantene i Stone og Pettigrew (2000) undersøkelse at politibetjentene oppførte seg på en nedlatende, arrogante, skremmende og aggressive måte. De mente også at de oppførte seg på en sarkastisk måte for å provosere vedkommende til å reagere muntlig eller med hånda, sånn at politiet fikk en unnskylding til å arrestere dem. Denne samme tanken deler mine informanter, de mente at politiet oppførte seg på en slik måte fordi de ikke hadde noe annet å ta dem for. Stone og Pettigrew (2000) mente at denne oppfatningen ble delt av alle etnisk gruppene, men var mest utbredt blant svarte respondenter. To innvandrere informanter opplevde i likhet med mine informanter at politiet var ute etter å provosere dem og la dem miste kontrollen, samt snakket politibetjenten på en frekk måte:

”They’re just trying to be sarcastic so you probably lose your temper or get arrogant with them. That’s what they want I think” (s. 18).

Den andre informanten opplevde det på følgende måte:

”Well, basically their exact words were, yeah and I’ve got witnesses because I was with two other people yeah, was: ‘Don’t fuck me about, right, and I won’t fuck you about, where have you got your drugs’” (ibid).

Deres opplevelse kan ses i sammenheng med opplevelsene til mine informanter, der politiet oppførte seg på en frekk måte og snakket til dem på en nedlatende måte.

Selv om Waqas deler den samme oppfatningen som Leonardo og Sami om at politiet er ute etter å provosere utlendinger, ser han også på politiet med gode øyner. Når jeg spurte hva han synes om politiet på gateplan, sa han:

”Jeg synes dem gjør en bra jobb, at de fjerner bråkmakerne og de som lager kaos. Og om de stopper folk som ikke er bråkmakere så gjør de det bare for å provosere. Eller for å leke kjekkas, og vise at de er politimenn”.

Waqas mener at politiet gjør en bra jobb på gateplan, men han mener også at politiet kan stoppe uskyldige folk, også stoppe folk for å leke kjekkas og vise at de er politimenn. Også Hadi har blandede opplever av politiet: de kan gjøre mer enn jobben sin, og overdrive makt i noen situasjoner, men han har også positive erfaringer. Han utdypet det på følgende måte:

”Jeg har flere ganger blitt stoppet av politimenn som er utledning, og de behandler meg profesjonelt og gjør jobben sin og da blir jeg helt glad, de går rundt og sjekker ting, men ikke på samme måte som norsk politi”. Det var ikke noe ekstremt, det var helt normalt, og det er slik jeg synes de bør være. Dem trenger ikke lage et show for deg, med lys og alt skal være så synlig”.

Den tryggheten han opplevde i møtene med politibetjenter med innvandrerbakgrunn skapte ideen om at norsk politi må lære noe fra politi med bakgrunn fra andre land. De bør lære å ikke overdrive sjekkmetodene, men heller ta det rolig i situasjoner med stopp og sjekk, hevder han. Avstanden til norsk politi, både kulturelt og utseendemessig, vil ikke oppleves i møter med innvandrerpoliti. Sami er enig med Hadi om at betjenter med innvandrerbakgrunn er bedre enn norske, og at vi trenger flere av dem. Han formulerer seg slik:

”Kanskje hvis det var flere innvandrere som var politimenn. Så det må øke i antall. Når snakker jeg ikke at bare en politimann er mørkere i huden at han vil løse det bedre, men snakker om politimenn som kommer fra liknende bakgrunn som veldig mange ikke-vestlige innvandrere er da. Så vil man ha mer forståelse tror jeg, jeg tror de kan kjenne seg igjen i problemer og hvordan det er å være på den andre siden”.

Jeg tolker Samis sitat at hans tillit til politiet vil øke dersom det var flere med innvandrerbakgrunn. Også Leonardo mente det er viktig med flere politibetjenter med minoritetsbakgrunn som har forståelse og kunnskap om andre kulturer.

4.3 Synet på politiet som maktutøver

Det er allment kjente at politiet som institusjon er en makthaver med instruks, mens innvandrere kan være en marginalisert gruppe uten makt. Derfor blir det viktig å se på hva

mener de unge innvandermennene om politiet som maktutøver? Hvilke erfaringer har de med maktbruk fra politiets side, og hvordan oppfatter de situasjoner der de mener politiet har brukt urettmessig makt?

4.3.1 Hva slags makt har politiet?

I noen av informantenes eksempler kan man se opplevelser på maktulikhetene mellom politiet og innvandrere. Måten politiet gjennomfører makt i disse avsnittene kan være et eksempel på den første maktdimensjonen som Christensen og Daugaard Jensen (2008) presenterte, direkte makt. Makten utøves der og da mellom parter i en relasjon. Det er i konkrete møter politibetjentene var frekke mot Shaho, og provoserte Leonardo og hadde negative fordommer om innvandrere som mot Samer. Grunnen for at innvandrere til tross for lover og regler opplever seg forskjellbehandlet av politiet, kan ligge i at politiet er bemyndiget til å utøve makt i tjenesten. Som sagt tidligere er det lover og regler om hvordan politiet skal oppføre seg i møtet med publikum, men ikke alle blir overholdt. Dermed kan politiet bli utøvere av strukturelle makten, som Christensen og Daugaard Jensen (2008) presenterer. Med strukturell makt refererte de til at den enkelte aktøren kan fraskrive seg ansvaret til ansvarshavende sjef jfr. politiloven. Hierarkiske strukturen her består ikke bare av formelle lover og regler i samfunnet, men også av oppfatninger og forestillinger om hva en kan eller ikke kan. Når disse forestillingene blir akseptert av flertallet i en organisasjon, er det strukturell makt. Politiets struktur består ikke bare av formelle lover og regler fra politiloven og politiinstruksen, men den består også av oppfatninger og forestillinger politiet danner i jobben.

Det finnes flere tegn til dette i de overnevnte studiene, som nettopp konsentrerte seg om politiets fordommer. Som nevnt kan disse fordommene også dannes av andre politibetjentes erfaringer i jobben, også av negative oppfatninger om innvandrere i deler av befolkningen og oppslag i media med negative omtaler. Når de fleste i politiet har de samme oppfatningene av innvandrere danner de slik grunnlaget for strukturell makt. Det kan føre til at innvandrere føler det er vanskelig å forstå hvorfor politiet oppfører seg på en bestemt måte mot dem. Slik blir politiets maktutøvelse skjult. Den enkelte politimannen kan fraskrive seg ansvaret ved å henvise de til politijobben, ved å si at vår jobb er å se om alt er som det skal, og derfor stopper vi deg. Politibetjenter kan forklare et stopp ved å si at det er en rutine kontroll, selv om vedkommende som blir stoppet er overbevist om at det ble gjennomført en selektiv kontroll av han.

Hawks (1991) mener det er fem sentrale forutsetninger for bruk av makt. Den første er

tilstedeværelse, og er knyttet til relasjoner mellom mennesker. Her deles maktutøvelsen inn i direkte - og indirekte makt. Direkte makt betyr at partene er fysisk tilstedet når maktutøvelsen skjer, dette skal vi se eksempel på under punkt 4.5. Med indirekte maktutøvelse påvirker personene hverandre, uten noe fysisk kontakt. Et eksempel kan være arbeidsgiveren som forteller hvilke arbeidsoppgaver skal arbeidstakeren utføre. Dette har vi sett eksempel på fra de opplevelsene mine informanter fortalte under kapittel 3, hvor politiet flere ganger påvirket informantenes oppførsel. Den andre forutsetningen for makt, er at man må ha *maktferdigheter*, som for eksempel i form av tillit, respekt og kommunikasjonsferdigheter. I følge mine informanter har ikke alle politibetjenter de har møtt på denne maktforutsetningen. Som vist under punkt 4.2 opplevde mine informanter at politiet ikke kommuniserte på en riktig måte, og har mye å lære ennå. Noen politibetjenter viste heller ikke noe respekt til innformante og under punkt 6.2 skal vi se hvor lite tillit innvandrere har til politiet. I tillegg til disse to forutsetningene mener Hawks at de som har makt må også være i besittelse av minst en *maktkilde*. Han skiller mellom fire maktkilder, informativ, henvisningsmakt, ekspertmakt og til slutt legitim makt. Informantene mine opplever at politiet har alle fire maktkildene, dette skal se vi tegn på i neste punkt. Den fjerde maktforutsetningen er *makt som en gode*, hvor vedkommende som har makt må føle det som en gode og noe positivt. Den siste forutsetningen for makt er *selvtillit*, vedkommende må ha tro på seg selv og på sine beslutnings- og handlingsevne. Et eksempel på det er Leonardos sitat ovenfor. Han mente at politiet snakket med dem med høy selvtillit. Det kan vise at politiet ser på det å ha makt som noe positivt og dermed besitter de den siste maktforutsetningen.

Seip (1976) presisert også hvordan makten kan utøves. Han har presentert tre hovedkilder for hvordan en aktør kan utøve makt. Seip mener at makt kan for det første hvile på "*personlige egenskaper og aktiva*" (s. 412). Med det viser han til de ressursene aktøren besitter, som for eksempel en persons kunnskapsnivå, hans økonomiske evne, eller hans generelt karismatiske legning. Det kommer litt uklart frem blant informantenes episoder om politiet besitter en slik makt, fordi jeg tror den er mer egnet til den enkelte person og ikke politiet som en institusjon. For det andre kan makten hvile på sosialt instituerte posisjoner, der en har en posisjon innefor et institusjonelt system. Det er de reglene som gjelder for den enkelte institusjonen, som gir aktøren myndighet til å utøve makt. Politiet besitter den type makt fordi den er lik den strukturelle makten Christensen og Daugaard Jensen (2008) presenterer. Jeg antar at den type maktutøvelse Samer reflekterer til under punkt 4.5, er den makten politiet har som en del av et institusjonelt system, i kraft av yrket som politi. I

politiloven § 6 fjerde ledd står det: ”*Politiet kan anvende makt under tjenesteutførelsen i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig*”. I følge denne loven har politiet myndighet til å utøve makt. Denne paragrafen viser ikke hvordan politiet skal bruke denne makten, men både i politiloven og politiinstruksen står det hvilke oppgaver politiet har og når politiets utøvelse av tjeneste kan finne sted. For det tredje mener Seip at makt kan ha sin kilde ved at aktørene samarbeider, enten mellom posisjoner eller personer. Her vil vedkommende styrke sin makt ved å samarbeide med andre makthavere. Under neste punkt kommer jeg til å fremstille en episode fra Samer, som viser at politiet ikke benyttet seg av den type makt.

Gudmund Hernes (1978) ser også på makt som kompetanse og posisjon, som kan skape grunnlag for avhengighet mellom den som ikke kan og den som kan. Hernes mener at kompetanse og posisjon gir fagutøveren makt. For politiet antar jeg at den makten kan legitimeres på to måter. Det første er den kompetansen politibetjenten får gjennom godkjenningen etter endt utdanning. Og den andre måten er den posisjonen vedkommende får gjennom sin stilling i politiet. Videre gir denne stillingen politibetjenten myndighet til å utøve sitt fag på det stede de er ansatt. Politiet kan da ha en formell legitimitet, de har fullført tre års utdanning på politihøgskolen. Men de kan også ha en uformell legitimitet gjennom arbeidserfaringene og omdømme som fagutøver.

Koch presenterer tre former for makt som han mener politiet har. Den første er *power of definition*, det vil si makt til å definere en person eller en handling som mistenksom, og dermed som et relevant objekt for foreløpig kontroll (i Sollund, 2007, s. 104) Den makttypen kan ses i sammenheng med det objektiverende blikket jeg presenterte under punkt 4.1, fordi her blir den som stoppet sett på som et objekt. Det kan fungere diskriminerende på innvandrere, fordi politiinformantene hos Miller, Bland og Quinton (2000c) vurderer et stopp ut fra utseende. Både mine og Stone og Pettigrews (2000) informanter er bevist på at politiet stopper akkurat dem på grunn av deres utseende, noe de mente var urettmessig mistenkeliggjøring. I alle de opplevelsene mine informanter fortalte meg under kapittel 3 hadde politiet definisjonsmakt til å avgjøre om en person skal stoppes eller ikke. Når politiet har ledig tid, kan bruken av denne maktformen øke mye mer. Den andre er *power of procedure*, det vil si makt til å formalisere definisjoner og etablere en rettslig reaksjon eller ta skritt mot en prosessuell undersøkelse av gyldigheten av definisjon. Den tredje er *legal use of force*, det vil si å undertrykke motstand mot noen av de andre former for makt. De to siste makttypene skal jeg vise eksempel på i punkt 4.4.

Foucault (1999) maktperspektiv kan også beskrive hvordan makten gjennomføres av

politiet, og den blir illustrert ut fra hvordan fengselet er organisert. Han mener at samfunnet er fult av teknikker som disiplinerer sjelen gjennom kontroll av kroppen. Dette har vi sett tegn på i de gjennomgåtte underkapitlene. Videre mener han at disse teknikkene gjør at vi tar maktens verdier opp i oss og regulerer vår egen atferd, uten tvang fra andre. Å kunne ha makt over egen kropp gir mulighet til registrering, som skaper kunnskap, og kunnskap gir grunnlaget for makt. I følge Foucault (1995) ligger makt i alle relasjoner, med styreforhold som endrer seg kontinuerlig. I disse forholdene dannes mønstre, som utkrystalliserer karakteriserer seg som en gruppes makt over andre, eks statsapparater. Med andre ord beskriver Foucault en makt som dannes nedenfra hvor makten utøves både gjennom fysisk tvang og internalisering av adferd og ideer. Foucault perspektiv kan kalles for et panoptisk maktbegrep, fordi det bygger på at få kan observere mange og korrigering av deres adferd. For ham handler disiplin om å kontrollere kroppen, for at den skal være nyttig og mer effektiv. I en panoptisk modell er det mulig at få kontrollere mange ved at vedkommende til enhver tid kan bli sett (overvåket), uten selv å vite det. Et eksempel på en slik overvåkingsmodell kan være det panoptiske fengselet. Siden vedkommende er anonym mener Foucault det er uviktig hvem som håndhever denne makten.

Dette perspektivet kan vise til hvordan politiet som et kontrollorgan kan ha makt over publikum, hvor de til en hver tid stopper og sjekker folk. I dette tilfellet er det innvandrere som ofte blir stoppet og sjekket, og føler seg dermed urettferdigbehandlet. Foucault maktperspektiv belyser også innvandreres oppfatning av at politiet ser på dem gjennom et objektiverende- og voyeuristiske blikk. Hans perspektiv viser også at makt utøves gjennom fysisk tvang, som for eksempel den fysiske makten politiet utførte på Samers venn under neste punkt. Vi så ovenfor hvordan politiet utøvde sin makt ved å internalisere innvandrerens atferd, ved at mange av mine informanter er blitt bevisst om at politiet stopper dem på grunn av deres utseende og politiets stereotyper. Slike negative oppfatning av politimakten kan føre til at færre personer ønsker å klage om de opplever seg negativ feilbehandlet av politiet. Flere vil ikke lenger ha tro på politiet og deres misstilt vil øke. Dette skal jeg komme nærmere inn på under kapitel 5.

Som vi så har politiet stor makt, og noen ganger kan den makten være i strid mot lover og regler, det skal vi se eksempel på under punkt 4.4. Vi har nå sett at politiet har makten som får innvandrere og andre publikum til å adlyde deres pålegg. Denne makten skjer en direkte eller indirekte, og kan bli skjult ved hjelp av den strukturelle makten politiet har. I neste punkt

kommer jeg til å vise eksempler på noen episoder mine informanter fortalte og forklare dem ved hjelp av noen maktbegreper

4.3.2 Politiet er lite hjelpsomme

Mange av mine informanter har sin egen måte å se på politiet og spesielt hvordan de opererer, og de sine formeninger om de metodene politiet tar i bruk. Samer fortalte meg om to episoder som kan illustrere dette:

”En gang da jeg satt i toget mot [stor by] stjal noen kamerautstyret mitt som var verdt 70 tusen kr og jeg mistenkte at vedkommende som stjal gikk av ved en [by i Hedmark] Jeg ringte politiet og anmeldte det og ringte NSB og spurte om det er noen overvåkningskamera på [by i Hedmark] togstasjon og fortalte at jeg ble frastjålet utstyret mitt. De sa ”ja vi har full oversikt, men vi lagrer det i kun 7 dager, så da må dere gjøre det fort”. Dagen etter gikk jeg til politiet og fortalte at jeg mistenker om at han gikk av på [en by i Hedmark] togstasjon hvis dere for taket i overvåkingsbilder så kan jeg sitte med dere å se på dem og gjenkjenne kamera ryggsekken, og jeg sa til dem husk at det blir slettet etter 7 dager fra NSB harddisk. Så gikk det 7 dager og så ringte jeg politiet igjen og etterforskeren sa ”vi har ikke fått bestilt overvåknings bilder, så den saken er tapt”. Jeg ga dem et råd, men de gadd ikke gjøre noe og de var lite hjelpsomme. Når jeg mistet utstyret og kom i kontakt med politiet så ble jeg nesten politibetjent selv og ville etterforske det her og finne ut av det selv”.

Jeg merket at Samer var ikke så begeistret over den jobben politiet utfører, når det gjelder den episoden da han ble frastjålet kamerautstyret sitt. Han er heller ikke fornøyd med deres innsats. Samer viste sin irritasjon og fortalte:

”Så hvis det ikke er noe så alvorlig så gidder de ikke å fikse det, så alle tyverier er ikke noe, men om det er mord så gjør de noe med det. Om det er store beløper så greit, men 70 tusen holder ikke. Jeg ble skuffet over deres egen innsats”.

Den hendelsen har fått Samer til å tenke og reflektere rundt politijobben. Han ser på politiet som lite hjelpsomme fordi de hjalp han ikke med noe, og han ” ble nesten politibetjent selv”. I denne episoden kunne man merke at politiet hadde mer makt enn Samer. Jeg antar at politietterforskeren i Samer tilfelle hadde makten til å samarbeide med NSB for å finne tyven som stjal kamerautstyret. I følge Samer sitater har ikke politiet benyttet seg av denne makten.

Det virker som at politiet er ikke engasjert i de sakene de ikke prioriterer, og Samer oppfattet det som mangel på god innsats. Samer hadde ikke stor tro på at politiet kommer til å gjøre noe, dermed manglet han tillit til politiet. Selv om Samer egentlig ikke ønsket å anmelde saken, gjorde han det likevel fordi det var utstyr som han brukte fra jobben og de var 70 000 kroner verdt. Han tenkte at han ikke ville finne ut av saken alene, og derfor tok han kontakt med politiet siden de har legitim makt. Det vil si at de gjennom sin stilling er gitt myndighet og autoritet til å ta beslutninger. Politi har myndighet som gjør at deres ord er akseptert og hørt i de fleste områdene.

Vi kan også se tegn på to av Christensen og Daugaard Jensen (2008) makt dimensjoner, direkte og indirekte makt. Siden politietterforskeren som vist ovenfor har makt, kan han også på en direkte måte påvirke utfalle av saken. Vi så at Samer ba politietterforskeren om å skaffe videoopptaket fra NSB, og at han måtte gjøre det innen syv dager. Siden politiet ikke skaffet opptaket, påvirket de beslutningsprosessen i anmeldelsen og saken ble henlagt. Politietterforskeren hadde indirekte makt på saken, siden han muligens ikke skaffet videoopptaket, fordi han ikke prioriterte å etterforske saken. Dermed utførte politietterforskeren filtrering av hvilke sak som skal komme med i beslutningsarenaen. Det betegner Christensen og Daugaard Jensen (2008) for problemregulering og det forklarer han i figuren 4 (s. 47). Her vil kun den som er mektig få sine saker gjennom. I politiets vurderinger av hvilke saker som skal prioriteres, handler det kanskje mest om sakens alvorlighet og mindre om anmelders status. Samer hadde en respektabel og viktig jobb i media, men det fikk ingen betydning for politiets prioritering. Det kan tyde på at Samer sin episode skiller seg fra denne maktdimensjonen. Gudmund Hernes (1978) mener at avmakt er et fenomen som inntreffer når betingelsene for målrettet handling ikke lenger er tilfredsstillende. Slik skiller Hernes avmakt fra graden av ressurstilgang, og fremhever at de resurssterke aktører også kan rammes av avmakt. Hernes avmaktsteori forklarer hvordan Samer til tross for Christensen og Daugaard Jensen (2008) forklaring, følte seg avmektig selv om han var resurssterk. Med det forstår jeg at følelsen av avmektighet ikke nødvendigvis belaster kun ressursvake, men også de som er resurssterke og er mektige. Den enkelte politibetjent har en overordnet som de mottar sin ordre fra. For å fremstille det kan modellen Finstad fremstilte i kapitlet "Politiet og samfunnet" benyttes (1997, s. 277). Den fremstiller hvordan politiet er organisert i Norge, og at politietaten er et hierarkisk oppbygd system. Dette kan for eksempel være politimesteren i det enkelte politidistrikt, som har en overordnet makt over politibetjenten. Her skjer maktmaskering ved at politibetjenten skjuler seg bak at politidistriktet ikke har kapasitet til å

finne tyven.

Vi så hvordan noen av informantene mine under kapitel 3 mislikte å bli stoppet og sjekket, enten med eller uten grunn og enten stående, gående eller kjørende. I motsetning til det fortalte Samer om sitt ønske om å få hjelp fra politiet og hvordan de opererte som negativt: han fortalte meg følgende historie:

”Det var en gang jeg var ute på byen og var 18 eller 19 år og erfarte blind vold fra en gjeng vietnamesere på et utested. Jeg så at en gutt ble slått ikke sant så jeg gikk bort og spurte hvorfor slo du ham og da så han rart på meg, og så snudde jeg meg og da fikk jeg et glass i bakhodet, sånn startet det. Han ene vennen min kjente dem og sa ”la oss gå ut å fikse det, jeg hadde ikke gjort noe som helst vi skulle ut å mekle mellom oss. De var ruset og visste ikke hva de drev med. Vi gikk ut, så også kommer det 5-6 stykker bak oss i tillegg, så ble jeg hoppet på bakfra og ble lagt i bakken og fikk et par slag. Mens jeg lå nede så jeg politibilen kjøre forbi”.

Denne episoden Samer fortalte meg skilte seg mest ut fra de andre opplevelsene i denne oppgaven. I alle de overnevnte situasjonene, stoppet og sjekket politiet mine informanter for å kontrollere at alt er som det skal. Mens volden Samer opplevde var en konsekvens av at han mente at politiet ikke kontrollerte situasjonene bra nok. Finstad (2000a) og Sollund (2007) mener at en økning i stopp og sjekk metoden, kan skape noen problemer for den som blir stoppet. Når det gjelder Samers episode blir spørsmålene: Hva vil skje om politiet unnlater å stoppe og sjekke en situasjon og hvor er politiet når de trengs? Samer ble banket opp og slått flere ganger, og han skulle ønske at politiet så ham. I følge Samer så var det merkelig hvordan politiet ikke så ham, fordi de ikke kjørte så langt unna dem. I begge disse episodene trengte Samer politiets hjelp, enten det var å finne kamerautstyret eller å hjelpe han fra å bli banket ned. Men i begge tilfelle stilte ikke politiet opp, hvor de enten ikke hadde nok ressurser for å finne kamerautstyret eller at de ikke så Samer bli banket. Igjen siden jeg ikke kan finne de samme politibetjentene, blir det vanskelig og akkurat vite hvorfor politiet i den første episoden ikke anstrengte seg for å hente filmen fra NSB. Det blir like vanskelig å finne ut om politiet så Samer den dagen eller ikke. Med andre ord jeg har ingen dokumentasjoner på politimennene som stanset Samer da disse to hendelsene inntraff, fordi det ikke står registrert noe sted. Dette skal jeg gå nærmere inn på under kapitel 6.

Det eneste jeg kan si er at politiets oppførsel i begge tilfellene var i strid med politiloven § 2, som viser til hva politiets oppgaver er. Politiet skal beskytte personer,

eiendom og fellesgoder og verne om all lovlig virksomhet, samt opprettholde den offentlige orden og sikkerheten. De skal også verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet, ved enten å jobbe alene eller samarbeide med andre myndigheter. Politiet skal også forebygge og avdekke kriminelle virksomheter, forebygge krenkelser av den offentlige orden og sikkerheten, samt forfølge straffbare forhold i samsvar med loven. Politiets arbeid går også ut på å yte borgernes hjelp og tjenester i fasesituasjoner, i lovbestemte tilfeller eller når forholdet tilsier at politiets bistand er påkrevende og naturlig. I tillegg til disse oppgavene skal politiet på anmodning yte andre offentlige myndigheter vern og bistand under tjeneste, samarbeide med andre myndigheter og organisasjoner tillagt oppgaver som berører politiets virkefelt så lenge andre lover ikke er til noe hinder, samt utføre andre oppgaver som er fastsatt i andre lover. Ut fra denne redegjørelsen ser jeg at politiet ikke utførte sine oppgaver på en riktig måte når det gjelder episodene til Samer. Som jeg forstår er politiet i tillegg til et kontrollorgan, også et hjelpeorgan. De skal hjelpe mennesker i nød, noe de ikke gjorde med Samer. I følge politiloven § 2 nr 4 skulle politiet ha *tjent* Samer i den *faresituasjonen* han opplevde. Politiet skulle også ha samarbeidet med NSB om å finne tyven som stjal kamerautstyret til Samer, noe de også ikke gjorde. Det viser tegn på at politiet av og til kan være sløve og ufokuserte, og at de prioriterer ulike hendelser etter hva de synes er viktigst og har ressurser til.

Mange blant Sollund (2007) informanter var også misfornøyde med politiets innsats, og derfor ville ikke alle anmelde forhold til politiet. Jørgen sa følgende: *"Nei jeg ville tatt tilbake på min egen måte"* (s. 210). Som vist ovenfor så har Samer en tilsvarende tanke. Han anmeldte tyveriet av kamerautstyret til politiet ikke fordi han hadde tro på at politiet ville finne kamerautstyret hans, men fordi han alltid velger å gå den formelle veien og fordi tyveriet gjaldt jobben hans. Ivar, også en av informantene til Sollund var i likhet med Samer irritert over hvorfor politiet ikke fulgte opp en sak han anmeldte. Han hadde ved to anledninger vært hos politiet og anmeldt rasistiske telefoner og e-poster som har kommet til organisasjonen hvor han jobber (ibid). I likhet med Samer så fulgte ikke politiet opp saken, selv om det var mulig å spore e-postene til avsender. Jeg så den store misnøyen Samer har overfor norsk politi. Han utdypet enda mer om hvordan politiet opererer og hvordan han selv ser på politi yrket. Samer formulerte sin misnøye slik:

"Jeg vet at politiet gjør god jobb på andre felt, men ikke når det gjelder ungdommer, det synes jeg ikke, fordi det er mange ungdommer som man kan få taket i veldig god alder og reddet dem, men nå er de inne og blir der. (...) Jeg tror mange politi folk

jobber kun for pengenes skyld, det er motivasjonene deres og ikke for lovens eller rettferdighetens skyld, det betyr at de blir opplært at det er galt og jeg kan arrestere folk for det, og det vil jeg få penger for da gjør vi det, det er en vanlig jobb. De tenker ikke så mye på hvordan de opptrer eller hvordan ungdommer ser på dem, eller hvordan de gjør seg selv synlig og de tar det som ren jobb”.

Samer mente at politiet på visse områder ikke gjør en god nok innsats, som for eksempel når det gjelder tyveri og ungdommer, noe han mener de burde gjøre. Mens politiet for Samer jobber kun for pengenes skyld, og gjør det de har blitt opplært til fordi de får lønn for det og ikke fordi de er opptatt av lover og regler. Motivasjonen til politibetjentene i Ansel-Henrys og Jespersens (2003) undersøkelse er å arbeide i spenning og action i form av biljakt, pågripelse og bekjemping av kriminalitet. Videre blir det presisert at politiet har ideen om å være samfunnets helt eller beskytteren (s. 57). Finstad (2000a) fant at de fleste politibetjentene melder seg på et oppdrag når de vet at det er spenning, for eksempel når det er en tyv som prøver å stikke av. Det er i motsetning til oppdrag med trafikkulykker, som ikke er like attraktivt å melde seg til fordi det betyr mye papirarbeid. Selv om politiets oppgaver er presisert i politiinstruksen, så har politiet makt, og den makten kan muligens også gi dem noen muligheter til å prioritere deres arbeidsfokus.

Hadi fortalte meg om at han har møtt på politibetjenter som har dårlig erfaring av kjøretøy, han formulerte det slik:

”En gang ble jeg stoppet av politiet fordi det menet at jeg hadde senket bilen og at det var ulovlig, men det var det ikke, jeg hadde bare store felger. En politibetjent kommer og snakker til meg mens han andre går rundt og sjekker bilen. Alt gikk som normalt de spurte om førerkortet og vognkort osv., og ba meg komme ut av bilen og sa til meg” ja hvordan er din bil er den senket?”, og da sa jeg ”nei det har jeg ikke, og jeg sier ikke noe hvis det ikke er sant, fordi jeg har ingen interesser til å lyve til deg”. Man kan lett se om bilen er det, så når jeg fikk mangellapp og dro til vegvesen sa han mannen som jobbet der ”hvem idiot er det som har sagt det til deg, er han helt dum, hvordan kan de ikke se om den er senket eller ikke, de er jo politi de har peiling på slik. Bilen er jo ikke senket noe millimeter en gang, den er original slik, hvordan kunne de ikke se det”. Han reiv i stykker mangellappen og sa ”kjør ut det er helt i orden”.

Hadi fikk mangellapp fordi politiet mente at han har senket bilen, noe han ikke mente selv. I rapporten *”Underveis mot et bedre vern”* (1999) har Senter mot etnisk diskriminering fokusert

på møte mellom politiet og minoriteter. Rapporten konstaterer at personer med minoritetsbakgrunn blir ikke hørt av enkelte polititjenestemenn (s. 61). Hadis episode kan være en god illustrasjon på det, han fortalte politiet at bilen ikke var senket, men de hørte ikke på ham og ga han en mangellapp. Hadis episode kan gjøre politiet oppmerksomme på betydningen av å lytte til det innvandrere forklarer. I likhet med Samer ser vi at politiet i Hadis tilfelle også viste tegn på makt. De samme kategoriene og forklaringene jeg brukte for å belyse maktforskjellen mellom Samer og politietterforskeren, kan også benyttes her. Jeg antar at politiet ikke hørte etter på det Shaho og Hadi sa fordi de var klar over at de har to av Hawks (1991) maktkilder; ekspertmakt og legitim makt. Dette til tross for at politibetjenten mente at bilen til Hadi var senket, når den egentlig ikke var det i følge vegvesen. Her ser vi også tegn på Hawks første maktkategori; makt over, er den formen som ofte er i fokus når makt beskrives i litteraturen, siden den betraktes som den patriarkalske formen for makt. Den formen for makt kan også betegnes som det negative aspektet ved makt. Det innebærer at den mektigste i relasjonene får gjennomslag for sine interesser, eller får den andre til å gjøre noe vedkommende ikke ville ha gjort. Under denne kategorien får ikke vedkommende rom til å bestemme over egne saker, som kan være av sentral betydning for personen (s.755-758). Det viser maktulikhetene mellom politiet og Hadi, her fikk politiet Hadi til å gjøre noe han egentlig ikke så noen mening i, men de kunne ikke motsi politiets ordre. Jeg tror ikke politiet stoppet Hadi fordi de ville vise frem sin makt, men heller fordi de hadde en tilsynelatende grunn til det. Respondentene i Miller, Bland og Quinton (2000c, s. 27) studiet viser at politiet har et fokus på trafikkkontrollen, spesielt kjøretøy. De ser etter feil på bilen, kjøring uten førekort eller bilbeltet, farlig- og hurtigkjøring. I den overnevnte episoden ble Hadi stoppet og sjekket fordi politiet så at noe var feil med bilen. De andre kriteriene respondentene til Miller, Bland og Quinton tar opp har vært grunner som mine informanter har blitt stoppet for under punkt 3.4.

I tillegg til den overnevnte episoden har Hadi andre tanker om hvordan politiet er, han forsetter:

"Det som er typisk er at en av dem [politibetjenten] skal alltid være vennlig med deg og den andre skal være drittsekken. Det er to stykker og de skal alltid ha den leken der, som om vi ikke skjønner det. Den ene er ekstrem og den andre prøver å være hyggelig sånn at du roer deg ned og hører på ham".

Her viser Hadi enda en side av politijobben, at de har en form for en strategi hvor den ene politibetjenten er streng og den andre er hyggelig. Politinformantene til Sollund (2007) viser til en liknende strategi i møtet, men betegnet det for å gå ”høyt ut” eller å gå ”lavt”. Det å gå høyt ut i møtet vil si at politiet markerer autoritet og markerer hvor grensen går og viser at det er dem som har makt. Når politiet går lavt ut vil det si at de er mer diplomatiske, så møtet ikke åpner for konflikt. Den første tilnærmingen blir oftere brukt blant ferske politibetjenter, fordi de er usikre (s. 91). Et lignende bilde av politiet merket jeg i en scene i filmen *”Street of Oslo”* (2010). Det er en film som er produsert av og for ansatte i Oslo politidistrikt. Scenen viste at den ene politibetjenten var rolig, mens den andre var mer aggressive. Scenen gikk som følgende:

”7 svarte gutter står og snakker høylytt og med tydelig kroppsspråk utenfor Oslo city. Georg går bort til en av guttene og snakker med ham. De andre flytter fokuset fra sin krangel og over på Georg og ungdommen han snakker med.

En sier – hva skjer ’a – er du og purken liksom pals nå? Da kommer Tom inn i bildet – han er litt på etterskudd inn i situasjonen. Han klapper i hendene og roper: - Okei – nå er det nok. Come on gutter – dere har ett minutt på dere. Guttene blir sinte og roper at de ikke har gjort noe og lydnivået tar seg betraktelig opp”

I filmen kunne man merke at Tom var den som gikk ut høyt, fordi han overdrev i oppførsel og var den ”ekstreme” mens Georg gikk ut lavt og var den hyggelige og rolige. Tom kom og ba guttene om å gå fra stedet uten å forstå hvorfor, mens Georg bare ville småprate med guttene. Det var ikke bare denne scenen, men andre scener i filmen, så jeg klar tegn til at Georg var den vennlige mens Tom var den ”slemme”. Det kan hende at det er en tradisjonell fremgangsmåte som politiet blir opplært til å gjøre, noe som kan være overlagt og avtalt på forhånd mellom politibetjentene. Igjen ser vi tegn på makt i denne episoden, hvor politiet føler seg bemyndige og erkjenner sin makt til enten å være harde og slemme eller milde og vennlige. Dette fordi de muligens har tillatelse til det fra sin overordnede. Her kan vi i tillegg se tegn på hvordan makten kan maskeres, at den ses utenfra. Den snille politibetjenten vil ikke se på den andre politibetjenten som slem, fordi i hans øyner så gjør han bare jobben sin. Politibetjenten ser dermed på dette forholdet med et utenforstående perspektiv. For å hindre det må politibetjenten se på det forholde fra et innenfra perspektiv, fra innvandrers ståsted.

Vi har nå sett hva mine informanter mener om politiets maktutøvelse, hvor politiet har både de nødvendige forutsetningene og maktkildene for å utøve makt. Det er under møtet med

innvandrere politiet viser sin strukturelle, indirekte og direkte makt. Episodene jeg har presentert ovenfor viser unge gutters missnøye med politiets innsats, oppførsel og måter de opererer på. Episodene illustrerer maktulikhetene mellom innvandrere og politiet, og at politiet har mer makt enn innvandrere. Noe som kan føre til at innvandrere føler seg utrygge og avmektige

4.4 Syntet på politiet som maktmisbruker

I det følgende fremstiller jeg formeninger mine informanter har om det de oppfatter som maktmisbruk fra politiets side. Av informantene var det bare Samer, Sami og Fayeze som hadde meninger om dette. Samis erfaringer med et politi som har makt til å misbruke den, er dannet fra tidligere erfaringer han har fra hjemlandet, jfr. 4.5. Han formulerte det på følgende måte:

”(...) Man skal ikke ta det for gitt at politimenn går etter reglen, de har en stilling som gir dem mye makt og det er ikke nødvendigvis at de begrenser seg til den makten de har. Det er frykten til hvor mye de kan bruke denne makten, siden jeg har opplevd at andre politifolk gjør som de vil, deres stilling gir dem makt til å misbruke makt (...)”

Samis tidligere erfaringer med politiet i hjemlandet har preget hans bilde på norsk politiet. Det har overbevist han om at folk i uniform kan gjøre hva som helst og at de har mye makt. Politiet tuler man ikke med, sier han. Den frykten Sami nevner kan kanskje være vanskelig for andre å forstå fullt ut, også hvorfor han overfører politiets maktovergrep i hjemlandet til norsk politi. Videre i intervjuet fortalte Fayeze hvordan han mente politiet viser sin makt:

”Klesdrakten til politiet har mye å si, og det er forskjell fra situasjon til situasjon. For eksempel i en situasjon der det er snakk om makt da er det bare å ta på seg drakta så får du kontrollen med en gang, på en måte å vise autoritet at du skal passe på her. Og når det gjelder trafikk kontroll da er det bra å bruke drakten, men når det gjelder visse andre ting er det bedre å ha på seg vanlig klær”.

Sami er interessert i hvordan politiet utfører makt, mens Fayeze er mer opptatt av hvordan politiet viser sin makt. Fayeze mener at om politiet ønsker makt så kan de bare ta på seg politiuniformen så har de makt. Mens samtidig så mener han at politiet bør kle seg ut fra situasjonen. Da jeg spurte Samer om han hadde flere hendelser å fortelle meg om, nevnte han en episode som han knyttet til maktulikhetene mellom innvandrere og politiet i møtet:

"En venn av meg fikk gjennomgå vold fra politiet, vi var på byen, og noen venner av meg kranglet med DJ og folk var fulle, og han sa i høyttaleren noe med mother fucker, og da tenkte mine venner at han sa det til dem og de ble irriterte og glass føy fra andre siden av diskoteket på DJ og det var fullt kaos. Jeg var midt i det og tenkte jeg må komme meg ut fordi jeg ikke ville ha en del i det her. Så gikk bråket til å bli utenfor diskoteket og da kom 7-8 politibil den kvelden, og han ene vennen min som var med på bråket, han ble tatt av politiet veldig hardt. Han er tynn kar og han ble slengt mot et gjæret, og mens han hadde ansiktet mot gjæret tok de håndjern og slang ham ned, og i det så knakk de hånne hans og han hadde kneet til politibetjenten som veide 100 kg minst i nakken, og de holdt ham nede. Den andre kompisen min ser dette og sier "det er urettferdig det er greit at vi var i bråk, men han knakk armen hans jo" og han andre vennen min skriker "du knakk armen min" og politiet sier "hold skjeft" og presser mer med kneet hans i nakken til min venn. Han andre kompisen min ser dette og blir veldig sur og går til politibetjenten og sparker ham rett i nesa. Han fikk 3 måneders fengsel for å ha gjort det, selv om kamera ikke viste sparket".

Samer opplevde politiets oppførsel mot hans venn som politivold og det plaget ham at han ikke kunne gjøre noe. Sollund (2007) problematiserer i sin bok måten stopp og sjekk metoden utføres på. Hun mener at mange situasjoner eskalerer og blir mer alvorlige på grunn av politiets adferd. Videre i boka trekker hun frem ulike årsaker til hvorfor møtet mellom innvandrere og politiet kan eskalere. Sollund mener at det viktigste er at politiet ofte er autoritære og aggressive, bruker nedsettende språk og i liten grad forklarer årsaken til hvorfor de stopper og sjekker vedkommende. Dette samsvarer med det jeg fant blant mine informanter. Sollund (2007) mener at når situasjoner eskalerer, øker også faren for direkte maktmisbruk. En av hennes innvandrere informant forteller om en episode der han blir tilfeldig stoppet mens han er på vei til jobb i bilen sin. Da han stoppes spør han hvorfor han blir stoppet. I stedet for et svar blir han møtt med en frekk bemerkning. Gutten noterte da navn på publikum som mulige vitner og dermed forsøker politibetjentene å ta papiret han noterer på, men det mislykkes. Gutten blir invitert inn i en butikk av eieren som har sett hendelsen. Da han kommer ut etter ti-femten minutter ser han at politiet er der fortsatt, men at de har tilkalt forsterkninger. Han overmannes av fire politibetjenter selv om publikum prøver å hjelpe han. Når politiet tok basketaket på ham knuste de brillene og han fikk skade på det ene øyet. Det endte med at han ble sterkt forslått og kastet på glattcelle uten noen forklaring på hvorfor han ble stoppet i utgangspunktet (s. 97-98).

Noras møte med politiet kan også være et godt eksempel på vold fra politiet. Hun er en av OMOD (2006) informanter. Hun var ute en kveld på byen med sine venninner da veskene deres ble frastjålet av en gutt og en jente. Nora ble utsatt for krenkende og frekke utsagn av politibetjenten som dro henne vekk etter håret, mens hennes hender ble holdt stramt. Deretter holdt politibetjentene henne nede for så og slengte henne bort til politibilen. Når Nora nektet å gå inn i bilen begynte betjenten å sparke henne slik at hun fikk mange blåmerker. Noen av hennes venninner kom bort til politimannen og sa: "Hun har ikke gjort noe galt, dere så jo hva som skjedde". Og da svarte ham: "Drit i det. Hvis du kommer ett skritt nærmere så skulle han slå til de stygge krøllene deres og de skulle bli med i arresten de og". Nora ble dyttet inn i bilen og hun ble dårlig og begynte å kaste opp fordi politimannen hadde banket henne. Da politiet kom frem til stasjonen og Nora skulle ut av bilen, tok politimannen hardt hennes hånd først for å tørke bort spytte og alt som var i bil fra før (s. 40-47). Det var disse følelsene Nora satt med etter å ha opplevd politivold:

"Jeg hadde så mange merker og bena mine verket og jeg var sparket og slått over hele kroppen. Det var så vondt. Og håret. Han hadde lugget meg og dratt meg så masse at jeg hadde mistet masse hår"(s. 44).

Jeg kan se noen likheter mellom de to overnevnte hendelsene og Samers episode om vennen som politiet brakk armen på. I alle tilfellene var politimennene aggressive og utførte ulovlig makt. I hvor stor grad disse overnevnte hendelsene er faktisk politivold eller unødvendig og ulovlig bruk av fysisk vold, kan kanskje diskuteres. Men i følge juristen Anders Bratholm (1999) er definisjonene på politivold som følgende: *"Med politivold forstås politiets forsettlig eller grovt uaktsomme ulovlige bruk av fysisk vold mot personer (legemskrenkelse), under utførelsen av tjenesten"*(i Bratholm, 1999, s. 19 av politivoldsrapporten, 1982). Ut fra den definisjon på politivold kan det være rimelig å forstå disse overnevnte episoden som ulovlig legemskrenkelse. Når det gjelder historier om politivold mener Finstad at: *Hvis historien om opplevd politiovergrep er detaljerte, situasjonsspesifikke og formidles uten at forskeren har stilt spørsmål om "politivold" handler det mest sannsynlig om selvopplevde politiovergrep* (i Sollund, 2007, s 138). Jeg er enig i Sollunds (2007) forståelse av sitatet til Finstad: når intervjupersonene forteller om episoder de selv har opplevd om overgrep, kan det være rimelig å ta opplevelsen på alvor (s. 138). Jeg spurte ikke Samer om han eller noen han kjenner har vært utsatt for politivold, jeg spurte bare om han har flere hendelser å fortelle meg om. Han fortalte uoppfordret om volden han var vitne til overfor vennen sin. Volden var ikke

selvopplevd, slik Finstad skriver om, men Samer var til stede da vennen opplevde det.

Et sentralt moment blir om det var maktmisbruk av politiet eller ikke? Politiets maktbruk reguleres og legitimeres av politiinstruksen § 3-1 andre ledd, det står blant annet: *”Politiet skal ikke ta i bruk noe sterkere middel før mildere midler har vært forgjeves forsøkt, eller situasjonen tilsier at slike må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige. Når forholdene tillater det skal målet derfor i første omgang søkes nådd gjennom råd, opplysning og tilrettevisning”*. Politiinstruksen tilsier at politiet kan ikke bruke mer makt enn det som trengs, og i episoden til Samer ble hans venn både *”slengt mot et gjæret”* og *holdt så hardt av politiet brakk armen hans* og måtte kjøres til legevakten. I tillegg til det hadde en politimann *kneet sitt hardt på nakken hans*. Sami nevnte tidligere at jo mørkere en er, jo verre blir vedkommende behandlet. Nora er opprinnelig afrikaner, og siden politiet kalte henne for neger, antyder jeg at hun er mørkere enn Samer sin venn. Så om vi sammenlikner disse to opplevelsene, kan Noras episode med voldelig behandling av politiet være et eksempel på det Sami hevder. Om politiet virkelig skiller mellom hvor mørke mennesker når de utøver makt, vet jeg ikke. Samer opplevelse kan var et eksempel på de tre maktformene Koch mener politiet besitter (i Sollund, 2007, s. 104). Jeg antar at bråket startet først inn i diskoteket og deretter fortsatte det utenfor diskoteket. Siden det var mange folk som kranglet kunne det være vanskelig for politiet å vite hvem som startet det hele, og dermed utførte de sin definitoriske makt ved å definere vennen til Samer som mistenkelig. Deretter brukte politiet sin prosessuelle makt, og holdt vennen. Og tilslutt brukte politiet sin legale rett til makt for å hindre motstand ved å bruke fysisk makt mot vennen, som å dytte ham inn mot et gjæret og ta på han håndjern. Politiet gikk til fysisk makt for å hindre vennens mulig motstand mot den prosessuelle makten, pågripelse.

Politiinstruksen § 3.2 regulerer bruk av håndjern og viser at den kan anvendes på personer som under pågripelse eller transport truer med eller gjør seg skyldig i vold eller der forholdene gir grunn til frykt for at vedkommende vil utøve en slik handling. Den kan også anvendes mot personer som forsøker å skade seg selv eller hindring av forspillelse av bevis. I følge Worden (1996) kan den type oppførsel politiet hadde mot Samer sin venn, defineres som unødvendig og overdreven maktbruk (i Sollund, 2007, s.139). Politiet trengte ikke dytte han mot gjæret, holde han nede med kneet på nakken hans og holde ham så hardt i armen at den brakk. Episoden skjedde utenfor et diskotek, mange var fulle og kastet flasker på hverandre, så politiets behov for å få situasjonene under kontroll kan ha vært en årsak til at det ble brukt mer makt enn nødvendig. De samme momentene som er nevnt her kan muligens

også brukes til å forstå Noras opplevelse fra OMOD.

Dahl og Myhrer (2008) kom frem til at når en tjenestemann skal avgjøre hvilke midler vedkommende skal bruke i ulike situasjoner, var det bundet til å ivareta deres egensikkerhet. Dette er i orden så lenge egensikkerheten skjer innefor det som er nødvendig, forholdsmessig og forsvarlig. Slik blir egensikkerhet ikke noe som kan overstyre de lovbestemte vilkår, og tjeneste mennene foretar valg begrunnet i hva som skaper minst ubehag for dem selv. Forfatterne betegner det for verstefallsteorien hvis en patrulje en gang har opplevd at den personen som skulle pågripes i en gitt situasjon viste seg å representere en fare, så vil dette berettigede at alle deretter anvender den makt og de midler som var nødvendig for å takle denne faren. I praksis innebærer det at man velger å gå høyt ut på maktmiddelsstigen og av maktanvendelse først trappes ned når politiet har full kontroll, hvilket ofte er ensbetydende, ved at personen ligger på magen på satt håndjern. Dette kan også bli en rutine som innebærer at selv om det under gjennomføringen av det konkrete oppdraget er indikasjoner på at situasjon ikke er farlig, vil man ikke bevege seg nedover på maktmiddelstigen før slik ”full kontroll” er oppnådd. Vurderingen av risikoen i situasjonene vil bli kombinert ikke bare med ønsket om til enhver tid å ha full kontroll, men også med egensikkerhetstanker. Kombinasjonen innebærer at det kan bli brukt mer makt og mer inngripende metoder enn det som ut fra en nøktern og erfaringsbasert vurdering fremstår som nødvendig og forholdsmessig (25-28).

Både politiinformantene i Sollund (2007) og Finstad (2000a) sine feltobservasjoner viser til at det maktproblemet har politiet i møter hvor det enten må tas en rask beslutning eller få ting under kontroll. Selv om politibetjentene kan ha et slikt dilemma i jobben sin, så har de regler for når fysisk makt kan anvendes. Politiet er gjennom sin stilling autorisert til å ta beslutninger, der de har tillatelse til å utøve myndighet og makt. I disse hendelsene praktisert politibetjentene illegal makt ved å utføre politivold. Tolkningen av politiets maktmissbruk henger tett opp til hvilke perspektiv på makt en velger. Innvandreres og politiets ulike interesseområder kan bidra til at synet på makt blir forskjellig. Fra et overordnet perspektiv vil episodene fortone seg annerledes enn fra et underordnet perspektiv.

I følge Mathiesen (1982) kan makt maskeres både ved at den ses utenfra og ovenfra. Den første maktmaskeringen vil si å se en sak fra utsiden, samtidig som en distanserer seg, maskeres makten, slik at maktutøvelsen ikke blir synlig fra dette perspektivet. Konsekvensen av å ha et utenforstående perspektiv, er at maktutøvelsen minimaliseres eller skjules helt. Maktutøvelsen kan bli bagatellisert og dermed maskeres, om man ikke ser på den fra et

innenfra perspektiv. Mathiesen mener det viktig at utøvere ser på maktutøvelsen med et innenfra perspektiv eller fra berørtes ståsted, for å hindre at maktmaskering. Den andre maktmaskering er nært knyttet til hvilke perspektiv en velger, når en skal bedømme maktforholdet i relasjoner der den ene er overordnet og den andre er underordnet. Det er et asymmetrisk forhold relatert til makt og innflytelse mellom partene. Hvilke perspektiv en velger å vurdere makten ut fra har mye å si om hvorvidt makten i en relasjon eksisterer eller ikke. Makten i de overnevnte episodene blir sett utenfra hvis for eksempel de andre politibetjentene som var tilstede da politivolden ble utført nekter for at det var maktmisbruk. Et eksempel på det kan være hvis politibetjenten selv nekter at det han gjorde var politivold, og heller ser på det som en nødvendig handling for å få ting under kontroll. Når hendelsen ses ut fra et overordnet perspektiv, blir politiets handling legitim. Om vi velger å se på samme hendelse fra et underordnet perspektiv, vil forholdet endre seg totalt. Da vil vedkommende oppfatte politiets handling for politivold og maktmisbruk, noe informantene i disse hendelsene gjorde. Hvilke perspektiv vi velger å se ut fra når vi skal forstå disse hendelsene som maktmisbruk eller ikke, er av vesentlig betydning. Siden det teoretiske blikket i min oppgave er et nedenfra-perspektiv, velger jeg å vektlegge informanternes oppfatning av disse hendelsene.

Jeg merket hvor provosert og sint Samer var på politiet. Han var oppbrakt over at politiet som brakk armen til vennen ikke ble straffet. Mens hans venne som sparket politiet i nesa ble straffet, til tross for at sparket ikke ble dokumentert i kameraopptak. Han formulerte sin irritasjon slik:

”Politiets manns ord overvinner et utenlandsk ord alltid, selv om det ikke er alltid bevis der. Jeg vet ikke hvordan det er med etnisk nordmenn, kanskje politiet har makten der og, men hvis faren til han norske gutten har makt, så slipper han unna, og det er shipt for oss som har vært her siden 1970 vi har ikke klart å etablere oss til å bli så mektig som nordmenn har klart”.

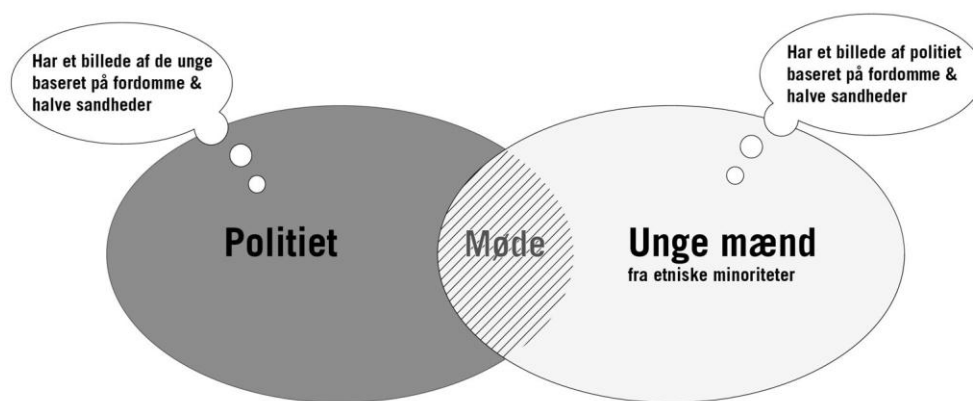
Samer er ikke bare opptatt av politiets makt, men han mener også at etnisk norske har mer makt enn innvandrere har. Samer ønsker at innvandrere også skal klare å etablere seg slik at de får samme makt som nordmenn, muligens fordi han tror at det vil da være enklere og stå imot politiet om en lignende situasjon skulle oppstå igjen. Samer mener den samfunnsmessige maktfordelingen mellom innvandrere og etnisk norske er forskjellig. Innvandrere er mindre knyttet til organisasjoner enn nordmenn er. Innvandrere bor ofte under bestemte sosiale,

kulturelle, økonomiske og psykologiske forhold som medfører mindre ressurser og innflytelse over tilværelsen (Fares, 2009). Forholdet mellom innvandrere og nordmenn kan forstås i lys av Christensen og Daugaard Jensen (2008) andre maktdimensjon, indirekte makt. Her kan de ressurssterke påvirke og filtrere hvilke saker som skal komme med i beslutningsarenaen. Filtringen av sakene skjer gjennom to faser, den første er problemregulering hvor problemets adgang til beslutningsarenaen bestemmes av den ressurssterke. Den andre fasen skjer gjennom implementering, hvor vedtatte beslutninger blir filtrert av den ressurssterke ved at den enten stanses eller endres. Her ser vi også problematikken Mathiesen (1982) presenterer om inn- og utdefinering av problemer. På den ene siden slippes sakene gjennom som innflytelsesrike nordmenn har interesse av. På den andre siden stanses sakene de svake stilte innvandrere oppfatter som vesentlige. De med høy sosial posisjon eller god kjennskap til systemet har større muligheter for å påvirke og få gjennomslag for sakene de er opptatt av. Det kan tenkes at dersom innvandrere som helhet, ikke bare enkeltpersoner, oppnår mer innflytelse og høyere sosial status, vil det bidra til å svekke et generalisert bilde av innvandrere som potensielle kriminelle, og dermed også det mange unge innvandrere opplever som urettmessig mistenkeliggjøring av dem fra politiets side.

Informantene i rapporten utført av SMED (1999), opplevde også at politibetjenter som er anmeldt av personer med minoritetsbakgrunn reiser systematisk motanmeldelser. Man kan også se hvordan politiets ord overvant når det gjelder Maridalssaken i Oslo, hvor 11 politibetjenter som var tilstede under mishandlingen av to biltyver, nektet at de hadde sett noe. En forklaring på dette kan vi finne i en av Hawks (1991) maktkilder, ekspertisemakt. I følge Hawks (1991) vil ekspertisens ord veie ofte tungt når avgjørelsen skal tas, og det skal mye til å gå imot det ekspertisen sier. Siden politiet har ekspertisemakt vil deres ord veie mer enn en utlendings ord, og det skal mye til for å motsi politiet.

4.5 Danning av fordommer

Ansel- Henry og Susanne (2003) mener at politiets og innvandreres kjennskap om hverandre er ofte karakteriserte ved at det er begrenset og som utspiller seg i selve møtet. Konsekvensene av at partene har mangel på kunnskap om hverandre, vil være at møtene dem i mellom er preget av fordommer og myter. Jeg skal nå gå nærmere inn på fra hvor informantene mine har dannet sine fordommer om politiet.

(Kilde: Anthony Ansel- Henry og Susanne Branner Jespersen, 2003, s. 11).

I figuren ovenfor ser vi at innvandreren har fordommer av politiet før møte, derfor skal jeg i det som følger gjøre rede for hvordan innvandrere kan ha dannet disse fordommene. Flere studier tilsier at negative opplevelser kan dannes til å bli negative fordommer (Sollund 2007). Når den enkeltes negative erfaringen med politiet, ses i lys av andres negative erfaringer av politiet, kan det medføre en desto sterkere motstand mot politiet og fordommene deres forsterkes.

4.5.1 Erfaringer fra hjemlandet

Sami var den eneste informanten som viste tydelig at han har negative fordommer av politiet generelt. Disse fordommene har han ikke dannet kun av sine møter med politiet i Norge, men også fra andre steder:

”Jeg har jo negativ erfaring fra politiet både her og [land i Midtøsten]. Jeg tror det har gjort noe med bildet mitt, som veldig mange andre ikke- vestlige innvandrere. Min erfaring med politiet har gjort meg bevisst på hva folk i uniform kan gjøre, og at politiet er ikke noen man tuller med. Og at man skal vær så kort så mulig og man må gi dem det de trenger av informasjon, holde deg unna dem rett og slett. Det jeg har opplevd fra hjemlandet er at selv om de har visse regler så er det ikke alltid de følger dem.”

Disse erfaringene har fått Sami til å tegne et bilde av politiet i Norge ut fra erfaringer med politiet i hjemlandet, også ut fra oppfatninger hans venner har med politiet i Norge og i hjemlandet. De tankene han og hans venner har tilegnet seg kan gjør at møte med politiet blir

annerledes enn om de ikke hadde hatt disse erfaringene. Hvorvidt innvandrers tidligere erfaringer fra hjemlandet påvirker forholdet deres til politiet i det landet de bor i, har blitt undersøkt av Egharevbass (2006) studiet i Finland. Han intervjuet 53 afrikanere og fant ut at deres tidligere negative erfaringer med politiet fra hjemlandet, hadde stor betydning på hvordan de oppfattet politiet i Finland (i Sollund, 2007, s. 207). Den oppfatningen kan være støttende til det Sami tar opp i sitatet ovenfor.

I likhet med Sami hadde også familien til Samer negative oppfatninger av politiet fra hjemlandet, som videre har gitt dem tanken om å holde seg langt unna politiet. Det var derfor familien hans mislikte at han ble arrestert av politiet. Hadi mente at han og hans familie ikke har opplevd noe ubehagelige møter med politiet fra hjemlandet. Hadis oppfatninger og fordommer om norsk politi er ikke dannet fra familiens erfaringer eller andre erfaringer fra hjemlandet. De er blitt dannet først og fremst ut fra egne møter med politiet eller av de erfaringene hans venner har hatt. Som vist i figuren ovenfor så har innvandreren fordommer om politiet før deres første møte med politiet, dannet i hovedsak ut fra det deres familie, venner og andre bekjente har fortalt om politiets praksis. Dette har muligens til en viss grad påvirket mine informanternes syn på politiet. Hvilke fordommer og oppfatninger man har før møtene har mye å si for hvordan utfallet av møtet blir. Har man positive oppfatninger om politiet på forhånd, er sjansen stor for at utfallet av møte blir positivt. Et slikt møte kan benevnes som vanlig rutinepreget møte, hvor begge partene er fornøyde. Om tankene før møte er negative, kan også utfallet bli negativt. Møtet kan være preget av konflikt og konfrontasjoner mellom begge partene.

4.5.2 Venner og familie er sentrale

Jeg har merket hvor viktig venner og familie er for informantene mine. Derfor ønsket jeg å se på hvor stor betydning familiens og venners erfaringer og oppfatninger av politiet har for mine informanternes syn? Et gjennomgående trekk hos mine informanter var at de oftere reflekterte med sine venner om deres møter med politiet. Bare Fayeze og Sami delte sine historier med familien sin. De andre informantene så ikke noe vits i å fortelle sine familier om egne erfaringer med politiet fordi de ikke fant den samme støtten som de fant hos sine venner. Ved å dele sine erfaringer fra møtet med venner og familie, tilegnet informanten seg nye erfaringer. Disse kan enten være positive eller negative, og har mye å si om hvilke utfall møtet med politiet kommer til å få. Et eksempel på positiv påvirkning av familien fant jeg i Samis ord:

”Jeg har blitt påvirket av mine venner og mine foreldre som oppdro meg til å ha respekt for politiet, og holde meg unna problemer”.

Samis oppførsel er blitt både påvirket av hans venner og familie. De erfaringene en allerede har kan være påvirket av andres erfaringer, og i dette tilfelle ser vi at Samis erfaringer har blitt påvirket ut fra familiens oppdragelse. Disse erfaringene har fått Sami til å være forsiktig i møte med politiet, han presiserte det slik:

“Å holde politiet på avstand, og vær kort og oppgi den informasjon som er nødvendig”.

Selv om Sami har dannet negative fordommer ut fra erfaringer med politiet fra hjemlandet og av erfaringene hans venner har hatt i møte med politiet i Norge, har han i motsetning til mine andre informanter respekt for politiet. Familiens oppdragelse har vært like vesentlig for hvordan utfallet av møtet med politiet har blitt som påvirkningene fra familiens og venners tidligere erfaringer. Her kan vi se tegn på det Nils Christie (1997) betegner for den primære- og uformell kontroll, der den sosiale kontrollen utøves av de som står nærmest, som familie eller venner. Uformell kontroll vil si families eller venners kontroll over deres barn (s. 91-95). Et eksempel på den primære eller uformelle sosiale kontrollen er oppdragelse Sami fikk av sine foreldre når han lærte å ha respekt for politiet. Både i Samis tilfelle og hos de andre informantene merket jeg at den primære sosiale kontrollen er sentral. Siden noen av informantene valgte ikke å snakke med sin familie om sitt møte med politiet, oppfatter jeg det som et tegn på at deres familie har kontroll over dem. I følge Christie (1997) er det viktig å belyse maktulikhetene i den primære og uformelle kontrollutøvelsen, (s. 95-96). På slutten av intervjuet med Samer fikk jeg et inntrykk av han er fornøyd med norsk politi. Han sa:

”Det skal sies om norsk politi at de operere mer profesjonelt enn deres kollegaer i utlandet. For eksempel i utlandet så har jeg opplevd at en politimann stopper en bil for å få penger til lunsjen sin, tror ikke norsk politi har slik, det er kjempe flott”.

Erfaringene Sami har med politiet fra andre land preger hans oppfatninger av norsk politi to forskjellige måter: både i negativ retning ved at han tror også norsk politi kan begå overgrep tilsvarende det han har erfart i hjemlandet, og også i positiv retning ut fra erfaringer med et korrumpert politi i andre land som har fått ham til å innse at norsk politi er bedre og ukorrumpert.

Tidligere i dette kapitlet viste jeg til Egeberg og Skjerdingsstad (2011) ulike blikk. I likhet med politiet kan innvandreres holdninger til politiet forklares ut fra det mytiske blikket.

På samme måte som politiets tidligere erfaringer og fordommer kan virke inn på måter de forholder seg til innvandrere på, har også innvandrere menn tidligere negative erfaringer og opplevelser med politiet som preger deres syn, og fordommer dannes ut fra erfaringer fra hjemlandet, fra venner og families erfaringer og syn. Når informantene mine går ut fra tidligere erfaringer eller andres erfaringer, kan negativ holdninger til politiet dannes som kan utløses i konkrete møter med politiet. Både innvandrere og politiet kan sies til tider å ha et mytisk blikk på hverandre noe som skaper avstand og manglende forståelse for hverandres utsagn og reaksjoner.

Kort oppsummering

I de forgående kapitlene så vi tegn på den store misnøyen informantene mine hadde ovenfor politiet. De fleste informantene mine trodde politiet stoppet dem på grunn av utseende eller en kombinasjon av flere kjennetegn som mørk hudfarge, klesstil, sted, tatovering og til slutt bil. Mine informanter har en oppfatning om at politiet er ute etter å provosere dem og har en uhøflig opptreden der de føler seg undervurdert. Politiets makt i møtet gir maktesløshet hos mine informanter, noe som gjorde at informanter mine ikke så noe mening i å diskutere med politiet da de følte seg urettferdigbehandlet. Det negative synet mine informanter har av politiet, kan dannes ut fra erfaringer fra hjemlandet, venner og familie. Det som blir sentralt å se på nå er om mine informanter har kjennskap til sine rettigheter i møte. Det er like viktig å se på i hvilken grad innvandrere har tillit eller mistillit til politiet, og hvor avgjørende det er for deres ønske om å klage når de mener seg urettmessig behandlet av politiet. Disse temaene skal jeg bruke som faktorer som kan ytterligere belyse hvorfor blir de unges møte med politiet negativt for dem.

5 Hvorfor blir de unges møte med politiet negativt for dem?

Mitt material viser at de fleste av mine intervjupersoner har fordommer mot politiet. Deres fordommer har påvirket deres reaksjoner i møter med politiet, og har gitt et varierende syn på politiets praksis, spesielt stopp og sjekk. I det som følger skal jeg gå nærmere inn på tre faktorer som kan forklare hvorfor møter med politiet blir negative for de unge: manglende kjennskap til sine rettigheter, manglende tillit til politiet og manglende kjennskap til klageadgang.

5.1 Manglende kjennskap til rettigheter i møte med politiet

Møtene mellom politiet og innvandrere kan også være preget av store misforståelser. Får de unge begrunnelser for hvorfor politiet stopper dem? Eller blir det tatt for gitt at vedkommende ikke trenger å vite det? Kan mangel på informasjon og kjennskap til sine rettigheter også påvirke møtene mellom mine informanter og politiet? Eventuelt hvilke spørsmål har politiet rett eller ikke rett til å stille innvandrere i møtet? Da jeg spurte Hadi om politiet fortalte hvorfor de stoppet han og hans venner den dagen de satt i bilen og kjørte, sa han:

”Nei egentlig ikke, jeg har aldri fått vite hvorfor de noe gang har stoppet meg, verken da eller de andre gangene. Jeg tenker på det jeg vet selv, men hvis politiet forteller meg noe da vil jeg tro på det, men jeg har aldri fått vite hvorfor”.

I likhet med Hadi, hadde også Fayes noen meninger rundt hvor lite informasjon politiet gir. Da jeg spurte Fayeze om han har noen gang blitt stoppet av politiet ute i gatene eller annet offentlig sted, sa han følgende:

“Jeg har blitt stoppet en del ganger i gatene, (...) hvor politiet sier for eksempel ”ja vi er på utkikk etter noen”, eller egentlig så sier de ikke hvorfor de stopper meg. De bare stopper meg og de fleste gangene de har stoppet meg, så sier de ikke årsaken (...)Så spør jeg hvorfor sjekket dere meg, så sier de nei og gir ikke en grunn, de fleste gangene eller ca 80 % av tilfelle sier de ikke hva grunnen er, og da sier de bare rutine”.

Mine andre informanter er også enig i utsagnene til Fayeze og Hadi, fordi ingen av dem har fått noe informasjon om hvorfor politiet stoppet akkurat dem. Mangel på informasjon av politiet kan muligens føre til at noen av møtene med politiet blir negative, fordi vedkommende ikke forstår hvorfor politiet akkurat stopper ham. Å få en forklaring er et viktig poeng for mine informanter, derfor mente Fayeze at følgende kriterier er viktige:

”Hvordan politiet går frem, være hyggelig og si hei jeg er her for det har skjedd noe, forklar hvorfor du vil ta kontakt med personen. Være mer åpen med publikum, og når de er lukket så blir folk redde og når folk blir redde så viser de ikke respekt og da viser de mer frykt og når de viser frykt så eskalerer det seg. Politiet bør møte folk med mer ydmykhet, trenger ikke fortelle mye, men bare hvorfor dere stopper ham. For eksempel si vi stopper deg på grunn av at vi har en gutt som har en blå sekk og løp forbi her for tre timer siden, vi er på utkikk etter en som er lik deg, så vi ville sjekke det hva er navnet ditt. Gi han en liten kort setning om hvorfor du ble stoppet, tror det vil hjelpe mye”.

Alle de andre informantene mine hadde også en tilsvarende tanke. De var enige i at det ville ha lettet stemningen mellom politiet og innvandrere om politiet gjorde klar sine intensjoner for møtet, og forklare med en gang de stopper vedkommende om grunnen til stoppet. Både Fayeze og Samer mener også at politiet må være klar over alderen til personen de stopper, og ta hensyn til deres situasjon. Forklaring fra politiets side er viktig for innvandrere å få, hvis ikke får dem følelsen av at de oppfattes som kriminelle, og slik kan møtet eskalere, som jeg har gått nærmere inn på tidligere. Ansel-Henrys og Jespersens (2003) viser til at politiet sjelden gir forklaring på hvorfor de stopper innvandrere. Spesielt i situasjoner hvor de stopper dem fordi de korresponderer med det stereotype bilde av en kriminell. Informantene mener at politiet overfor andre forklarer hvorfor de stopper vedkommende. Om det er systematiske forskjeller i Oslo-politiets praksis overfor innvandrere og andre med hensyn til å unnlate å gi forklaringer, vet jeg ikke. Men at innvandrere sjelden eller ikke alltid får informasjon eller forklaring på hvorfor politiet akkurat stoppet dem, er det trolig belegg for å hevde.

Informantene hos Sollunds (2007) har ikke fått noe forklaring på hvorfor politiet stoppet dem. Tilsvarende finner vi blant respondentene til Stone og Pettigrew (2000) at de heller ikke alltid har fått noe informasjon på hvorfor de blir stoppet. Det forårsaket nysgjerrighet blant informantene til å vite hvorfor de blir stoppet. I likhet med mine informanter har det også fremkalt en følelse av uvelhet, og politiets beskrivelse av slike stopp

som rutine ble heller ikke akseptert. Tvert i mot så forsterket det følelsen av at de ble stoppet ikke på grunn av hva de gjorde, men på grunn av hvem de er (s. 22). Det støtter oppfatningen til mine informanter om mangel på informasjon, og det forarget dem at de aldri fikk vite hvorfor politiet stoppet dem. Da jeg spurte Leonardo om en forklaring fra politiet i [strøk i Oslo] på hvorfor de stilte dere alle de spørsmålene hadde roet dere ned? sa han:

”Ja selvfølgelig, hadde de forklart hvorfor de stilte alle disse dumme spørsmålene selvfølgelig hadde vi roet oss ned. De må vise at de har forståelse og siden de ikke har mye å gjøre da kan de ta seg litt ekstra tid å forklare seg”.

Mangel på informasjon kan fører til utrygghet, og derfor vil en forklaring på hvorfor politiet stopper vedkommende gjøre det enklere å akseptere møtet. Det kan også hindre at møte mellom innvandrere og politiet eskalere. Sollund (2007) mener også at hva politiet sier til dem de kontrollerer er viktig for å kunne motvirke deres inntrykk av at politiet stopper dem, for eksempel på grunn av deres utseende. I følge Dahl og Myhrer (2008) er det viktig at politiet forklarer seg og beklager sin handlemåte dersom de har gjort en feilvurdering. Og de mener at dette tilfelle gjelder generelt hele befolkningen og ikke bare minoritetsungdommene. For å hindre at politiets opptreden blir beskrevet som ukjønnssom og mulig som et overgrep, mener forfatterne mener at når det gjelder ungdommer så må politiet ringe foresatte og forklare hva har skjedd og beklage. Slik slipper man risikoen med at ungdommene feil formidler hendelsen (s. 33-34) Den gangen politiet dro nøkkelen i bilvinduet til Hadi beklaget politimannen ikke, men hans partner prøvde å roe Hadi ned.

Som vist tidligere har politiet i ulike lover rett til å be ungdommene om å forlate stedet og om legitimasjon for å avverge at kriminelle handlinger oppstår. Fayeze var en av informantene som mente at noen av spørsmålene politiet stiller kan være irrelevante, han sa:

”(...) de kommer bort og stopper meg og spør hva heter du, hva skal du, vis oss din legitimasjon, og hvis jeg for eksempel skal hjem til en kompis så sier de hva skal du der, hvem er det, vi må ha navn på denne personen.. det er helt irrelevant, det har ikke noe med sammenhengen å gjøre (...) jeg har ofte blitt stoppet rutine, dratt fra og til jobb, dratt fra skolen, dratt hjem og om morgentidlig 7 på morgningen, og da sier de til meg hvor skal du og jeg sier jobb, så sier de så tidlig., selvfølgelig det er jobben hvis jeg har lyst til jobb å være der kl. 6 om morgentid, så har de ikke noe med det å gjøre”.

Hadi mente også at politiet kan noen ganger stille fornærmende spørsmål som de ikke trenger å stille og han hadde noen meninger om hvilke spørsmål politiet har rett til å stille:

” (...) Spørsmålet om hvor skal dere, det får være opp til meg, det er personlig spørsmål og det trenger ikke være en del av rutinekontrollen, hvorfor skal den være det, tror du om jeg skal gjøre noe ulovelig så skal jeg fortelle ham. Jeg ser ikke noe vits i det, hvor skal du, når jeg er med fire venner og er ute i byen selvfølgelig skal vi til et sted, men hvor det er det for være opp til oss. Hvor var dere er kanskje en annen sak, men det er også litt, eller hva skal man gjøre, det her er også personlig, jeg kommer ikke til å si ja du jeg skal ned til gata her for å banke en person, det er slike spørsmål som ikke har noe med politiet å gjøre (...). Politiet kan spørre om hvem sin bil det er, vognkort og førerkort og spørsmål om deg, ikke mer (...).”

I følge Hadi har politiet rett til å stille rutinespørsmål om bil og førerkort, men ikke mer. Spørsmålet blir nå om alle innvandrere plages av spørsmålene politiet stiller dem? Da jeg spurte Rami om hvordan han reagerte på spørsmålene politiet stilte ham den dagen han ble stoppet utenfor skolen, sa han:

”Nei jeg følte at det var greit for meg å bli stilt spørsmål fordi egentlig så gjorde de jobben sin, han ene ble sånn frekk i kjeften eller liksom aggressiv. Han begynte å si “tror dere at vi er dumme og dere røyker”. Det var han ene bare. Første gang var det som avhør, de stilte spørsmål og vi måtte svare (...).”

Det var greit for Rami at politiet stilte ham spørsmål til tross for at han sa at det føltes ukomfortabelt. Mens Fayeze mente at politiet noen ganger kan stille irrelevante spørsmål, mener Rami at politiet bare gjør jobben sin. Rami hadde ikke noen tanker om hva politiet har rett og ikke rett til å spørre om. I sitt sitat tar han opp politiets strategi hvor den ene politimannen er hyggelig, mens den andre er en uvennlig betjent, jfr. 4.2. Det var Ramis første møtet med politiet og han opplevde samtalen som et avhør. Politiets forklaringer på stopp av innvandrere som rutine godtas ikke av mine informanter som tilstrekkelig begrunnelse for å bli stoppet. Mange innvandrere oppfatter slik stopp som uttrykk for maktmisbruk hos politiet. Det er trolig ikke tilfeldig hvem politiet velger å stoppe med begrunnelse rutinestopp. At innvandrere føler seg krenket og mistenkeliggjort når de stoppes og sjekkes uten å få en skikkelig forklaring, er lett å skjønne. Det samme gjelder når de får spørsmål som de mener politiet ikke har rett til å stille, og som de ikke skjønner relevansen av. I disse overnevnte avsnittene kan vi se tegn til at politiet har en av Hawks (1991) fire maktkilder: informativ

makt. Politiet besitter den informasjonen som innvandrere ønsker og trenger for å forstå hvorfor de stoppes. Når politiet ikke deler slik informasjon med vedkommende, vil det skape større utrygghet hos innvandrere og følelsen av å bli mistenkeliggjort.

Ansel- Henry og Jespersen (2003) viser at mange av de problemene som de unge informantene i undersøkelsen har, refererer til manglende kjennskap til deres rettigheter. På den ene siden var mange av de rettighetene som de ungene mente at de har, i realiteten ikke noe som de hadde krav på. For eksempel så mente deres informanter at politiet ikke hadde noe rett til å be dem forlate stedet, men det har politiet rett til ifølge politivedtektene. På den andre siden viser undersøkelsen at informantene klarte ikke å skille mellom de ulike bruddene på deres rettigheter fra politi side. Mangel på kjennskap til sine rettigheter er et alvorlig problem både for minoritetsungdommene og politiet, som begge må ta tak i. Har innvandrere i Norge mye kjennskap til sine rettigheter? og eventuelt om vet hvem eller hvilke organisasjon de kan kontakte dersom de følte et brudd på deres rettigheter? Da jeg spurte Leonardo om han hadde noe kjennskap til sine rettigheter, sa han:

”Jeg har litt peiling på mine rettigheter, hvis politiet skal komme hjem til deg da må de ha besøksordre eller noe sånt og hvis de skal stoppe deg og sjekke bilen din så vet jeg reglene om det så må de også ha order. Når det gjelder bare å stoppe deg og spørre om id eller ransake deg for dop eller noe, så vet jeg faktisk ikke reglene om det. Når visse ting gis skriftlig og andre ting muntlig så vet jeg ikke hvor grensen går og hvordan jeg kan beskytte meg selv da. Jeg kan ikke lese om disse rettighetene, hvor? Uansett om man leser på rettigheter og ikke har det skriftlig da føler jeg at politiet kan gjøre det om. Når det gjelder hjem og bil så kan de spørre om tillatelse om de ikke har order bevis. All stopp skal bli registrert og hvis man har faktisk blitt stoppet mer enn tre ganger så er det faktisk lov til å rapportere det til politiet og si hvorfor det og få bekreftelse på at man har blitt stoppet før. Hvis politiet har ransaket din bil mer enn tre ganger så kan du nekte å la dem gjøre det etter det, siden de allerede har brukt opp deres tre sjanser, jeg har ikke lest på det, men har hørt det fra folk”.

Leonardo ser til å vite litt om noen av rettighetene til politiet og publikum. Han vet ikke hvor han kan lese om sine rettigheter og mener at det er bedre å få dem skrevet ned enn lest muntlig av politiet. Hadi viste ikke mye om sine rettigheter, men det han hadde kjennskap til var i forhold til bil. Da jeg spurte om han er klar over hvilke rettigheter han har i møte med politiet? sa han bestemt:

”Nei ikke helt, men det normale er det alle vet, er hvordan du oppfører deg, det er mye rettigheter som vi kanskje ikke vet om. Men når det gjelder bil og politi så er det mye som de ikke kan gjøre, for eksempel ransake deg eller bilen, det er visse ting som de må ha grunn for. Har ikke opplevd det men om det skulle skje så ville jeg ha reagere veldig sterkt på det og da ville jeg ha gått på ordentlig sak mot dem for det må være en grunn og bevis på det. Jeg har også hørt at slike ting må registreres for å hindre krenkelse, fordi en politibetjent kan ta saken personlig og bare se den personen og ta ham igjen. Og jeg føler at politiet ikke registrere små hendelser, og så lenge de ikke registrere det så skal de forsette med å stoppe folk. Det er prikker man får, at man har blitt sjekket en gang da får man et prikk og for andre gang 2 prikk osv. Jeg har hørt at man da kan si til politibetjenten ” nei nå har jeg blitt sjekket så mange ganger”.

Både Leonardo og Hadi mente at politiet skal registrere all stopp, sånn at vedkommende kan rapportere til politiet hvis han blir stoppet mer en tre ganger og for å hindre krenkelse. Det eneste registreringssystem norsk politi har er PO- systemet, som står for Politioperativt System. Det er en elektronisk logg/vaktjournal for politipraksisen lokalt og alle politidistriktene i Norge skulle i 2003 ta i bruk. Her blir det meste av politipraksisen registrert, enten det gjelder oppdrag som fangetransport og kan også brukes i etterretnings – og forbyggende formål ved at informasjon kan finnes om personer, kjøretøy og adresser. Hvor lenge den registrerte informasjonen forblir på PO- systemet, vet ikke jeg (Politidirektoratet, 2003, s. 35-36). Det vil si at Leonardos tanke om en registreringsordning hos politiet finnes og kan bli tatt i bruk, for å hindre at en person blir ofte stoppet enten av samme politibetjent eller på samme sted. Både Finstad (2000) og Sollund (2007) viser til at politiet ikke alltid loggfører deres møter, fordi de ser på den siden av politijobben som kjedelig og rutinepreget. En politistudent jeg snakket med mente at det ikke er nødvendig å rapportere alle små hendelsene, men heller konsentrere seg om større og viktigere hendelser. Kanskje politibetjentene synes det ikke er så viktig å rapportere et vanlig stopp og sjekk, men om politibetjenten dermed finner stor mengde narkotika i bilen, da skal man rapportere det? Hadis oppfatning om at politiet ikke registrer små hendelser er kanskje riktig?

Leonardo var klar over at politiet har rett på å få vedkommendes legitimasjon, og dette har hjemmel i straffeloven § 333. Han nevner at politiet må ikke ha en ransakingsorder for å stoppe og ransake en person, men må ha det hvis politiet skal ransake en bil. I følge strpl kapitel 15 kan politiet ransake hjem og oppbevarings rom, samt personer på stede om de har en mistanke at vedkommende har noe ulovelig på seg eller for å hindre at en straffbar

handling finner sted. Politiet trenger ikke alltid en skriftlig ransaksordning for å kunne ransake en bil. Noen ganger når politiet er ute og patruljerer og ser noe mistenkelig kan de ransake bilen. Andre ganger er det nok at politiet spør om samtykke til ransakning muntlig. Dermed blir Leonardos forståelse av at politiet må ha en skriftlig ransakningsordning feil. Hadi mente at politiet ikke kan ransake, med mindre de har en grunn, og kapitel 15 viser at bare en mistanke om at noe kriminelt kan finne sted er en god grunn til ransaking. Leonardo og Hadi var begge enige om at de kunne nekte å stoppe hvis de ofte har blitt stoppet tidligere, men slik er det ikke. Politiet har hjemmel i lovverket til å stoppe og sjekke vedkommende så lenge de har en mistanke om at noe ikke stemmer.

Sami hadde heller ikke noe kjennskap til sine rettigheter, men han viset igjen tilbake til hans oppfatning om politiet som vist under kapitel 4 at de kan gjøre som de vil siden de har myndighet til det. Grunnen for at han ikke har kjennskap til sine rettigheter, ligger i mangelen på informasjon fra politiet. Sami mente at en ung mann med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn må lære mer om sine rettigheter, for så å føle at han har makt. Den samme tanken hadde også Samer, han mente kjennskap om loven gir trygghet, fordi da vet man hva politiet kan og ikke kan gjøre mot dem. Samer skiller seg litt ut fra de andre informantene, siden han har god kjennskap til sine rettigheter takket være sin jobb. Han mente at han hadde rett til hjelp fra politiet da han ble banket, jfr. 4.4. Politiloven § 1 andre ledd tilsier at politiet skal være et organ som publikum enkelt skal komme i kontakt med og som skal hjelpe personer som trenger dem. Når publikum føler at politiets praksis blir uforutsigbar, kan publikum føle seg utrygge og miste tillit til politiet. Dermed kan en slik hendelse som Samer opplevde på den ene siden være i strid med politiets mål om å fremme og styrke borgernes trygghet. På den andre siden kan det hende at politiet ikke la merke til at Samer ble banket.

På Politiet.no (12.10.11) kan man lese om hvilke rettigheter publikum har i møte med politiet generelt i alle situasjoner. Siden de fleste informantene mine syntes spørsmålene politiet stilte dem var ubehagelige og unødvendige, så vil jeg først vise hva det står om krav til forklaring til politiet: *"Du har plikt til å oppgi navn, fødselsdato, fødselsår, stilling og bopel når politiet ber om det. Ut over dette har du ikke plikt til å forklare deg for politiet. Du kan nekte å forklare deg helt eller bare forklare deg om enkelte spørsmål.* I følge dette er innvandrere ikke pliktet til å svare på de spørsmålene de følte seg mistenkeliggjort av, som: hvor skal dere? hvor har dere vært? hva gjorde dere der og hvorfor er dere her? Når det ikke er et krav fra publikum om å svare på slike spørsmål, hvorfor stiller politiet dem disse spørsmålene? Har politiet reell grunn til mistanke? Har de spesiell kunnskap til akkurat disse

unge som utløser mistanke? Eller er det uttrykk for unødig framvisning av makt? Det er likhet mellom mine informanters oppfatninger av sine rettigheter og informantene i den danske studien (2003). I likhet med dem så kan følelsen av at politiet ikke tok hensyn til deres rettigheter i møte, være uberettiget da politiet virkelig har rett til å gjøre det de gjorde. Noen av de rettighetene som de mener de har, kan dannes av andrehåndserfaringer eller av noe man tror har rett til, men som ikke stemmer. Politiet har legitim makt til å beslutte hvilke møter som er viktige og hvilke som ikke er. Selv om det noen ganger er i strid med loven, kan politiet avgjøre om de ønsker loggføre saker eller ikke. Her blir deres makt maskert ved at den ses ovenfra, at de ser årsaken til loggføring fra sitt ståsted. Forholdet blir annerledes når vi ser det fra et underordnet perspektiv, hvor innvandrere ønsker at politiet skal rapportere alle hendelser, så de slipper å bli stoppet så ofte, jfr. kapitel 6.

For meg var det også viktig å vite om mine informanter har kjennskap til hvilke organisasjoner de kan kontakte dersom de skulle føle seg feil behandlet. Jeg merket til å begynne med at Shaho har mer tro på advokat enn organisasjoner, kanskje fordi han selv nevnte advokat når spørsmålet mitt var spesifikk rettet om organisasjonene. Etter hvert i samtalen mente Shaho at det er mulig å finne trygghet og hjelp hos organisasjonene. Han fortalte hvor bra det er å ha kontakt med en organisasjon i Norge og om hvor mye hjelp man kan få av dem. Et gjennomgående trekk i oppfatningene blant mine informanter er at de hverken har den store kjennskapen til sine rettigheter og heller ikke er det mange av dem som er sikre på hvilke organisasjoner de kan kontakte hvis de skulle bli behandlet dårlig i møte med politiet. Ovenfor sa Leonardo at han ikke visste hvor man kan lese om rettighetene sine, derfor har jeg valgt å gjøre rede for hvilke rettigheter de har i møte med politiet i vedlegg 1. Det er en brosjyre som OMOD har utarbeidet i samarbeid med advokaten Arild Humlen, som gjør rede for fire sentrale punkter som er viktig å ha kjennskap til i møte med politiet. Det første punktet om ”Hva gjør du dersom politiet stopper deg”? Det punktet kan være det mest sentrale, siden jeg tidligere har vist til hvilke oppfatninger mine informanter har om norsk politi. Å holde seg til det første punktet kan hjelpe mine informanter til å ha et rimelig møte med politiet, uten at det skal ende med noen konflikter.

Så langt er det politiets makt basert på deres kompetanse og posisjon som er blitt belyst. Men hva med publikums kompetanse og posisjon, er det viktig i denne sammenhengen? Når det gjelder innvandreres kjennskap til sine rettigheter og hvilke organisasjoner de kan kontakte blir svaret ja. Mangel på kjennskap om sine rettigheter og om organisasjoner som kan hjelpe dem, kan føre til maktløshet. Derfor er det svært viktig at

innvandrere får kjennskap til sine rettigheter, for da kan de også få mer makt i møtet, og kan si ifra når de ser at politiet gjør noe de ikke har rett til. Foucault (1999) mener at kunnskap er makt. Mer kunnskap om sine rettigheter i møtet med politiet kan gi dem mer makt i følge Foucaults maktperspektiv, også gjøre at stopp og sjekk situasjoner oppleves mer avslappet og mindre utrygt og uforutsigbart. Men selv om de kjenner sine rettigheter, er ikke det alltid en garanti for å bli hørt. Et eksempel på det kan være episoden Favez fortalte under punkt 3.3, der han følte at hans rettigheter ble tråkket på. Selv om Favez var sikker på rettighetene hans venn hadde når det gjelder legitimasjon og personnummer, så følte han seg maktløs når politiet fornektet det. I følge Friere, Paulo og Eva Nordland (2003) blir individet maktløst når man tildeles rollen som et objekt i forhold til sin omgivelse, framfor å bli behandlet som handlende subjekt i egen tilværelse. Faves følte seg maktløs i denne episoden fordi han ble tvunget av politiet til å innta rollen som et objekt og ikke som et handlende subjekt som har kjennskap til sine rettigheter. Den samme følelsen av maktløshet deles også av de andre informantene mine. Som for eksempel da Shaho måtte akseptere at politiet stoppet ham flere ganger fordi han kjørte en BMW.

5.2 Et spørsmål om tillit

I sin studie innleder Miller, Bland og Quinton (2000a) med å skrive: *“There has been much debate about the value of searches to the police. For some, it is seen as a valuable tool in the detection and prevention of crime (e.g. O’Connor, 2000). Others have been far more sceptical, regarding it not only as ineffective at tackling crime, but as alienating to those on the receiving end (Thompson, 2000)”* (s. 1). Som vist i min oppgave er informantene mine missfornøyd med politiets stopp og sjekk ut fra en mistanke, fordi de beskylder politiet for å forskjellbehandle dem og være frekke, jfr. kapittel 4. Miller, Bland og Quinton (2000a) konkluderte i sin rapport at stopp og sjekk metoden er ikke så effektiv for å forebygge kriminalitet, fordi den kan føre til en negativ virkning på publikums tillit til politiet. Konfliktene og situasjonene mellom politiet og innvandrere er fortvilt, som skaper mistilliten mellom de unge og politiet. En mulig konsekvens av det kan være at integrasjonen hos innvandrere minskes og tilliten til politiets arbeid kan svekkes. For at mennesker skal kunne leve sammen må en følelse av trygghet og tillit være tilstede. Ordet tillit kan ses på som en stor sekk med mange inndelinger og forståelser av begrepet. Siden det er ulike definisjoner og tanker rundt tillit har jeg valgt å benytte meg av definisjonene som blir presentert i NOUs rapport *”Et ansvarlig politi: Åpenhet, kontroll og læring”*. Tillit i denne rapporten blir

definert slik: *"Det er vanlig å legge til grunn at tillit handler om risiko og usikkerhet. En enkel definisjon av tillit vil da være at A (den som skal ha tillit) stoler på at B (tillitsgiver) gjør X."*(Finstad et. al 2009, s. 36). Jeg forstår rapportens forklaring på tillit at den finner sted når tillitsgiver gjør det han bør gjøre eller så han skulle gjøre. Jeg skal da i denne sammenheng se på publikum som den som skal ha tillit og politiet som *tillitsgiveren*. Det blir da enveis tillit, mens jeg mener at tilliten må kunne gå begge veier, så både politiet og publikum må kunne gi og ta i mot tillit. Politiet har mange små og store ansvar, og da kan det bli litt vanskelig for politiet å holde det de sier hvis hver innbygger skal ha noe av politiet. Dermed kan spørsmålet om tillit være sammensatt og omfattende, og da vil også svaret om tillit eller mistillit til politiet være forskjellig.

Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse (2008) viste at 83 % av innbyggerne i Norge har tillit til politiet og oppfattelsen av politiets evne til å opprettholde ro og orden hadde størst betydning for publikums tillit til politiet. Den samme undersøkelsen ble gjennomført i 2009 og det viser seg at det ikke har skjedd noen vesentlig endringer i publikums tillit til politiet på nasjonalt nivå siden 2008, men at den nå har økt med kun 1 %. (2009). Begge disse undersøkelsene viste til at unge ikke-vestlige innvandrere har mindre tillit til politiet generelt, og de er mer skeptiske og mindre fornøyde med politiets innsats (2008 og 2009). Et eksempel på innvandrers mistillit til politiet, er å finne i episoden hvor Samer mistet kamerautstyret. Han følte at politiet var lite hjelpsomme. Jeg forstod at Samer på en indirekte måte prøvde å si at han ikke har tillit til politiet. Så samtalen våres gikk som følgende:

Jeg: "Har du tillit til politiet"?

Samer: "Hvis det gjelder ran og tyveri så forventer jeg ikke noe fra dem".

Jeg: "Kommer du til å kontakte dem igjen dersom noen skulle skje"?

Samer: "Jeg kommer til å kontakte dem, jeg går alltid den formelle veien, men forventer ikke så mye. Gjør det for forsikringens sin skyld og ikke fordi jeg tror på dem. Om jeg blir ranet på gata går jeg og forteller alt til politiet, og går ut derfra og tenker lykke til med å finne ham dere. Jeg prøver å gjøre mitt men det virker som at de ikke gjør sitt [...]".

Selv om jeg spurte direkte om han hadde tillit eller ikke, så var han ikke så interessert i å si ja eller nei. Det var nok for han å gjøre det klart at han ikke har mye forventninger til at politiet vil gjøre mye når det gjelder ran og tyveri. Han har likevel en forståelse for hvorfor politiet ikke kunne gjøre mye i saken hans. Kanskje han vet at politiet prioriterer saker. Eller kanskje

han ikke ville virke fordømmende mot politiet, men heller ville være passiv og nøytral. Jeg forstår Samer uttalelsen med at han har lite tillit til politiets virksomhet generelt, og ikke bare til den enkelte politibetjenten han treffer på gata. Det er en missnøye ovenfor den innsatsen og muligens prioriteringen politiet som en etat har når det gjelder bestemte type lovbrudd.

Mine andre informanter viste også tegn til deres mistillit til politiet. Sami tror ikke han har noe tillit til politiet fordi han har tidligere fordommer og erfaringer fra Norge og fra andre land i Midtøsten, som han bemerket i punkt 4.5. Mistillit hos Sami ligger i hans oppfatning om at politiet kan misbruke sin makt. Man skulle tro at de to positive episodene Hadi fortalte om de gangen han ble stoppet av en utenlandsk politibetjent og en politidame, skulle økt tilliten hans til politiet. Disse episoden var en av de beste hendelsene Hadi hadde i møte med politiet, men til tross for det så forstod jeg i samtalen vår at han ikke har tillit til politiet. Jeg merker at de negative episodene Hadi har hatt med politiet har større påvirkning på hans tillit til politiet enn de to positive episodene. Mistilliten Hadi har ligger i mangelen på at politiet kan være gode og vennlige, og fordi politiet stopper innvandrere ut fra deres stereotype forestillinger om denne gruppen. Senter mot etnisk diskriminering (SMED) har gjennom sitt arbeid med enkelthenvendelser erfart at personer med minoritetsbakgrunn fortsatt opplever møtet med politiet som problematisk. Videre mener SMED at de fleste utlendinger opplever at de uten grunn mistenkeliggjøres på grunn av sitt utseende (SMED 2005). Det fant jeg også belegg for i mitt material, som vist under punkt 4.1.

Stone og Pettigrew (2000) studie viser at politiets stopp og sjekk kan påvirke etniske minoriteters tillit til politiet. I avslutningskapitlet kom Smith og Gray (1985) frem til at det var mer mistillit til politiet blant afrokaribiske enn blant hvite i London (i Sollund, 2007, s. 223). I følge Stone og Pettigrew (2000) kan grunnen for mistillit blant minoriteten være at de oftere ble stoppet og sjekket. Det samme gjelder mine informanter. Siden de fleste av dem ofte har blitt stoppet har de mistillit til politiet. Leonardo har mistillit til politiet fordi han har en oppfatning om at politiet ikke har noe interesse for å hjelpe når de trengs. Den samme tanken hadde også Sollunds (2007:210) informanter Svein og Jørgen. Begge var sikre på at de ikke ville gått til politiet om de skulle trenge noe. Grunnen til at Svein ikke stoler på politiet er fordi han har hatt en negativ opplevelse med politiet hvor de ikke hadde trodd på ham. For å kunne ha tillit til noen så må man stole på vedkommende og på at de virkelig kan gjøre noe for deg om du skulle trenge dem. En liknende følelse av mistillit til politiet og deres virksomhet kan vi finne blant informantene til Ansel- Henry og Jespersen (2003:52). Her har informantene lite tillit til politiet generelt, enten det gjelder deres håndtering av situasjoner

eller misbruk av myndigheten sin. Leonardo kunne ikke tenke seg å søke hjelp fra politiet fordi hverken han eller hans venner har noe tillit til politiet. Tillit i den forstand at de virkelig kan hjelpe dem når de skulle trenge deres hjelp. Ansel- Henry og Jespersens (2003) dokumenterer at mange unge mennesker opplever å ha problemer med politiet. Videre konkluderes det i rapporten med at selv om hverdagen til unge innvandrere er lik hverdagen til andre ungdommer, så forventes det at unge innvandrere blir stoppet av politiet. Dermed mener forfatterne av rapporten at det skjer en kriminalisering av etnisk minoritetsungdom som ikke er kriminelle. De tror derfor at etter slike opplevelser, vil en stor gruppe av minoritetsungdommer ha mistillit til politiet, og det vil skape en oppfatning av at de ikke vil kunne få en rettferdig og lik behandling som annen ungdom. Dette illustrerer de med et eksempel på en diskusjon blant en gruppe unge mennesker rundt det å signere noe under et avhør:

Ung 1: Det er det værste man kan gjøre med politiet. At skrive under på ens eget papir.

Ung 2: De spørger, om du vil, og hvis du gjør det, så er du på den.

Ung 3: Ja, hvis du underskriver, så ændrer de bare på dine papirer.

Ung 2: De siger "Jo, du har skrevet under på det."

Ung 1: Så kan de bruge det til noget i retten.

Ung 3: Det er meget dumt at skrive under på. De kan sagtens scanne den ind å skrive videre.

Ung 4: Hvad med navn og sådan noget, når de skal proppe papiret i?

Ung 1: Hvilket navn? Du har da underskrevet den. De skanner den. Den printer den ikke ud.

Ung 2: Har du aldrig set, at der er plads. Der er altid sådan noget plads ned til, hvor din underskrift er, dér skriver de da bare videre (s. 52).

Informantene i den danske studien til Ansel-Henry og Jespersens (2003) var redde for å skrive under på et avhørsdokument fordi de fryktet at politiet skal finne på å gjøre noe mot dem. Frykten blant mine og Ansel-Henry og Jespersens informanter er til en viss grad den samme, nemlig at politiet kan på en eller annen måte gjøre noe mot dem. Så mye mistillit til politiet

ikke er å finne blant Sollunds (2007) informanter. Tvert i mot så har de fleste i følge deres utsagn tillit til politiet:

Jørgen (24): "Ja, jeg har jo det [tillit]. Grunnen til at de sjekker folk er jo for å hindre ting, men det er jævlig slitsomt når du ikke har gjort noe galt. Noe av problemet er at de kommer fra steder utenfor Oslo og har fordommer mot dem som har vokst opp blant utlendinger" (s. 209).

På den ene siden så sier Jørgen at han har tillit til politiet, samtidig som vi kan merke hans irritasjon over å bli sjekket når han ikke har gjort noe galt. På den andre siden sier han også at politiet sjekker folk for å hindre at ting skjer. Så han har tro på politiet og deres virksomhet, selv om deres feiltagelse kan plage ham. Etter å ha presentert sitt material om tillit, konkluderte Sollund (2007) med at disse sitatene kunne tyde på at man kan ha tillit til politiet selv om man samtidig kan føle seg urettferdig behandlet. Videre sier hun at dette kan skyldes at synet på politiet ikke forandrer seg selv om man skulle ha opplevd en negativ hendelse med dem. I motsetning til Sollund sin konklusjon tyder mine sitater på at informantene ikke har tillit til politiet, uansett om de skulle føle seg urettferdig behandlet eller ikke. Og i strid med Sollunds informanter er de fordommene og opplevelsene intervjupersonene mine har hatt i deres møte med politiet, enten de skulle være negative eller positive, så har de ikke påvirket og endret mistilliten de har til politiet.

Noe av den formen for tillit som jeg har presentert ovenfor kan ligne den som blir presentert i evaluerings rapport til prosjektet *"Trygghet og tillit"*, en asymmetrisk relasjonstillit (Egge, Berg og Johansen, 2010, s. 30-31). Mistilliten mine informanter formidlet oppstod i direkte møte mellom politiet og det var deres kommunikasjon og samhandling imellom som avgjorde graden av tilliten. Det kan ikke oppstå tillitsforsterkende dynamikk mellom de to partene, også fordi politiet har mer makt. Mistilliten blant mine informanter kan dermed forklares ut fra et maktperspektiv, hvor politiets autoritet gjør at mine informanter føler seg maktløse når de føler seg urettmessig mistenkeliggjort og mistrodd. Grunnen til mistillit blant mine informanter kan forstås ut fra Tylers (2001) to modeller. Den instrumentelle modell vurderer befolkningens syn på politistyrkens effektivitet når det gjelder kriminalitetsbekjempelse og kostnadseffektivitet (i Egge, Berg og Johansen, 2010, s. 38). Det vil si i hvor stor grad politiet klarer å avverge kriminelle handlinger og for eksempel fange en drapsmann. Et eksempel på det kan være Samer mangel på tillit til politiet fordi de ikke prioriterte å finne tyven som stjal kamerautstyret. I den andre prosessuelle modellen er det rettferdig behandling som står i sentrum. Det vil si at publikums tillit til politiet bestemmes ut

fra at vedkommende blir rettferdig behandlet, det viktigste blir her knyttet til verdig og respektfull behandling og ikke minst iverksettelse av rettigheter (ibid). Siden mine informanter ikke ble behandlet slik, jfr. kapitel 4, har de mangel på tillit til politiet, som kan føre til at innvandrere danner en fryktfølelse av møtet. Tyler også har sammen med forskeren Yuen J. Huo kommet fram til at afrikanere og latinamerikanere er mindre fornøyde med politiet etter deres møte, enn hvite. Det interessante i deres funn var at deres glede med politiet ble knyttet til opplevelsen av hvordan man blir behandlet (s. 42).

Egge, Berg og Johansen (2010) gjør rede for hvilke antagelser som er lagt til grunn når det gjelder innvandrerbefolknings og spesielt ungdoms mangel på tillit til politiet. Det første aspektet tilsier at bakgrunnen for at denne gruppen har mangel på tillit til politiet skyldes negative erfaringer med politiet, som den gruppen har med seg fra hjemlandet. Dette fordi flere av dem har med seg opplevelser med et korrumpert og voldelig politi, noe som naturlig vil prege deres syn på politiet. På grunn av disse erfaringene har dermed politiet og politiyrket i noen steder lav tillit og lav status (s. 40). Den forklaringen kan passe først og fremst til Sami, jfr. punkt 4.5. Mine andre informanters mistillit er dannet fra negative møter med politiet i Norge. Det andre aspektet som blir presentert i rapporten er bundet til demografi: gruppen som ikke har tillit til politiet er stort sett er unge menn som oftere erfarer møter med politiet enn andre grupper. Her er det ikke så store forskjeller mellom nordmenn og innvandrerguppen (ibid). Dette aspektet kan passe som en forklaring på mangel på tillit til politiet i mitt tilfelle. Mine informanter mener at politiet i større grad stopper og sjekker dem, enn tilfellet er blant andre ungdommer. De opplever ofte at å bli stoppet av politiet kun for å kontrollere dem uten legitimt grunnlag, som kan føre til at deres tillit til politiet minsker.

Et tredje aspekt var at politiet kan opptrer annerledes overfor innvandrere. Og videre sier de at selv om den forskjellsbehandlingen ikke gjelder alle, så vil enkelterfaringer med politiet kunne også deles av flere. Beretninger fra venner, familie og andre bekjente vil utløse nye erfaringsfortellinger. Visse grupper som hører til et bestemt miljø også kan oppleve møte med politiet i en bestemt retning, og dermed kan enkelterfaringer omdannes til en grunnleggende forståelse av hele etaten (Egge, Berg og Johansen, 2010, s. 40). Hadis oppfatning av politiet under punkt 4.1 om at politiet er annerledes mot nordmenn, kan illustrere det. Det sentrale nå blir om mine informanter vil ha sendt en klage om de skulle føle seg urettmessig behandlet, til tross for deres mangel på tillit til politiet?

5.3 "Det hjelper ikke å klage"

I brosjyren OMOD har utarbeidet om rettigheter viser at publikum har rett til å klage, enten det var et forlegg eller en krenkelse i møte med politiet (vedlegg 1). Det er ikke bare OMOD som oppfordrer publikum og spesielt innvandrere til å sende inn klage, men i en e-post jeg fikk av Ingjerd Hansen som er minoritetsrådgiver i Oslo politi stod det følgende:

"I statistikken vår på klagesaker viser det at henvendelser fra minoritetspersoner gjenspeiler befolkningen, dvs at ca 25 % av klagen vi får i Oslo kommer fra personer med minoritetsbakgrunn (litt unøyaktig tall fordi det er basert på navn da vi ikke registrerer etnisitet - dette pga bl.a. regelverk og datatilsynet). I fjor hadde vi kun 2 klager på diskriminering, en av disse kom fra en organisasjon, en annen fra privatperson. Dersom man skriver en slik klage vil det og være mulig å få bekreftet historien om at man har sittet i arrest og hvorfor, og man vil kunne få en forklaring på politiets fremgangsmåte. (...) Men som sagt - tipset er og alltid å sende melding til politiet dersom man mener seg urettferdig behandlet. Det jeg kan si er at vi har ikke mange slike henvendelser - vi vil gjerne ha flere, for å bli bedre. Vi jobber nå med en plan for å spre informasjonen om klagesaksbehandlingen vår"

Det fikk jeg som et svar da jeg spurte henne om innvandreres rettigheter i møtet med politiet. Ingjerd sitatet kan vise at det er få som klager, hva kan årsaken være? Da jeg spurte Faye om hvorfor han ikke ville klage, sa han:

"Fordi det ikke kommer langt og fordi jeg sender den klagen, ikke vet jeg hvor den blir behandla, hvem som behandler den, hvordan prosedyren er, og det er ikke sikkert de svarer. Det eneste de sier er at vi har fått klagen og vi skal se på den. Det finnes ikke, eller jeg vet ikke hvor jeg kan finne ut info om hvordan man skal klage. Jeg fant ut i år at man kan klage til politidirektoratet".

Sami er også enig med Faye og føyet til følgende:

Hvem skulle man klage til, er det til politistasjonen? Det er jo politimenn som skal ta i mot klagen også, det er som om man skal klage på skolen til ledelsen på en lærer, og du er en elev på den skolen, mens det her er kollegaer. Så da blir det litt sånn vennskap forhold mot elev. Det skal mye til fordi hvem er det som møter politiet ofte, jo de er kriminelle, narkomaner og hvem bryr seg om hvordan de blir behandlet".

Mens Leonardo under kapitel 5.1 ikke visste hvor han kan finne informasjon om sine rettigheter, viser det sitatet at Fayeze vet heller ikke hvordan klageprosedyren er, og hvor han kan finne informasjon om det. Sami så ikke noe vits i å klage fordi han mener at siden man klager på en politibetjent til politiet, så kan venneforhold være et hinder for at klagen skal bli behandlet på best mulig måte. Grunnene for at Hadi ikke ønsket å klage skiller seg ikke så mye ut fra, men han hadde en ting å føye:

”Det er fordi jeg ikke vil bli hørt på som jeg burde eller sett på som at jeg faktisk er innbygger i dette landet her. Jeg føler ikke at de tar hensyn til meg, jeg tror at hvis jeg var en blond og hadde blå øyne og hadde et eller annet norsk etternavn så tror jeg at jeg hadde mye å si”.

Grunnen til at Hadi ikke klager ligger i hans tanke om at politiet behandler innvandrere annerledes enn nordmenn. Tydeligvis har den tanken påvirket ikke bare hans syn på politiet og hans tillit til dem men også hindret ham i å klage. I likhet med Shaho mente også Hadi at det tar lang tid før man kan få svar, og hvis man får noe svar i det hele tatt. Når jeg spurte Leonardo hvorfor han ikke ønsker å klage på politiet sa han:

”Det at jeg ikke vil klage har ikke noe med min tillit til politiet, jeg ser bare ikke noe vits i det, det er bortkastet tid, med mindre det er en alvorlig sak. Er redd at den man klager over kan ta og hevne seg på deg”.

Selv om han sier at det å la være å klage ikke har noe med tillit til politiet, men fordi han er redd at politibetjenten han klager mot skal hevne seg på ham. Så forstår jeg sitatet hans som at han ikke har tillit til måten politiet kan operere på, og derfor lar være å klage. Og når jeg spurte hvorfor han ikke klaget på politibetjentene som stoppet han med drikke i hånda, sa han:

”Som mine kompiser sier, er det en sak hvor det er ord mot ord da er det veldig sannsynlig at du taper saken, fordi politiets ord er sterkere. De (politiet) er på en måte myndigheten.”.

Grunnen som hindrer Leonardo i å klage er først og fremst fordi han frykter at de skal hevne seg. For det andre så mener han at det ikke er vits i å klage så lenge det ikke er en alvorlig sak og så lenge han ikke har sterke bevis. Leonardo gjengir oppfatningen Samer hadde under punkt 5.4, om at politiet har myndighet og at deres ord er mer verdt enn andres ord. Det er den tredje grunnen som hindrer Leonardo å klage. Utvalget i rapporten *Et ansvarlig politi* kom

frem til at tilbøyeligheten blant publikum til å klage og anmelde saker er stor, men derimot var tilliten til at man vil få rettferdig behandling ved en klage eller anmeldelse mindre. Bare 52,3 % trodde de ville få rettferdig behandling hvis de klaget på politiet. Det var 56,2 % som trodde de ville få rettferdig behandling hvis de anmeldte politiet. Undersøkelsen er et klart signal på usikkerhet og tillitsrisiko blant publikum (Finstad et. al, 2009, s. 40). Et gjennomgående trekk ved mine informanternes oppfatning av å la være å klage, er fordi de ikke har så stor tro på at det vil skje noe med klagen. Det viser deres mangel på tillit til politi virksomheten, og dermed vil de tallene utvalget kom frem til være støttende til de oppfatningene jeg nå presenterte.

Samer var den eneste av informantene som kunne tenke seg å klage på politiet, muligens er det fordi som nevnt tidligere så har han en stilling som gir ham mer makt og trygghet. Selv om Samer ville ha klaget så var det like viktig for meg å vite om han har tro på at en klage vil være til hjelp. Til det sa han:

”Egentlig ikke, men jeg får sagt mitt gjennom en advokat, jeg får sagt mitt og det er opp til politiet om de vil skjerpe seg på dette området eller ikke”.

I kapittel 7 spesifiserer Samer hvordan hans respektable stilling i media har gitt ham mer makt og trygghet. Det har også gitt ham mer mot til å kunne sende inn en klage, selv om han ikke har stor tro på at det kan løse noe. Samer fortalte om sin venn som ble utsatt for vold av politiet, jfr. 4.4. Videre fortalte Samer meg at vennen sendte inn en klage, og da jeg spurte hva som skjedde med klagen sa han:

”Eh.. det kom aldri noe vei.. ble opp ringt av Spesialenheten for politisaker som etterforsker om politiet begår lovbrudd fordi de hadde en sak og han klaget og de ville etterforske akkurat han politibetjenten. Så dem spurte hva jeg så og om det var flere vitner. Og slik jeg har forstått har alle vitnene sagt det samme, men saken ble henlagt liksom. Det hjalp ingen ting fordi han har kriminell bakgrunn fra før. Det er liksom ord mot ord, et kriminelt ord er ikke verdt et øre, eller en med kriminell bakgrunn. Han eller hennes ord er ikke verdt noe selv om de snakker sannheten”.

Denne hendelsen med vennen hans bekreftet Samer hypotese om at en klage ikke vil hjelpe, siden klagen vennen sendte kom ikke langt og endret ikke noe. Det som plaget Samer mer var at politibetjenten ble ikke straffet for å ha utført vold mot hans venn. Et tilsvarende tilfelle er å finne hos OMODs (2006) informant Nora. Som nevnt tidligere så ble også hun utsatt for vold

av politiet, og siden hun ved hjelp av en advokat ikke kom langt, ble saken hennes sendt videre til SEFO. Da OMOD (2006) intervjuet henne var det over ett år siden denne hendelsen skjedde, og hun hadde enda ikke hørt noe fra politiet (s. 45 og 48). Siden jeg ikke hadde god kjennskap til Noras historie, snakket jeg med lederen til OMOD og spurte hvordan hennes sak endte. Svaret jeg fikk var at saken ble henlagt. Om episoden til Nora og Samers venn er en illustrasjon på Samis oppfatning ovenfor, hvor han mener at venneforholdet eller kollegaforholdet mellom politibetjentene kan påvirke hvilket utfall klagen får, er umulig å vite ut fra bare to eksempler

Kort oppsummering

Intervjupersonene mine synes noen spørsmål er helt greit å svare på, som for eksempel om vognkort og førerkort som de oppfatter politiet har rett til å spørre om. Når informantene fikk noen forklaringer på hvorfor de stoppes og sjekkes, reagerer de på å få spørsmål de ikke skjønner relevansen av. Mangel på kjennskap til sine rettigheter kan også vise at vedkommende har mangel på kjennskap om politiets praksis. Mistilliten til politiet øker og viljen til å komme politiet i møte svekkes. Dette fører til at innvandrere ikke ser noe vits i å klage, fordi de ikke har tillit til politiet. Den tanken forsterkes når innvandrere er klare over at politiet har makt, noe som gjør dem maktløse. Det er en kjede av reaksjoner som henger sammen som starter med opplevelsen av å bli urettferdig behandlet og mistenkeliggjort i møtet med politiet. Dette leder til en oppfatning av politiet som etat som det ikke er grunn til å ha tillit til. Endepunktet er en oppfatning om at de ikke ønsker eller ser noen nytte i å klage.

6 Registrering og dokumentasjon av politikontrollen

Informantene mine har stort sett opplevd stopp og sjekk situasjonene som negative: de har følt seg urettferdig behandlet, mistenkeliggjort og diskriminert, og de har ikke skjønt og heller ikke fått vite av politiet hvorfor de ble stoppet. De har ikke hatt kunnskap om sine rettigheter i møte med politiet, ikke hatt tillit til at politiet vil høre på deres versjon, og derfor ikke ønsket å sende inn en klage. "Politiets ord overvinner alt", slik Samer hevdet i kapitel 5, uttrykker dette synet. Eksempler på at klager ikke fører frem, er klagen Samers venn og Nora sendte inn som endte med henleggelse.. Samme mistillit til at politiet ikke vil komme dem i møte, deles av de andre informantene, men dem uttrykker det på ulike måter. Som for eksempel når Hadi sier at han ikke blir hørt som han mener han burde og når Fayez og Sami mener at en klage ikke vil hjelpe. Dersom flere innvandrere skal benytte seg av klageadgangen når de føler seg urettferdig behandlet må de først føle seg trygge på politiet og ha tillit til at de blir hørt, En måte å skape trygghet, samt avskaffe de negative oppfatningene som kan hindre innvandrere å klage, kan være gjennomføring av en kvitteringsordning.

I 2002 vedtok Stortinget et forslag til regjeringen om en kvitteringsordning ved politikontroller. I vedtaket Stortinget fattet den 19 juni ble en kvitteringsordning definert på følgende måte: *"(...) sikrer at personer som visiteres får en kvittering på stedet, hvor type kontroll, dato for kontrollen, tid, sted og tjenestenummer til den som kontrolleres, fremgår av kvitteringen"*. Stortingets vedtak kan gjøre det mulig å holde en oversikt over politiets arbeid uten å forhindre politiet i å utføre sitt arbeid. I sin oppdragsbrev bruker departementet begrepet registreringsordning, i tillegg til begrepet kvitteringsordning. Med en registreringsordning referer departementet til: *"ein registrering, gjennomarbeiding og oppbevaring av heile eller delar av informasjonen frå kvitteringa i eit dataregister"* (Justis og politidepartement, 2003, s.5-6). Forslaget om en kvitteringsordning ble fremlagt av Organisasjonen mot offentlig diskriminering, på bakgrunn av Storbritannias erfaringer med registrering og dokumentasjon av politikontroll. OMODs argument til en slik ordning var at politiets kontrollpraksis forskjellbehandler innvandrere og nordmenn.

Det er ikke første gang OMOD kommer med dette forslaget. I 1994 ba OMOD Justisdepartementet og Toll- og avgiftsdirektoratet om å innføre en kvitteringsordning, men kravet ble avvist fordi de mente at problemet mellom politiet og innvandrere kunne løses på en annen måte. Noen av tiltakene var å forbedre undervisning ved politihøgskolen i

utledningsarbeid og politibetjentene som utfører utlendingskontroll, samt få større opptak av elever med minoritetsbakgrunn. Et år seinere fremla OMOD det samme forslaget for daværende Kommunal- og regionalminister Berge, og forslaget ble også avvist og det ble referert til de samme grunnene som i 1994. OMOD fremla forslaget igjen til Justisdepartementet i 2001, og denne gangen viste de til at flere organisasjoner og enkeltpersoner er for en kvitteringsordning. En annen grunn for at Stortinget ba regjeringen om å fremlegge dette forslaget kan være fordi Norge har blitt kritisert fra The European Commission against Racism and Intolerance og Committee on the Elimination of Racial Discrimination på grunn av begrenset dokumentasjon og registrering på politiets håndtering av etnisk minoriteter og klager mot politiet (ibid).

I rapporten *Registrering og dokumentasjon i forbindelse med politikontroller* viser polititidirektoratet til erfaringen fra England, Wales og Skottland med registrering og dokumentering av politikontrollen. Bakgrunnen for at en slik ordning fant sted hos britisk politi er knyttet til de to rapportene jeg nevnte under punkt 3.1, Scarman rapporten fra 1982 og Macpherson rapporten fra 1999. I den britiske praksisen var hovedhensikten med en registrering og dokumentasjon av politikontrollen rettet mot overvåking av politiets utøvelse, og spesielt med etnisk minoriteter (Politidirektoratet, 2003, s. 15-25). OMOD er en av organisasjonene som er for en slik ordning, siden de vil hindre diskriminering av etnisk minoriteter. De ønsker en ordning som enkelte kan få en bekreftelse på når, hvor og av hvem man er kontrollert av, og hva slags type kontroll det er. En slik ordning vil etter deres mening kunne gi mange positive utslag i møtene blant politiet og innvandrere (høringsuttalelse, 2003). OMOD mener at selv om politiet hevder at de sjelden kontrollerer, mener ulike minoritetsgrupper at de ofte kontrolleres tilsynelatende uten grunn. Videre sikter OMOD til at dette kan føre til dårlig relasjon mellom politi og publikum, og mener at vi må tilegne oss mer informasjon om disse møtene (s. 1).

Arbeidsgruppen i rapporten kom frem til at forholdene i England og Wales er forskjellige fra i Norge, fordi Norge har for lite forskning om politiets praksis ovenfor innvandrere og har heller ikke hatt noe erfaring med opptøyer eller annen uro med etnisk minoriteter (Politidirektoratet, 2003, s. 28). Dette er OMOD (2003) enig i og presiserer flere steder i høringsdokumentet at Norge trenger mer kunnskap om hvordan møtet mellom politiet og innvandrere er, hvordan de oppfatter møtet. Derfor understreker de at en kvitteringsordning ikke er en endelig løsning, men heller ett av flere tiltak for å forbedre forholdet mellom politiet og innvandrere (s. 9). Sollunds (2007) studiet viser til hvordan

forholdet mellom politiet og innvandrere er, hvordan gjensidig mistillit kan føre til at situasjoner tilspisses. Mens min oppgave vektlegger innvandrerblikket på møte med politiet. Begge studiene illustrerer at innvandrere kan oppleve at de blir diskriminert i måten politiet oppfører seg mot dem. Det betyr ikke nødvendigvis at den enkelte politibetjenten er rasist, men det kan være at politiet møter innvandrere med større mistenksomhet enn norsk ungdom ut fra sin kunnskap fra kriminalstatistikk som viser at innvandrere er overrepresentert i enkelte lovbruddstyper. Både min og Sollunds studie fremstiller ulike gruppers opplevelser i møte med politiet. Disse studiene er hovedsakelig kvalitative studier som ikke kan gi 100 % svar om politiet forskjellbehandler eller ikke, så man kan derfor ikke generalisere funnene. Utsagnet om at Norge i motsetning til England ikke har erfart opptøyer eller annen konflikt med politiet, stemmer ikke lenger. I 2009 ble det store konflikter mellom politiet og noen innvandrere ungdom i en demonstrasjon til støtte for Palestina i forbindelse med Israels krig i Gaza. Det oppstod flere gatekamper mellom politiet og ungdom, og flere ble arrestert. Selv om slike konflikter ikke har hatt samme omfang i Norge som i England, har vi sett tendenser til hvordan misnøye blant unge kan slå ut i åpen konflikt. OMOD (2003) ser på en kvitteringsordning som en løsning som kan hindre at noe liknede som i England kan skje i Norge. De mener at en kvitteringsordning kan gjøre politiet mer resultatorientert, målrettet, og profesjonell i sitt arbeid, og publikum vil oppleve at deres rettssikkerhet er ivaretatt (s. 13).

Arbeidsgruppen i rapporten mener at en kvitteringsordning i seg selv ikke er nok, fordi den ikke gir noe informasjon om hvordan politiet operer, men bare dokumenterer at kontroll har funnet sted. Utvalget er enig at formålet med en registreringsordning tilsier at informasjonen som nedtegnes skal ikke kun dataregistreres, men også analyseres for å se hvorvidt politiet kan ha en diskriminerende praksis ovenfor innvandrere. Arbeidsgruppen mener at en registreringsordning vil kreve mye tid og ressurser, og mener at politiressurser kan bli benyttet til noe flertallet av befolkningen ikke synes er nødvendig eller nyttig. Politibetjentene vil få mer jobb enn de kan gjennomføre og en registreringsordning kan føre til en polarisering mellom minoritetskulturelle og andre borgere og mellom minoritetskulturelle og politiet. De mener at registreringsordningen må gjelde alle borgere og ikke bare etnisk minoriteter (Politidirektoratet, 2003, s. 28 og 33-35 og 38). I likhet med utvalget er OMOD (2003:4) for at en kvitteringsordning skal gjelde alle og håper at kontrollene blir nå ført opp statistisk, for at publikum og politiet kan få mer oversikt over møtene. I motsetning til politidirektoratet mener OMOD en kvittering ikke skal inneholde navn, og mener at det er *”fullt mulig at de opplysningene man får via kontroll registreres som statistikk uten at man*

fører opp navn. Dette selv om man ved kontroll må oppgi navn” (s. 1)

OMOD (2003) mener at arbeidsgruppen i politidirektoratets rapport konsentrerte seg mer om en registreringsordning, og ikke en kvitteringsordning. Med det mener OMOD at arbeidsgruppen ikke undersøker det Stortinget fremla. En kvitteringsordning er en ordning som for Stortinget primært skal sikre rettssikkerheten til publikum, og ikke å gi politiet nye redskaper. For å illustrere hvorfor en kvitteringsordning bør gjennomføres viser OMOD til Finstad eksempel om den afrikanske mannen. Han ble stoppet av politiet 17 ganger på 3 uker fordi han hadde en svært dyr sykkel, de mistenkte at han stjal sykkel. Den afrikanske mannen kjente igjen noen av politibetjentene fra kontrollene, og han tok nøyaktige notater av alle kontrollene. I ettertid når politiet skulle vurdere saken, kunne de bekrefte at vedkommende var blitt kontrollert kun 3 ganger (s. 3).

Rapporten viser til hvilke metoder en kan bruke for registrering av kontroll, og et forslag var håndholdt terminaler som lagrer informasjon i PO- systemet på stedet, men problemet er at det vil kreve tid og ressurser til å utvikle en slik terminal. Et annet forslag var ”Palm”, som også er blitt prøvd ut i England. Det er en spesialutviklet programvare som kan registrere kontroll, og legge den over til eget register, hvor bare personelle har tilgang til den informasjonen. Informasjonen blir behandlet statistisk og politiet kan printe ut en kvittering til den som har blitt stoppet. Arbeidsgruppen mente at en slik ordning vil være kostbar og kan være i strid med vilkårene fastsatt i eller medhold av personopplysningsloven. På den ene siden forslår rapporten å bruke PO- systemet for å registrere kontroll, men på den andre siden mener de at ulempen her vil være at opplysningen som registreres ikke blir anonym. I motsetning til England vil informasjonene i PO- systemet ikke bli slettet, men politiets plikt til å innhente informasjon fra PO- systemet kan begrenses til seks måneder eller et år, etter at hendelsen har funnet sted (Politidirektoratet, 2003, s. 36-38).

I politidirektoratets rapport (2003, s. 41) vektlegges problemer knyttet til registrering av kontroll og mener at det kan gå mot personopplysningsloven. Til tross for det mener OMOD at flere kontroll blir registrert i dag, og sier: *”(...) vi har hatt konkrete saker der politiet har kunnet gå tilbake i journalen og finne vedkommendes navn. Spørsmålet er derfor like mye hva som skjer av registrering i dag, og hvor lenge og på hvilken måte disse opplysningene lagres”* (ibid: 3). OMOD mener at en kvitteringsordning kan hindre at politiets ord står mot publikums ord, og slik vil man kunne synliggjøre politiets arbeid og en forbedring av rettsikkerheten. Som vist ovenfor går det frem i politidirektoratets rapport at en registreringsordning er ressurskrevende. OMOD mener at denne bekymringen tas ikke på

alvor av dem som opplever å bli ofte kontrollert av politiet uten noe grunn. Politiet blir kritisert av OMOD for å sløse bort med ressurser ved å kaste bort tid på resultatløse kontroller (s. 3-4)

I høringsuttalelsen viser OMOD til argumentet til fagforeningsleder i Politiets Fellesforbund, Arne Johannessen: ved kvittering går antall kontroller ned og kriminaliteten opp. OMOD ser ikke noe sammenheng mellom en kvitteringsordning og økt kriminalitet, og mener at heller det motsatte kan skje ved innføring av kvittering: *”Dette vil få ned antall resultatløse kontroller, og vil dermed høyst sannsynlig i mindre grad ramme personer som ikke skulle vært kontrollert. Dette vil redusere frustrasjon og kan virke forebyggende. I tillegg vil man effektivisere politiets arbeid ved at de kontrollene man tar, kan konsentreres der hvor sannsynlighet for treff er stor”* (s. 7). OMOD viser at en liknende økning i treffeprosenten er å finne i London, hvor også antall kontroller gikk ned. Her ble kontrollene mer målrettet fordi flere opplysninger ble lagt til grunn før man utførte kontroll. Slik kan man oppnå mer treffsikkerhet på dem som blir kontrollert, og mindre grunnløse kontroller. Det er OMODs intensjon med innføring av en kvitteringsordning. En liknende erfaring som fra London har skjedd i den norske tolletaten, der nedgang i kontroll på bakgrunn av mer målrettet kontroll førte til økning av treffeprosenten (ibid). I likhet med utvalget i rapporten mener OMOD at motivet for en dokumentasjonsordning må være motivert ut fra å skape tillit og forutsigbarhet blant partene. I følge OMOD er kvitteringsordningen ikke foreslått for å belaste politiet, men heller for å sikre rettsikkerheten til enkeltindividet. Grunnen bak forslaget ligger i at enkelte grupper i Norge opplever seg trakassert av politiet. Dermed ønsket OMOD å innføre en ordning som vil hindre flere grunnløse kontroller av politiet. Når den som stoppes har en dokumentasjon på kontroll, har man også en mulighet til å klage. Videre mener OMOD at en slik ordning kan dempe konfliktene og frustrasjonene mellom politiet og publikum i møtet, og politiet vil dermed bruke sine ressurser på en mer effektiv måte. OMOD viser til Kristian Andenæs i sin høringsuttalelse og viser at han er for gjennomføring av en kvitteringsordning, og legger til grunne de samme argumentene som OMOD (s. 11).

OMOD har som nevnt fremlagt forslaget om kvitteringsordning tre ganger. For OMOD er en kvitteringsordning en nødvendighet for at den som stoppes enkelte kan ha mulighet til å holde en oversikt over politiets kontroll og senere kunne bevise kontrollen. For politidirektoratet er det sentrale i en dokumentasjon og registreringsordning at den kan si noe om politiet utøvelse kan være diskriminerende. Data som kan analyseres og tolkes er av mer vesenlig betydning for Politidirektoratet. Det vil ikke si at OMOD ikke også ønsker å få mer

statistiske data, men i første omgang vektlegger de en dokumentasjon på kontroll i møtet mellom politiet og publikum. Jeg er enig med OMOD og Kristian Andenæs om gjennomføring av en kvitteringsordning, og ser heller ikke noen hindringer for at en slik ordning kan tas i bruk i Norge. Dette på bakgrunn av flere årsaker. For det første har OMOD fremlagt en slik ordning fra 1994, men ble avvist fordi Justisdepartementet mente at andre tiltak kunne være bedre. Tiltaket om en forbedring i politiets forståelse av innvandrere og deres kultur er også blitt foreslått i politidirektoratets (2003:44) rapport. Det tiltaket har gjennom flere år blitt brukt for å forbedre forholdet mellom politiet og publikum. Om forholdet generelt mellom innvandrere og politiet er blitt bedre på denne tiden, er vanskelig å vite. Men min studie viser at fortsatt er det noen blant unge innvandermenn som opplever å bli urettmessig mistenkeliggjort av politiet. At det fortsatt er slik at mange føler seg diskriminert, kan være god nok grunn til å prøve nye tiltak, for å se om utfallet blir noe annerledes.

En pilot undersøkelse av registrering og dokumentasjonsordning

Som sagt tidligere har britisk politi mer forskning når det gjelder registrerings- og dokumentasjonsordningen, derfor tror jeg at det er mye vi kan lære fra dem. En vesentlig studie som norsk politi kan lære er Stone og Pettigrew (2000) studie. Den viser til hvilke reaksjoner publikum hadde rundt pilot undersøkelsen av dokumentasjon og registrering ved kontroll. Her var det sentrale hvordan politiet introduserte utfyllingsskjema under stoppet, forklaringene den som ble stoppet fikk var at utfyllingsskjema er en del av et nytt initiativ i forholdt til Stephen Lawrence granskning. Folks reaksjoner til utfyllingsskjemaet dukket opp i forhold til den forklaringen de fikk av politiet, uten at formål og fordeler av et slikt utfyllingsskjema ble forklart av politibetjenten. Til å begynne med viste respondentene lite oppmerksomhet til skjemaet, men seinere når respondentene fikk en detaljert forklaring, kunne vedkommende se fordelene i å lese og beholde skjemaet. Selv om politiet prøvde å forklare hensikten med utfyllingsskjemaet, var det ennå noen forvirringer blant respondentene rundt dens formålet. Politiet fortalt at dette utfyllingsskjemaet var for eget bruk, og anbefalte å beholde skjemaet for å kunne referer til det om man skulle bli stoppet en gang til på samme dag. Respondentene så dette som en fordel da det potensielt kan spare dem tid, og de vil slippe at deres navne vil bli sjekket mot politiets registre igjen. Noen av respondentene oppfattet det slik at kopien de fikk var ikke lenger bruk for dagen etter stopp. Retningslinjene i pilot undersøkelsen tilsier at politibetjenten skal gi en kopi at utfyllingsskjemaet på stedet.

De gangene hvor politiet ikke kunne gi en kopi på stede, fikk den som ble stoppet beskjed om å hente en kopi av skjemaet fra en politistasjon. Noen av respondentene mislikte dette, og en svart informant uttrykket det på følgende måte:

“They have the time to stop and search you, they should have the time to carry [the form] and give you a copy” (s. 37).

Det var heller ikke alle respondentene som behold kopien av skjemaet de fikk utdelt på stedet. Noen mente de ikke ville ha et stykke papir, mens andre mente det var bra å få et dokument på at man har blitt stoppet. Stone og Pettigrew (2000) gjør også rede for hvilke mening en kopi av et slikt utfyllingsskjema kan ha, og presenterer det i syv punkter. For det første kan den brukes som et bevis i en klagesak, for å hindre at det oppstår situasjoner hvor ”ord står mot ord”. Noen opplevde at en slik ordning vil viset publikum at når politiet stopper så gjør de bare jobben sin, og at det kan føre til en bedre atmosfære rundt det å bli stoppet. Noen av respondentene likte ideen om å ha muligheten til å beholde sine egne registreringer av deres møte med politiet, og var overrasket over hvor mye informasjon de fikk ved å lese kopien. Dem som ikke tok i mot kopien trodde de ville ta en hvis de ble stoppet i fremtiden. Selv om utfyllingsskjemaet ble oppfattet som positivt, var det noen bekymringer når det gjelder borgerrettigheter. Noen respondenter mislikte at deres navn er nå registrert i politistasjonen, fordi vedkommende aldri hadde blitt siktet for noe.

Under intervjuet gikk respondentene detaljert gjennom utfyllingsskjemaet, og det viset seg at noen av punktene i skjemaet var av spesiell interesse for respondentene. Disse var kjennskap til grunnen for stoppet, politibetjentes navn, kjennskap til sine rettigheter og forståelsen for politiets maktbruk. Respondentene ble også bedt om å kommentere utformingen av utfyllingsskjemat. Noen mente ikke å bry seg om størrelsen, mens andre mente at den innholdt unødvendig informasjon, og en respondent sa at han vil kun beholde forsiden der det står om rettigheter og kaste resten. Den delen som skulle utfylles av politiet var av vesentlig interesse for respondenten, fordi de mente at politiet bruker terminologi som kun politibetjenter kan forstå. Respondentene kritiserte dette og mente at siden skjemaet skal gis til publikum, må politiet bruke enkle formuleringer for at publikum skal vite hva de krysser av. En av respondentene viste sin misnøye på følgende måte:

“Key message to tell the Home Office, that when they write these things out they write these things up in the scenario of what a normal person would do, not someone in a suit (...) (s. 42).

Hensikten med et utfyllingsskjema var å øke offentlig trygghet og tillit til politiet, på bakgrunn av den negative publisiteten politiet fikk i Stephen Lawrence granskningen. Stone og Pettigrews (2000) studiet skulle undersøke hvilken effekt en pilot utfyllingsskjemaer hadde på respondentenes syn på politiet? Og om en registrering av stopp gjorde politiet mer ansvarlige i publikums øyne. Det viste seg at det var blandet syn når det gjaldt tillit til politiet, noen følte utfyllingsskjemaet fikk politiet til å operere mer profesjonelt og var imponert over den informasjonen de fikk om deres rettigheter. Mange mente at de nå kan bli trodd om de skulle klage på en politibetjent, og mente at få ting skriftlig er bedre enn å få det muntlig. Politiet må huske å dele ut utfyllingsskjemaet under hvert møte, fordi det kan hjelpe publikum å vite hvilke forventninger de kan ha fra en politibetjent under en stopp og sjekk situasjon. Informasjon kan også hjelpe folk til å forstå hva som ikke forventes under et møte. Respondentene var like interessert i hvordan politiet overvåket den informasjonen som blir gitt i skjemaene, og var bekymret for at politiet kan manipulere statistikken eller bare publisere den når funnene var vesentlige for politiet. Derfor mente respondentene at det ville være mer trygghet i å ha et uavhengig organ som bør ha ansvaret for overvåking og publisering av statistikken på stopper og sjekk. Respondentene hadde mer tillit at et uavhengig organ til å registrere statistikken, snarere enn politiet. For å overvåke enkeltes skjevheter i bruk av stopp og sjekk og rasisme blant politibetjenter, ble det foreslått av respondentene at det skal utarbeides statistikk av stopp og sjekk den enkelte politibetjenten gjennomfører.

Et sentralt tema hos Stone og Pettigrew (2000) var hvordan man skulle registrere vedkommendes etnisitet. To forslag ble brukt, den første gikk ut på at politiet ber vedkommende beskrive egen etnisitet. Den andre gikk ut på at vedkommende skal velge fra en liste over standard kategorisering av etnisitet. Noen hadde ikke noe problem å beskrive sin etnisitet, fordi de mente at det var en del av politi jobben å be vedkommende gjøre det. Mens andre ble misfornøyde med å beskrive sin etnisitet, men gjorde det fordi de ville komme seg bort. Respondentene hadde ikke noe problem med å bli spurt om deres etnisitet, fordi de mente det har blitt en del av hverdagen å bli spurt om det.

Stone og Pettigrew (2000) ba informanten komme med forslag til forbedringer eller endringer av utfyllingsskjema som ble brukt i pilot undersøkelsen. Noen respondenter ønsket mer informasjon om hva som skjedde under stoppet. Som for eksempel hvorfor de ble stoppet og sjekket. Respondentene ønsket at skjemaet kunne reflektere både politiets og publikums holdninger under møtet, ved at publikum og politiet gjør rede for sine holdninger i skjemaet.

Respondentene mente at det var viktig fordi de ønsket en bedre beskrivelse av stoppet og mer konkrete bevis om man skulle klage. Andre mente at lydopptak eller videobånd ville gi et mer nøyaktig bilde av hva som hadde skjedd. Respondentene mente at både politibetjenten og vedkommende som blir stoppet skal signere under skjemaet, for å vise at begge har godtatt den registrerte informasjonen. De håpet også at den som blir stoppet blir mer oppmuntret til å lese gjennom skjemaet. Det ble også bemerket at skjemaet ikke beskriver hvordan publikum kan få en begrunnelse for stoppet. Siden det ikke ble nevnt noe om hvordan og til hvem man kan klage, foreslo respondentene at en telefon nummeret til de som tar seg av klagesakene føres inn på skjemaet. Det var et stort ønske om at innholdet i skjemaet må være enkelt for alle å forstå og lese, og mindre politi terminologi og koding. Når det gjelder introduseringen for skjemaet, skulle den være mer presise og gjøre rede for fordelene. Politiet burde starte med å forklare skjemaet for publikum, for så å la dem lese gjennom skjemaet. De mente også at en slik kvitteringsordning bør bli publisert på tv, slik at alle får med seg hva den går ut på, som kan bidra til å roe ned fremtidlige aggressiv stopp og sjekk møter. Slik at publikum mer en før kan ta i mot kopien av skjemaet.

For å spare tid og redusere byråkrati endret Home Office (02.10.11) 7. mars 2011 kravene til politiet registrering av stopp og sjekk. § 1 i Crime and Security Act 2010 reduserte antall opplysninger som må registres i en stopp og sjekk situasjon fra 12 til 7: Etnisitet, hvem som kontrolleres, begrunnelse for kontroll, identiteten til den politibetjenten som kontrollerer, dato, tid og sted. Av de syv postene i skjemaet kan mange bli gjort automatisk, avhengig av den teknologiske løsningen politibetjenten benytter. For eksempel kan GPS brukes til å notere plassering, dato og tid registreres automatisk. Slik vil politiet spare mye tid på kontroll og bli mer effektiv og engasjerte i sitt arbeid. Home Office har fjernet kravet om å registrere ”Stop and account”, det er der en person blir bedt om å redegjøre for deres tilstedeværelse, handlinger, uten å bli sjekket. Grunnen bak det ligger i at det nå er mindre tegn på uforholdsmessig stopp. Med en slik endring kan politiet bruke sin tid og ressurser på andre ting. En kvitteringsordning mener jeg har både fordeler og ulemper. En kvittering kan gi data om møte, den bekrefter at kontroll fant sted, og viser til hvilke grunn politibetjenten har for stoppet. Det en slik kvittering ikke kan få frem er eventuelle underliggende holdninger og generaliserte syn på innvandrere politibetjenten kan ha i møte. Men likevel kan ordningen settet søkelyset på hvilke problemer som er verdt å undersøke videre på. En kvitteringsordning kan gi data som kan brukes til tolkning og analysering av politiets holdninger og praksis overfor publikum.

7 Informanternes ettertanker

Etter å ha presentert mange av tankene og opplevelsene informantene mine har hatt i møtet med politiet, ønsker jeg nå å vise hvordan fremtiden kan se ut når det gjelder politiets møte med innvandrere. Mange av informantene fortalte om opplevelser som fant sted noen år tilbake, mens andre fortalte om møter med politiet da de var ungdom. Derfor ble jeg også interessert i å finne ut om noen av de møtene mine informanter hadde med politiet, har hatt noen påvirkninger på deres liv og oppfatning av politiet i dag. Over tid kan ulike forhold virke inn og forandre oppfatninger vi har. Jeg ville se om Hvor ofte tenker mine informanter på disse hendelsene de fortalte meg om? Ville de handlet annerledes i dag?

7.1 Har synet på politiet forandret seg over tid?

Siden det som skjedde Samer var da han var yngre, han nå er 26 år, spurte jeg om årene som har gått og den alderen han er i nå, samt stillingen hans, har gitt ham en følelse av mer kjennskap eller makt og trygghet i forhold til politiet? Til det sa han først:

”Jo mer trygghet og dette fordi jeg har mer kjennskap til loven i dag enn før, og det gir jo deg trygghet og du vet at du ikke har gjort noe gærent og du vet at hvis politiet prøver seg på deg på en måte da er det de som feiler ikke du, da har du loven på din side(...)”.

Følelsen av makt og trygghet han har nå, gjør at tankene hans om politiet endret seg fra han var 14 til i dag. Han uttrykker det slik:

”innerst inne håper jeg at politiet tar meg for ingen ting og setter meg inn i varetekt i to uker eller noe så skal jeg saksøke dem alle sammen. Selvfølgelig kan jeg gjøre det når jeg er uskyldig, men nå jobber jeg jo i et viktig sted, så de sliter om de tar meg da”.

Hendelsen hvor kamerautstyret hans ble stjålet og politiet ikke prioriterte å etterforske saken, har forandret bildet av politiet hos Samer. Da jeg spurte om denne hendelsen har hatt mye å si for hvordan han nå ser på politiet, utdypet han seg slik:

”Jeg har forstått at alt går på økonomi, har vi penger så tar vi saken, har vi ikke så tar vi en annen sak. De prioriterer saker ut fra hvor mye penger de har, det er det

inntrykket jeg har fått. Politiet fikk 300 000 til ekstra tid som spesialpenger til kun [strøk i indre by i Oslo], men det hjalp ikke. Har dem ikke penger så kommer dem ikke”.

I likhet med Samer har også ting forandret seg med tiden for Fayeze. Jeg spurte om han føler at hans helhetlige forståelse av møte med politiet har forandret seg fra han var 14-15 år og til nå, og til det svarte han:

”Ja det har blitt mye bedre fordi med tiden har jeg forstått, og jeg har vært med politiet ute på felte deres, på politihøgskolen og vært med dem på møter og samarbeidet med dem. Min tankegang har forandret seg veldig mye. Jeg har ennå noen negative tanker om dem på noe felt, men er mye mer åpen, og hvis noen kommer og forteller meg at politiet gjorde det og det, da sier jeg at dere må passe på fordi politiet er også mennesker dem og”.

Et positivt møte med politiet kan være grunnen til at informantene mine endrer oppfatningen sin av politiet. Et eksempel på en slik endring kan vi se hos Fayeze:

”Nå som jeg har den jobben som jeg har i dag, da har jeg hatt mye positivt opplevelser med politiet (...)”. Jeg har jo hyppig kontakt med politiet, jeg ringer jo og spør om det har skjedd noe i løpet av natta, så vi har hyggelig tone over telefon”

Fayeze oppfatning av møtene er ikke så negative lenger. Skyldes det bare at han samarbeider med politiet, eller finnes det også andre grunner som kan være av vesentlig betydning? Fayeze utdypet det videre da jeg spurte om han ofte tenker på møtene sine med politiet:

“(...) For oss gjorde vi alt riktig, ikke noe galt. Der og da var det riktig og nå også, men jeg ville ikke ha gjort det nå fordi mentaliteten min var annerledes da enn nå, og hver og en lever til sin alder og lever etter sitt miljø. Jeg ville ha spenning og det å gjøre noe kriminelt var på grunn av spenning. Det er alltid en kjede, det er snakk om penger som må leveres tilbake, om jenter eller om klær osv. (...) men nå lever jeg i et roligere miljø, og det forandret noe ved meg. Alle mine negative og positive opplevelser har påvirket og skapt den jeg er nå, formet meg”.

Fayeze hadde flere grunner som påvirket og endret hans oppfatning av politiet:

Etter at jeg ble 18 fikk jeg jobb på [ungdomsorganisasjon] og da kunne jeg ikke gjøre noe mer tull. Derfor var det lettere for meg å velge det her, fordi jeg var i begge miljøene (...). Og i tillegg til det så fikk vi en jente i familien, det var det som fikk meg til å slutte med kriminalitet, og hvis jeg gjør så mye faenskap da skal de gutta ute ta det på min søster, jeg kan beskytte meg selv, men jeg kan ikke til enhver tid gå med søstera mi og holde henne over alt. Hvis jeg forsetter den livsstilen jeg hadde da til nå, da vil folk hvite hvem jeg er, fordi den type kriminalitet jeg drev med var ikke for å være snill, men for å få mer makt og penger og vise frykt. Jeg jobbet for A og B gjengen, var løpegutt, og man kan se at deres søstre blir kidnappa og banker folk og at dere mødre kanskje blir slått ned. Når jeg ble 17 år bestemte jeg for å komme meg ut av miljøet. Så det skjedde mange kjedereaksjoner den tiden, og da snudde jeg på mitt liv”.

Det er ulike ting som kan påvirke og endre vår oppfatning av politiet og samfunnet generelt. For Samer var det at han med årene har fått mer kjennskap til loven, og på grunn av jobben han har nå. For Fayeze betydde endret livsstil et mer positivt syn på politiet. I følge ham så er det kontakten han har med politiet i dag gjennom jobben som har formet den personen han er i dag, og påvirket hans oppfatning av politiet i dag. Selv om Samer føler seg tryggere på seg selv i dag og har mer kjennskap til sine rettigheter i møtet med politiet nå, har han til tross for det fortsatt ikke et entydig positivt syn på politiet. Samer har jo tidligere hevdet at han har en tanke om politiet som ”dem mot oss”. Denne tanken interesserte meg, og jeg spurte om denne tanken påvirker noen av hans møter med politiet i dag:

Samer: ”Jeg er blitt lite hjelpsom, hvis jeg ser noe skjer, så gidder jeg ikke hjelpe politiet med mindre det er veldig alvorlig. Jeg svarer ja og nei og prøver å være kortfatta, og ikke snakke i det hele tatt, ikke være så interessert i dem”. Hvis det er noen bagateller. La dem tjene penga sine, og slite for den krona de tjener, gidder ikke hjelpe dem”.

Jeg: ”Men tror du ikke det kan provosere dem”?

Samer: ”Vær så god, jeg har ikke gjort noe gærent, så jeg er arrogant mot dem fordi de har vært arrogante mot meg. Fordi jeg føler meg som en kriminell når jeg ikke er det, fordi politiet jager jo kriminelle og hvis de kommer og snakker med meg, så vet jeg at jeg er kriminell i deres øyne”.

Jeg: "Så hver gang de kommer og snakker med deg, gjør de det fordi de mistenker noe, og ikke fordi de bare vil ha en koselig samtale"?

Samer: "Jeg liker ikke blikkene jeg får fra dem, sånn rare blikk, sånn "hvem er han"-type blikk. Vet ikke om det er min egen paranoia nå. Jeg får ikke et smil, for å si det sånn. Jeg smiler ikke til dem, jeg har ikke noe grunn for å smile til dem. Hvis de vil prøve å møte innvandrere, så start med et smil. De får ta første steget, jeg gidder ikke".

Det ser ut som Samer fortsatt har det samme synet på politiet Et syn som er blitt dannet tidligere i livet hans ut fra det som for han var negative møter med politiet. Fortsatt har han ikke særlig tillit til at politiet gjør en god jobb, særlig ikke i møter med innvandrere. Han forteller om en gang politiet arrangerte fotballkamp mellom politiet og innvandrere i [et strøk i indre by i Oslo]:

"Jeg så at de prøvde, men det var ikke godt nok, jeg tror det var taktikk fra dem for å kartlegge hvem som vanker med hvem. Det var pizza på stasjonene, og vi spiste med politiet. De spanderte, så det var koselig. Det var ikke politiets eget initiativ, fordi det var en som jobbet på [klubben] som var med og arrangerte det".

Selv om Samer mente at det var positivt av politiet å delta på fotballkamp med innvandrere, er han likevel ikke helt fornøyd. Han mener at politiet brukte fotballkampen for å kartlegge hvem som henger med hvem i håp om å kunne få mer oversikt over ungdommene på stedet.

Fayez var en av mine informanter som ikke ofte tenkte tilbake på sine tidligere møter med politiet. Men han forsvarer sin oppførsel fra den gangen han ble stoppet og sjekket:

"Jeg tenker ikke så mye på det jeg har gjort før, jeg anger ikke på det jeg har gjort derfor tenker jeg ikke på dem. Fordi der og da så var det riktig og derfor gjorde jeg det".

Heller ikke Sami, Shaho og Samer er særlig opptatt av sine tidligere møter med politiet. De hadde ikke noe spesielle refleksjoner rundt noen av møtene, de har lagt det bak seg og gått videre i livet. Leonardo og Hadi er de to av informantene som ennå tenker og reflekterer over noen av de møtene de hadde med politiet. Da jeg spurte Leonardo hva han tenker om denne hendelsen på [et strøk i Oslo] nå, uttrykte han det slik:

”Dritt opplevelse liksom. Da føler du at du ikke er velkommen i området, og får ikke lyst til å dra tilbake så det ikke skjer igjen, da. Min venn bor ikke der lenger, han flyttet en måned etter det, fordi de bor rett ved siden jo og de politifolka var der hele tiden. Jeg blir provosert når jeg kommer på denne hendelsen og synes det var veldig unødvendig”.

For Hadi så var følelsen litt mer negativ, med tanke på at han har ofte blitt stoppet av politiet. Jeg spurte ham hvor ofte han tenker på møtene sine, sa han:

”Jeg får angst hver gang jeg hører politibil. Nå på lyskrysset hørte jeg det, og da tenkte jeg faen hva er det med meg, så kom jeg på at nei nå går jeg og har ikke bil. Jeg tenker veldig mye på det, det er ikke en eller to ganger at jeg liksom ”oi, politiet stopper meg. Å, så hyggelig eller kanskje det er bare kontroll. Når de stopper meg, da er jeg redd for absolutt alt hva de kan finne på”.

De møtene som mine informanter ofte tenker på er de samme møtene som de oppfattet som negative, og har derfor satt spor etter seg i tankene deres.

7.2 Ville de reagert annerledes i ettertidens tanke på møtene?

Siden Hadi tenkte ofte på sine tidligere møter med politiet, spurte jeg om det er noe han kunne ha gjort annerledes om det samme skjedde i dag:

”Altså tenkte jeg på det da også, at jeg kunne ha advokat, men så tenker jeg at hvis det her ikke fungerer, da kommer det til å gå ut over meg. Hvorfor skal jeg bry meg mer om det? Gjort er gjort. Når det gjelder norsk politi, hvis dem sier noe, så er det helt håpløst å ta det opp”.

Her reflekterer Hadi til den samme tankegangen Samer og Leonardo nevnte tidligere under hvor begge mente at politiets ord overvinner et utenlandsk ord. Som vist tidligere, så har ikke Sami tenkt så mye på møtet med politiet. Dermed har han heller ikke noen spesielle refleksjoner rundt hva han kunne ha gjort annerledes. For ham var det rett og slett ikke mye som kunne ha vært annerledes. Leonardo er også enig i det, og ville heller ikke har gjort noe annerledes om han igjen skulle oppleve et liknende møte som den på [et strøk i Oslo].

Derimot har både Samer og FayeZ tanker om å gjøre noe annerledes. Under noen av møtene pleide FayeZ selvsikker å svare politiet. I dag ville han oppført seg annerledes:

“(...) Så ville jeg ikke ha diskutert med dem om noe, og bare gitt de viktige informasjonene de trenger (...)”.

Når det gjelder den gangen politiet stoppet Samer første Id dag spurte jeg om hva han ville ha gjort annerledes og hvordan han hadde reagert hvis den samme hendelsen hadde skjedd i dag? Han sa bestemt:

”Jeg hadde nektet å bli med og gjort motstand, fordi jeg nå vet at jeg ikke har gjort noe galt. De får ta meg inn med makt og sette meg i en celle, inntil jeg får snakket med en etterforsker. Da skal jeg prøve å avklare det, og hvis ikke sender jeg en klage”.

Samer var den eneste av mine informanter som ønsket å gjøre noe annerledes om politiet skulle ha stoppet ham nå. Han har tilegnet seg kunnskap som han ikke hadde da han var 14 år. FayeZ og Samer har i dag andre strategier de kan tenke seg å bruke i tilsvarende situasjoner som tidligere, strategier de mener ville ha vært til deres fordel.

Leonardo og Waqas har likevel positive tilbakeblikk på noen av møtene. Waqas svarer på spørsmålet om hva han tenker i dag om den gangen han kjørte uten førerkort:

”Ja, denne episoden var det min egen feil, det innrømmer jeg. Jeg ble ikke irritert for at politiet stoppet meg heller, fordi når jeg gjør en feil så vet jeg at jeg gjorde feil. De hadde rett til å stoppe meg, og jeg vet at de ikke hadde noen baktanker med det”.

Både Leonardo og Waqas har blitt stoppet et par ganger av politiet, men til tross for det, så er det visse møter som ikke betyr så mye for dem. Tvert imot viste de stor forståelse for hvorfor politiet stoppet dem.

Kort oppsummering

Hvor mye våre oppfatninger endrer seg med tiden er vanskelig å si. For noen av mine informanter betyr endringer i livsstil og jobb også endringer i synet på politiet i positiv retning. Politiet er ingen fiende lenger. Men for andre har lite endret seg i synet på politiet, det er fortsatt ”De mot oss”. Det kan se ut til at endret livssituasjon og større trygghet på egen sosial posisjon og kjennskap til rettigheter betyr mest for endringer i synet i positiv retning. Ut

fra de overnevnte svarene jeg fikk av mine informanter under dette punktet, ser jeg hvor viktig det var for dem å kunne rubrisere et møte som enten positivt eller negativt. Deres oppfatning av den formelle kontrollen utøvd av politiet overfor dem blir derfor av sentral betydning når det gjelder fremtidige oppfatninger og opplevelser, og ikke minst identitetsdanning. For å belyse dette, ønsker jeg å sitere noen av Fayeze sine utsagn: *“Alle mine negative og positive opplevelser har påvirket og skapt den jeg er nå, formet meg. All erfaring former mennesket(...)”*.

8 Oppsummering

Her skal jeg samle trådene og oppsummere hovedtendensene i oppgaven, samt mine ettertanker. Informantene mine er unge innvandrer menn som ikke er tidligere straffedømte. De tilhører i den forstand ikke gruppen kjenninger av politiet. Likevel har de alle erfaringer med å bli stoppet og sjekket av politiet, både stoppet gående, stående og i bil, enten sjekket samtidig eller bare stoppet, noen ganger tilsynelatende med grunn og en gang utløste en publikumsbestilling sjekket.. Informantene opplevde de fleste stopp og sjekk situasjonene som urettferdige, de følte seg forskjellsbehandlet og mistenkeliggjort, og skjønnte ikke hvorfor de ble stoppet av politiet.. De fikk ikke informasjon om hvorfor de ble stoppet. Slik de opplevde situasjonene, var ikke politiet interessert i å høre på dem og trodde ikke på deres historier. Stopp og sjekk situasjonene ble opplevd som ubehagelige, dessuten det førte med seg ubehag også i forhold til familien og kjente når de fikk vite om det, og de føler seg flau når noen de kjenner ser dem blir stoppet og sjekket av politiet. Noen få fortalte også om stopp og sjekk situasjoner de oppfattet som positive, når de både ble trodd og hørt, og politiet møtte dem på en hyggelig og respektfull måte.

Innvandrerens oppfatning av politiet som har blitt fremstilt i denne oppgaven, ser ut til å være preget av fordommer, forutinntatte syn på politirollen og mangel på kjennskap til politiets arbeidsoppgaver. Når informantene opplevde seg mistenkeliggjort og stoppet uten at de skjønnte grunnen, kan det kanskje ha sitt grunnlag i politiets kjennskap til kriminalstatistikk som viser at innvandrere er overrepresentert i visse lovbruddstyper. Møter mellom politibetjenter med generaliserte bilde av innvandrere som mistenkelig og potensiell kriminell og innvandrere med forutinntatte syn på politi som diskriminerer innvandrere, kan selvsagt virke inn på hvordan møtet forløper. Deres forklaring på hvorfor de ble stoppet av politiet knytter de til utseendet sitt, også i kombinasjon med andre faktorer som tidspunkt, sted i byen og type bil. Siden de ikke hadde kjennskap til sine rettigheter eller hvilke organisasjoner de kan kontakte dersom de skulle føle seg urettferdig behandlet, fryktet de at politiet ville arrestere dem eller gjøre noe med dem dersom de klaget. Den usikkerheten og utryggheten de oppfattet i møtet med politiet, var også grunnlaget for deres mistillit til politiet. Mangel på tillit til politiet, har gitt informantene mine liten tro på at en klage vil hjelpe. Disse forholdene fikk informantene mine til å innse hvor stor makt politiet hadde og hvor maktløse de selv var. Utgangspunktet mitt er innvandrerblikket, ikke politiblikket, jfr. Liv Finnstads bok. For innvandrebblikket er politiblikket lite treffsikkert, mer preget av mistenksomhet overfor dem enn gode grunner til å stoppe dem. At mine åtte informanter opplever politiet på denne måten betyr ikke at de betjentene de har møtt, er rasister, men når møter skjer mellom to parter med

forutinntatte oppfatninger av hverandre, det lett skjære seg, misforståelser oppstår, og situasjonen kan eskalere.

Informantenes møter med politiet gjenspeiles ikke kun i maktulikhetene mellom politi og innvandrere, muligens kan også andre perspektiver bidra til å belyse slike møter. Forholdet mellom ikke-vestlige innvandrere og politiet er omfattende og komplisert, og det kan også forklares i lys av andre teoretiske perspektiver enn de jeg har benyttet i oppgaven, som stemplings-, stigmatiserings- og marginaliseringsperspektiv. Møter mellom politi og innvandrerdømme kan kobles til spørsmålet om integrering, siden lite integrering i det norske samfunnet generelt kan påvirke møtet mellom politiet og innvandrere. Maktforholdet mellom politiet og informantene var preget av maktkategorien *makt over*, møter var ikke alltid kjennetegnet av høflighet og respekt overfor hverandre. Det var heller ikke mye positivt samspill mellom partene. I følge Weber foreligger makt når vedkommende setter gjennom sin egen vilje i sosiale forbindelser, selv om de andre skulle gjøre motstand. Informantene opplevde hvordan politiet alltid fikk viljen sin igjennom, og hvordan innvandrere noen ganger gjorde motstand mens andre ganger lot være i frykt fra politiet. Forholdet mellom ikke-vestlige innvandrere og politiet er omfattende og komplisert, og det kan også forklares i lys av andre teoretiske perspektiver enn de jeg har benyttet i oppgaven, som stemplings-, stigmatiserings- og marginaliseringsperspektiv. Møter mellom politi og innvandrerdømme kan kobles til spørsmålet om integrering, siden lite integrering i det norske samfunnet generelt kan påvirke møtet mellom politiet og innvandrere.

For at forholdet mellom ikke vestlige innvandrere og politiet skal bli bedre, må bedringer skje fra begge sidene. Unge menn med innvandrerbakgrunn må tilegne seg mer kjennskap til politiets ansvar og oppgaver, og til sine rettigheter. På den andre siden vil et politi som gir god informasjon fra starten av, hindre at innvandrere blir usikre og føler seg urettferdig behandlet. Det jeg prøver å si, er at innvandrere og politiet må samarbeide, for å skape et trygt samefunn. Samarbeid er løsningen på de fleste problemene i verden, fordi det er vanskelig å løse ting alene. Når en konflikt oppstår er det aldri den enkeltes feil, men det må minst være to som er en del av en konflikt.

Det er verdt å bemerke at overføringsverdien til det norske samfunn fra studiene fra England om politiets praksis overfor minoriteter kan det stilles spørsmål ved. Jeg har ikke nok materiale til å vite omfang av politiets praksis med å mistenkeliggjøre og diskriminere. Jeg kan heller ikke generalisere fra intervju med åtte til at politiet diskriminerer innvandrere og utøver unødige makt i stopp og sjekk situasjoner. Men historiene til de åtte føyer seg til andre

undersøkelser som belyser opplevelser av å bli mistenkeliggjort og diskriminert ut fra utseende. Slike opplevelser bør tas alvorlig og få betydning for politiets oppførsel overfor unge innvandrere. Min studie gir et inntrykk av at politiet ikke alltid har en praksis overfor unge innvandrere som kan bidra til å endre de unges skepsis og manglende tillit til politiet. Formålet med vedlegg 1 og 2 er å vise hvilken informasjon innvandrere trenger for å få bedre innsikt når det gjelder deres rettigheter og klageadgang.

Litteraturliste

- Aalandslid, Vebjørn (2007): *Innvandrerers demografi og levekår i 12 kommuner i Norge*. Statistisk analyser nr. 24. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Ansel-Henry, Anthony og Susanne Branner Jespersen (2003): *Konflikt på gadeplan: når etnisk minoritetsungdom og politi mødes*. Roskilde. Center for Ungdomsforskning, Institut for Uddannelsesforskning, Roskilde Universitetscenter.
- Antirasistisk senter (2011): "Ghetto er koselig det". I: <http://www.antirasistisk-senter.no/ghetto-er-koselig-det.4518472-112918.html> [Lesedato 30:02:11].
- Becker, Howard S. (1997): *Outsiders: studies in the sociology of deviance*. New York: Free Press.
- Berg, Berit, Kirsten Lauritsen, Marko Valenta (2007): *Tillit på prøve: undersøkelse om etikk, mangfold og etnisk diskriminering i Sør-Trøndelag politidistrikt*. Trondheim: NTNU samfunnsforskning, Innvandringsforskning og flyktningstudier.
- Bratholm, Anders (1999): *Politi, påtalemyndighet, presse og rettssikkerhet: politivoldsaken i Bergen - foran og bak kulissene*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Cohen, Albert. K (1971): *Delinquent Boys*. The Free Press, New York.
- Christensen, Søren og Poul-Erik Daugaard Jensen (2008): *Kontrol i det stille: om magt og deltagelse*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

- Dahl, Svein og Tor-Geir Myhrer (2009): *Å kunne vurdere, forklare og beklage: seminar med praksisveiledere om makt og etikk i 2008 og 2009*. Oslo: Politihøgskolen.
- Egeberg, Ole og Kjell Ivar Skjerdingsstad (2011): *Tanken sitter i øyet: kreativ teori og praktisk vitenskapelig tenkning*. Oslo: Novus.
- Egge, Marit, Mette Berg og Nicolay B. Johansen (2010): *En god dag på jobben: evaluering av prosjektet "Trygghet og tillit"*. Oslo: Politihøgskolen. Politiet og samfunnet.
- Fares, Nor (2009): *Kriminalitet blant ikke- vestlige innvandrere*. Fordypningsoppgaven i Kriminologi.
- Finstad, Liv (1997): "Politiet og samfunnet". I: *Kriminologi*. Liv Finstad og Cecilie Høigård (Red.). Oslo: Pax Forlag.
- Finstad, Liv (2000a): *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag.
- Finstad, Liv (2000b): "Stopp og sjekk: en kriminalitetsfremmende politimetode?". I: *Praktikens" behov av kriminologisk forskning och utbildning: rapport fra NSfK's 19. kontaktseminar, Göteborg, Sverige 2000*. København: Nordisk samarbejdsråd for kriminologi.
- Finstad, Liv, Ivar Danielsen, Ellen Katrine Hætta, Dag Ingvar Jacobsen, Juan Pablo Orieta og Ingvild Nordang (2009): *Et Ansvarlig politi: åpenhet, kontroll og læring: evalueringsrapport fra utvalget oppnevnt av Justis- og politidepartementet 5. mars 2008*. Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Foucault, Michel (1999): *Overvåkning og straff*. Oslo: Gyldendal, Akademisk.
- Foucault, Michel (1995): *Seksualitetens historie*. Oslo: Exil.

- Friere, Paulo og Eva Nordland (2003): *De undertryktes pedagogikk*. Oslo: De norske bokklubbene.
- Grothe Nielsen, Beth og Annika Snare (1998): *Viktimologi. Om forbrydelsens ofre: teori og praksis*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Grønli, Kristin Straumsheim (2011): "Uavklart om kriminalitet blant innvandrere". I: *Forskning.no*. [URL]: <http://www.forskning.no/artikler/2011/oktober/300837> [Lesedato: 25.10.11].
- Gullestad, Marianne (1999): "Kunnskap sett nedenfra". I: *Nytt norsk tidsskrift*, Årg. 16, nr 4, s. 336-354.
- Hawks, J Hokanson (1991): Power a concept analysis. I: *Journal of advanced nursing*. Volume 16, Issue 6, 1991, s. 754-62.
- Hernes, Gudmund. (1978). *Makt og avmakt: en begrepsanalyse*: Bergen, Universitetsforl.
- Home Office (2010): *Codes of practice – Code A Exercise by police officers of statutory powers of stop and search*. PDF-fil. London.
- Home Office (2011): "Stop and Search". I: *Home Office*. [URL]: <http://www.homeoffice.gov.uk/police/powers/stop-and-search/>. [Lesedato: 02.10.11].
- Ingierd, Helene og [Nils Jørgen Langtvedt](#) (2010): *Taushetsplikt*. I: NESH. <http://www.etikkom.no/no/FBIB/Temaer/Personvern-og-ansvar-for-den-enkelte/Taushetsplikt/> [Lesedato: 15.03.11].

- Johannesen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Christoffersen (2010): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Larsen Guri (2000): "Er unggutter en trussel"? I: *Vardøger, nr 25*. (red) Arnulf Kolstad, s. 51-63.
- Lombroso, Cesar, Nicole Hahn Rafter og Mary Gibson (2006): *Criminal man*. Durham, N.C: Duke University Press.
- Lovdata (1981): *Straffeprosessloven*. Oslo: Justis- og politidepartementet. [URL]: <http://www.lovdata.no/all/nl-19810522-025.html>. [Lesedato: 10.10.11].
- Lovdata (1902): *Straffeloven*. Oslo: Justis- og politidepartementet. [URL]: <http://www.lovdata.no/all/nl-19020522-010.html>. [Lesedato: 10.10.11].
- Lovdata (1921): *Lov om Kongens myndighetsalder*. Oslo: Justis- og politidepartementet. [URL]: <http://www.lovdata.no/all/nl-19210513-002.html> [Lesedato: 10.10.11].
- Lovdata (1990): *Politiinstruksen*. Oslo: Justis- og politidepartementet. [URL]: <http://www.lovdata.no/for/sf/in/jd-19900622-3963.html>. [Lesedato: 10.10.11].

- Lovdata (1995): *Politi-loven*. Oslo: Justis- og politidepartementet. [URL]: <http://www.lovdata.no/all/hl-19950804-053.html>. [Lesedato: 10.10.11].
- Macpherson, William. (1999): *The Stephen Lawrence inquiry*. [URL]: <http://www.archive.official-documents.co.uk/document/cm42/4262/4262.htm>. [Lesedato 10.10.11].
- Mathiesen, Thomas (1982) *Makt og motmakt*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Metropolitan Police (2011): “Stop and Search: Frequently Asked Questions”. I: *Metropolitan Police*. [URL]: http://www.met.police.uk/stopandsearch/what_is.htm. [Lesedato: 02.10.11].
- Miller, J. Bland, N. and Quinton, P. (2000a) *Police Stops and Searches: Lessons from a Programme of Research*. Briefing Note to Police Research Series papers 127-132. London: Home Office
- Miller, J., Bland, N. and Quinton, P. (2000b): *The Impact of Stops and Searches on Crime and the Community*. I: Police Research Series paper 127. London: Home Office.
- Miller, J., Bland, N. and Quinton, P. (2000c): *Police Stops, Decision-making and Practice*. I: Police Research Series paper 130. London: Home Office.
- NRK (2007): *Kveldsnytt 17.07.11*. [URL]: <http://www.nrk.no/nett-tv/indeks/271094/> [Lesedato: 12.09.11].

- MOD (2003): *Dokumentasjon og registrering ved politikkontroll*. DOC. [URL]:
http://www.google.no/#sclient=psy-ab&hl=no&source=hp&q=dokumentasjon+og+omod&pbx=1&oq=dokumentasjon+og+omod&aq=f&aqi=&aql=1&gs_sm=e&gs_upl=271452812719825112720089123113101010101010101010&bav=on.2.or.r_gc.r_pw.,cf.osb&fp=aaf3385eb5dea63c&biw=1366&bih=643 [Lesedato: 02.10.11].
- OMOD (2006): *Pionerer i Norge: UNG, SVART & NORSK*. Oslo: Organisasjonen mot offentlig diskriminering.
- Oslo politidistrikt (2010): *Street of Oslo*. Oslo [Film].
- Pedersen, Willy (2011): *Marginalisering*. I: Forbygging.no. [URL]:
<http://www.forebygging.no/en/Ordbok/L-P/Marginalisering/>. [Lesedato 12.10.11].
- Politiet.no (2010): *Rettigheter som pågrepet*. Oslo. Politiet.no. [12.10.11].
- Politidirektoratet (2003): *Registrering og dokumentasjon i forbindelse med politikkontroller*. Avdeling for politifag, organisert kriminalitet seksjon.
- *Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse: 2008: rapport*. Oslo. TNS Gallup
- *Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse: 2009: rapport*. Oslo. TNS Gallup
- Seeman, Melvin og Susan Lewis (1995): Powerlessness, health and mortality: a longitudinal study of older men and mature women. I: *Social Science & Medicine: an international journal*. Nr 4 s. 517-525.

- Seip, Jens Arup (1976): "Studiet av makt." *Historisk tidsskrift* 4, 405-432. Oslo: Universitetsforlaget.
- SMED (1999) *Underveis mot et bedre vern 1999: vårt bidrag til kunnskap om art og omfang av etnisk diskriminering i Norge*. Oslo. Senter mot etnisk diskriminering.
- SMED (2005) *Underveis mot et bedre vern 2004-2005: vårt bidrag til kunnskap om art og omfang av etnisk diskriminering i Norge*. Senter mot etnisk diskriminering.
- Sollund, Ragnhild (2007): *Tatt for en annen: en feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. Oslo. Gyldendal akademisk.
- SSAT (2005): *Stop and Search Manual*. PDF-fil. Home Office, London
- SSB (2008): Hva skal innvandreren hete? [URL]: <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200804/14/index.html> [Lesedato 04.04.11].
- SSB (2009): "Kriminal statistikken". [URL]: http://www.ssb.no/a_krim_tab/. [Lesedato:01.11.11].
- St.meld. nr. 46 (2002-2003): Kvitteringar frå politiet ved visitasjon og annen kontroll.
- Stone, Vanessa og Nick Pettigrew (2000): *The views of the public on stops and searches*. London. Home office Police Research Group.
- Thagaard, Tove (2009): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Oslo: Fagbokforlaget.

- Thømt, Hans-Martin. Ruud (2010): *MS-13 er i Norge, men vi er ingen trussel*. I *Dagbladet* [URL]: <http://www.dagbladet.no/2010/05/22/nyheter/innenriks/ms-13/gjengkriminalitet/11811203/> [Lesedato 30.02.11].
- Weber, M (1990): *Makt og byråkrati: essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. Oslo, Gyldendal.
- Øia Tormod (1998): *Generasjonskløften som ble borte. Ungdom, innvandrere og kultur*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.

Vedlegg 1

Rettigheter i møtet med politiet

Hva gjør du i møte med politiet?

OMOD
(Org. Mot Offentlig Diskriminering)

Postboks 4633 Sofienberg
N-0506 Oslo

Telefon: 22 20 87 37
Faks: 22 20 62 17

E-post: omod@online.no
Internett: www.omod.no

OMOD
Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering

Hva gjør du i møte med politiet?

Utviklet i samarbeid med advokat Arild Humlen, leder for Advokatforeningens lovutvalg i asyl- og utlendingsrett.

Utgitt av OMOD, i samarbeid med AVIN. Prosjektet er støttet av Helse og Rehabilitering og Justisdepartementet.

OMOD
Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering

HESE OG REHABILITERING

Hva gjør du dersom politiet stopper deg?

- Forhold deg rolig i situasjonen.
- Husk! Alt du sier og gjør kan bli brukt mot deg.
- Ikke løp. Ikke rør politibetjentene.
- Vis ID ved forespørsel. Du trenger ikke vise pass.
- Du har krav på tjenestenummer til vedkommende som stopper deg. Uniformert politi skal bære synlig tjenestenummer.
- Skriv ned alt om situasjonen (tid, sted, evt. bilnummer, alt som skjedde).
- Forsøk evt. å få navn og mobilnummer på personer i nærheten som kan være vitner.
- Dersom du mener dine rettigheter har blitt krenket – skriv en klage til aktuelle politidistrikt. Denne kan sendes pr. post, man trenger ikke møte opp personlig på politistasjonen. Ta evt. kontakt med OMOD.

Hva gjør du dersom du blir arrestert?

- Du har krav på advokat.
- HUSK! Du trenger ikke si noe før du har fått kontakt med advokat, bortsett fra navn, fødselsnummer, stilling og adresse.
- Det er lurt å vente med å fortelle din historie til du har fått kontakt med advokat, enten ved at advokaten kommer eller via telefon.

- Er du under 18 år skal foreldre eller foresatte få beskjed umiddelbart.
- Dersom det ikke blir noen strafferettslig reaksjon: Du har krav på oppreisning etter standardiserte satser. Du har krav på erstatning for økonomisk tap.

Hvilke rettigheter har du i forbindelse med avhør?

- Du har krav på advokat.
- Du skal gjøres kjent med hva saken gjelder og eventuell siktelse. Du skal gjøres kjent med at du ikke har plikt til å forklare deg.
- Politi er pålagt å oppføre seg rolig under avhør og kan ikke fremføre løfter eller trusler.
- Dersom avhørene tar lang tid har du krav på måltider og hvile.
- Foreldre eller foresatte skal som en regel gis mulighet til å være tilstede under avhøret dersom du er under 18 år. De skal også få uttale seg om forsvarer.
- Du har rett til tolk dersom dette er nødvendig.

Dersom du får et forelegg (bot):

- Du har krav på advokat.
- Du har rett til å klage på forelegget.
- Ikke undertegn noe uten at du har lest alt, eller uten at du har fått muligheten til å rådføre deg med advokat.

Vedlegg 2

Hvordan klage på politiet

Det kan klages på politiet på tre områder:

Klage på politiets tjenesteutøvelse

Dersom du mener at politiet har gjort en feil, uten at det er begått straffbare forhold, sender du en klage til politimesteren i det aktuelle politidistriktet. Dersom du er uenig i politimesterens avgjørelse i saken, kan denne påklages til Politidirektoratet. Dette gjøres ved at du sender klagen til det politidistriktet klagen gjelder. Distriktet samler alle saksdokumentene og sender saken videre til Politidirektoratet som klageinstans. Klage på politiet om diskriminering på bakgrunn av etnisitet eller andre forhold kan også rettes til Likestillings- og diskrimineringsombudet.

Anmeldelse av ansatte i politiet eller påtalemyndigheten

Dersom du mener polititjenestemenn eller -kvinner har begått straffbare forhold i tjenesten, etterforskes dette av Spesialenheten for politisaker. En anmeldelse sendes til Spesialenheten eller politiet. Spesialenheten etterforsker så saken ved én av de fem regionale enheter som avgir innstilling til lederen om hvordan påtalespørsmålet bør avgjøres.

Klage på etterforskning av straffesaker

Klager på etterforskning av straffesaker skal behandles av påtalemyndigheten, det vil si politiet, statsadvokaten eller Riksadvokaten. Dersom du har spørsmål om klage på etterforskning av straffesaker, kan du kontakte ditt lokale politi på tlf. 02800.

Om noen ønsker å ha det som er skrevet ovenfor i et annet språk, kan de følge denne linken:

https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_284.pdf